

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

SABINA SEDLAK

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO
DEMOGRAFSKI RAZVOJ RUSIJE

Ljubljana, april 2004

SABINA SEDLAK

IZJAVA

Študent/ka _____ izjavljam, da sem avtor/ica tega diplomskega dela, ki sem ga napisal/a pod mentorstvom _____ in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

KAZALO

1. UVOD	1
2. PREBIVALSTVO SOVJETSKE ZVEZE	2
2.1. Razpad SZ in Skupnost neodvisnih držav	2
2.2. Število prebivalcev v Rusiji in vzroki upadanja	3
2.3. Struktura prebivalstva po spolu in starosti	6
2.4. Staranje prebivalstva	7
3. RODNOST V RUSIJI	8
3.1. Trendi rodnosti	9
3.2. Kontracepcija in splav	10
3.3. Poročnost in razvezanost	14
3.3.1. Vpliv porok in razvez na rodnost	15
3.4. Modernizacija družine	17
4. SMRTNOST	19
4.1. Življenjsko pričakovanje ob rojstvu	19
4.2. Naraščajoča smrtnost delovno aktivnih moških in vzroki	22
4.3. Umrljivost zaradi različnih vzrokov	25
4.3.1. Alkohol in obdobje protialkoholne kampanje	25
4.3.2. Onesnaženo okolje	28
4.3.3. Socialnoekonomske razmere	28
4.3.4. Samomori	28
4.3.5. Tuberkuloza	31
4.3.6. HIV/aids	32
4.3.7. Slab zdravstveni sistem Rusije in izobraževanje na tem področju	32
5. MIGRACIJE	33
5.1. Imigracije in emigracije	34
5.2. Zunanje migracije	34
5.2.1. Emigracije iz Rusije	34
5.2.1.1. »Beg možganov« iz Rusije	34
5.2.1.2. Emigracije v Nemčijo, Izrael, ZDA in ostale države	35
5.2.2. Imigracije v Rusijo	37
5.2.2.1. Migracije v Rusijo iz držav nekdanje Sovjetske zveze	37
5.2.2.2. Migriranje Kitajcev v Rusijo	38
5.2.2.3. Ilegalne imigracije v Rusijo	40
5.3. Notranje migracije	40
5.3.1. Sibirija in Daljnji vzhod (medregijske selitve)	40
6. PROJEKCIJE RUSKEGA PREBIVALSTVA	40
6.1. Projekcije prebivalstva po treh različicah	40
6.2. Projekcije prebivalstva v Jemnu in Rusiji	42
7. SKLEP	43
8. LITERATURA	45
9. VIRI	46
PRILOGA	

1. UVOD

V zadnjih desetih letih je Ruska federacija izkusila veliko neugodnih demografskih trendov. Najpomembnejša sta upadanje števila rojstev in naraščanje števila umrlih. Nekateri analitiki se bojijo, da bo število prebivalcev Rusije - ta ima sedaj okoli 145 milijonov prebivalcev - padlo na manj kot 100 milijonov. Demografski padec postavlja Rusiji vprašanja kot na primer, kako bo izboljšala zdravstveni sistem, kako naj bi vse manj delovno aktivnih prebivalcev vzdrževalo vse večje število upokojencev, in številna druga vprašanja, ki se nanašajo na rusko reformo gospodarstva in sociale. Neto migracije so preprečile, da bi bilo število ruskega prebivalstva še manjše kot je. Ljudje iz držav nekdanje Sovjetske zveze so se selili v Rusijo. Za večino ljudi v Rusiji pa je to predstavljalo velik problem in vzbujalo bojazen, da bi rusko prebivalstvo preplavili Nerusi. Statistika kljub vsemu kaže, da se število priseljencev zmanjšuje. Rusi bodo tako lahko le z večjo rodnoostjo in z znižanjem umrljivosti dosegli stabilnost v številu prebivalcev. Diplomsko delo je razdeljeno na sedem delov.

Danes so demografske razmere v Rusiji podobne razmeram v razvitih državah zahodne Evrope in ostalega sveta. Moderna industrijska družba je v veliki meri nadomestila kmečko. Nizka rodnoost in nizka smrtnost sta posledici splošnega gospodarskega in družbenega razvoja ter vodita v staranje prebivalstva. Kako staro je rusko prebivalstvo, bom raziskala v drugem poglavju diplomskega dela. V tem poglavju bom opisala tudi razpad Sovjetske zveze, navedla število prebivalcev v Rusiji ter analizirala strukturo prebivalstva po spolu in starosti.

Problem upadanja števila rojstev v Rusiji bom prikazala v tretjem delu diplomskega dela. Skozi celo 20. stoletje stopnja rodnoosti pada. V 19. stoletju so ruske ženske v povprečju rodile več kot sedem otrok, danes pa ženska v povprečju rodi malo več kot enega otroka. Stopnja rodnoosti pa od 50-ih let naprej pada tudi po vsej Evropi in v severni Ameriki. V zgodnjih 90-ih letih je bila stopnja rodnoosti v Rusiji primerljiva s tisto v Franciji in Veliki Britaniji, bila pa je malo nižja kot stopnja rodnoosti v Združenih državah, danes pa je Rusija ena izmed držav z najnižjo stopnjo rodnoosti na svetu. Velik problem je tudi veliko število splavov. Postavlja se pomembno vprašanje - ali ruski narod izumira? Rusi predvsem umirajo, vse manj pa se jih rojeva. Namesto, da bi rojevali, opravljajo splave. Nekatere ženske v Rusiji so imele v svojem življenju deset ali več splavov. Okoli 70 % nosečnosti se konča s splavom, zato imajo ruske ženske precej zdravstvenih težav. Večja dostopnost kontracepcijskih sredstev bi morala zmanjšati število splavov.

V četrtem delu bom prikazala različne vzroke za visoko umrljivost ruskega prebivalstva. Ko so v Sovjetski zvezi zajezičili nalezljive in parazitarne bolezni, se je pričakovana življenjska doba ob rojstvu močno podaljšala. Zelo malo pa je bilo narejenega na področju tako imenovanih »civilizacijskih« bolezni, kot so npr. neoplazme in kardiovaskularne bolezni, ki vplivajo tudi na naraščanje smrtnosti delovno aktivnih moških.

V diplomskem delu bom veliko pozornosti namenila prav osvetlitvi vzrokov, ki vplivajo na pogostejše in prezgodno umiranje moških v primerjavi z ženskami v Rusiji. Teoretično lahko z migracijami v Rusijo zmanjšamo upadanje števila prebivalcev. To bom poudarila v petem delu, in sicer v povezavi z naraščajočim strahom Rusov pred »depopulacijo«.

Namen diplomskega dela je prikazati demografski razvoj Rusije in njeno prebivalstvo. V zadnjem delu se nahajajo še projekcije ruskega prebivalstva do leta 2050.

2. PREBIVALSTVO SOVJETSKE ZVEZE

2.1. Razpad SZ in Skupnost neodvisnih držav

Sovjetska zveza je obsegala šestino zemeljske površine ali 22,5 milijona kvadratnih kilometrov. Bila je največja država na svetu, večja kot ZDA in Kanada skupaj, a je ta orjaška državna tvorba 25. decembra 1991 prenehala obstajati. Sovjetska zveza ni bila prostovoljno združenje samostojnih držav, temveč nasledek več stoletij trajajoče ruske ekspanzionistične politike. Ta se je začela že v 14. stoletju z Veliko moskovsko kneževino. Pozneje je politika postajala imperialistična in država se je ustavila šele na obalah Tihega oceana, Črnega in Baltskega morja. Prvo sistematično štetje prebivalstva leta 1897 je pokazalo, da kar 55 % carjevih podložnikov pripada neruskim ljudstvom. Ti so bili podvrženi grobem porusenju in carsko Rusijo so po pravici imenovali »ječa narodov«.

Leta 1917 so boljševiki prevzeli oblast in leta 1922 ustanovili Sovjetsko zvezo. Teoretično so bili za pravico narodov do samoodločbe, priznali pa so jo samo tistim, ki jih tako ali tako niso mogli obdržati v državni zvezi - torej Poljakom, Fincem in baltskim narodom. Od leta 1940 je zvezo sestavljalo petnajst republik, ki so bile nominalno enakopravne. V resnici pa je ostala ruska prevlada, saj sta še leta 1988 v vrhovnem partijskem organu, polit-biroju, ob desetih Rusih sedela le dva Nerusa. Sovjetska zveza je nastala po hudih letih državljanske vojne (1917 - 1921) in težavnem obdobju »vojnega komunizma«. Nastala je gospodarska politika z imenom »nova ekonomska politika« (NEP). Politično življenje je bilo zelo nadzorovano. Oblast delavskega razreda je zamenjala oblast partije, partijsko oblast oblast centralnega komiteja, to pa je na koncu odpravila diktatura enega človeka – Stalina. Po Leninovi smrti se je začel srdit boj za njegovo dediščino. Zmagal je tedanji generalni sekretar Stalin, ki je najprej izločil »levičarje«, Trockega in Radeka (1885 - 1939), nato Zinovjeva (1883 - 1936) in Kamenjeva (1883 - 1936) ter nazadnje še »blok desničarjev«, torej Buharina (1888 - 1938), Tomskega in Rikova (1881 - 1938). V tridesetih letih so v vrsti lažnih sodnih procesov, kot izdajalce in tuje agente obsodili skoraj vse staro zaledje boljševikov in jih usmrtili. V tako imenovanih čistkah je v desetletju izgubilo življenje od šest do osem milijonov ljudi, milijone življenj pa je zahteval tudi preobrat v gospodarski politiki, v letih 1928/29. NEP sta zamenjali pospešena industrializacija in kolektivizacija kmetijstva. Pri tem je od lakote umrlo šest do sedem milijonov ljudi, približno deset milijonov kmetov pa so pregnali z zemlje in jih preselili v Sibirijo. Vendar je človeku sovražna politika pospešila gospodarski razvoj dežele. V tridesetih letih je Stalin uničil skoraj vse višje oficirske kadre; ker je brezpogojno zaupal v

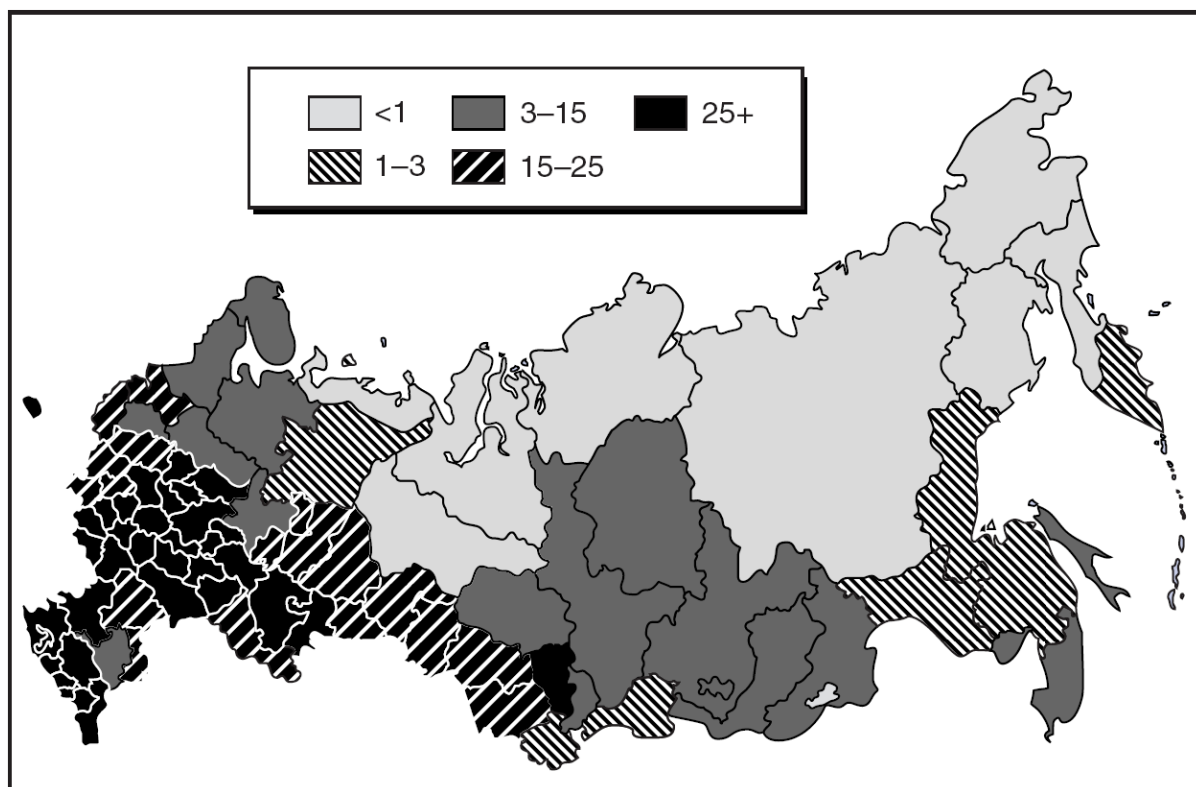
pogodbo o nenapadanju, ki jo je leta 1939 sklenil s Hitlerjem, tudi ni verjel svarilom pred nemškim napadom. Tako je bil Stalin odgovoren za začetne hude poraze in izgube sovjetskih čet. Domneva se, da je v vojni padlo sedemindvajset milijonov ljudi. Zmaga z velikimi žrtvami pa je prinesla Sovjetski zvezi znatne ozemeljske pridobitve in obroč satelitskih držav v vzhodni in srednji Evropi.

Stalin je umrl leta 1953. V obdobju vladanja njegovega naslednika Hruščova je bilo nasilja manj, nekoliko se je povečala pravna varnost in razmahnila kultura. V dveh desetletjih, ko je vladal Brežnjev (1966 - 1982), so izničili številne reforme Hruščova; to je bilo obdobje zaostajanja. Na ravni svetovne politike pa je Sovjetska zveza dosegla strateško ravnotežje z ZDA. Leta 1985 je postal predsednik Sovjetske zveze Mihail Gorbačov (1931). Z geslom o perestrojki (preureditvi) je vpeljal reforme, ki naj ne bi odpravile sistema, temveč naj bi z njimi le-ta postal učinkovitejši. V nekaj letih razvoja pa se je razmahnilo demokratično gibanje, ki je Komunistični partiji Sovjetske zveze odvzelo monopol. Neruski narodi v zvezi so zahtevali nacionalno samoodločbo. Leta 1991 se je ponesrečil udar konservativnih partijskih voditeljev in spremembe so se začele vrstiti z bliskovito naglico. Zvezne republike so razglasile neodvisnost. Sovjetska zveza je v svoji prvotni obliki prenehala obstajati. Leta 1991 so v Rusiji, Belorusiji in Ukrajini razglasili, da Sovjetska zveza ne obstaja več, in ustanovili Skupnost neodvisnih držav (SND). Estonija, Latvija in Litva so iz zveze izstopile prve, osem republik je vstopilo v SND, Gruzija pa je ostala izven te tvorbe. SND ni hotela biti nikakršna država in nikakršna nadnacionalna tvorba. V neruskih državah članicah je imela prednost neodvisnost in ne integracija. Nihče si ni želel ponovne ruske hegemonije, a nasprotja med interesi posameznih republik so se pojavila zelo hitro. Pred spremembami leta 1991 je v zvezi živelo okoli 90 priznanih narodov, ki so govorili prav toliko jezikov, med njimi so bili največja prebivalstvena skupina Rusi. Ruščina je bila uradni jezik v vsej državi. Ukrajinci in Belorusi pa so etnično in jezikovno zelo sorodni Rusom. Trije slovanski narodi so predstavljali več kot dve tretjini prebivalstva zveze (Dežela in ljudje, 1994, str. 11 - 47).

2.2. Število prebivalcev v Rusiji in vzroki za upadanje

Gostota prebivalstva v zahodnih regijah Rusije je bila zelo podobna tisti v državah vzhodne Evrope, medtem ko so imeli v Sibiriji in Daljnem vzhodu manj kot enega prebivalca na kvadratni kilometer (slika 1) (DaVanzo, Grammich, 2001, str. 5 - 6).

Slika 1: Gostota prebivalstva (število oseb na kvadratni kilometer) v Rusiji leta 1998

VIR: DaVanzo, Grammich, 2001, str. 6.

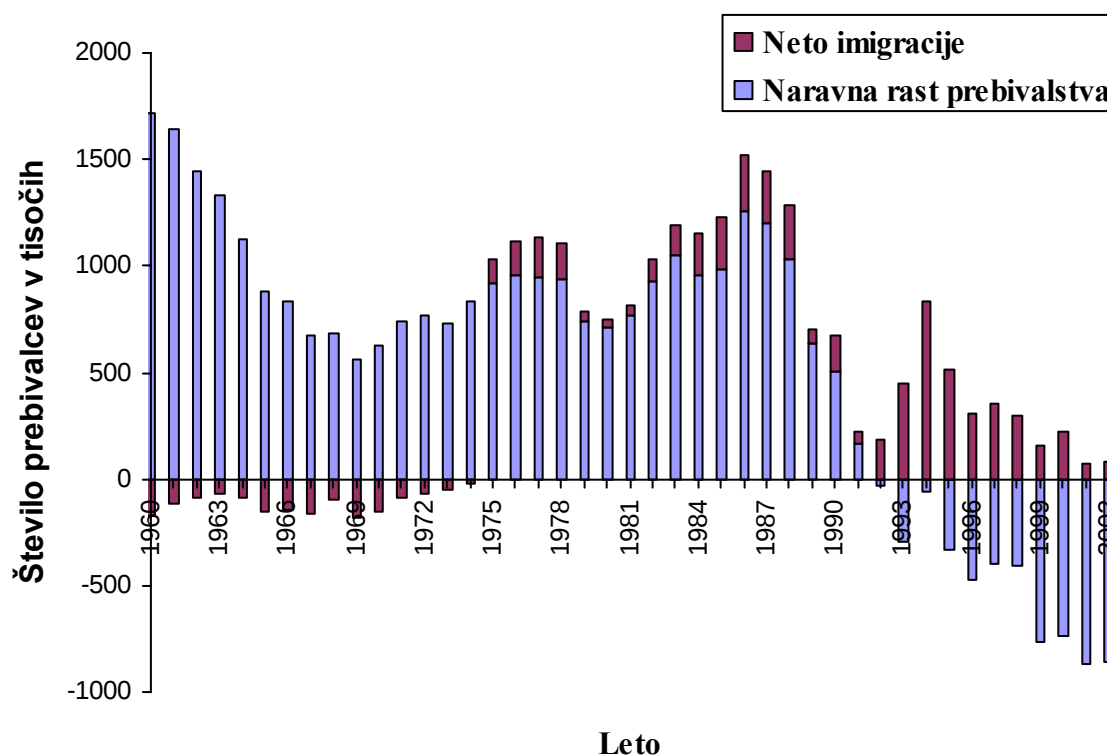
Rusija je imela leta 1990 148 milijonov prebivalcev. Večinsko prebivalstvo so bili Rusi (83 %). Za Rusijo lahko rečemo, da je mnogonacionalna država, saj v njej živi okrog sto manjšin, med njimi so najštevilčnejši Tatarji, Ukrajinci, Čuvaši, Dagestanci in Baškirci. V času Sovjetske zveze so bile te narodne manjšine nastanjene v šestnajstih avtonomnih republikah, petih avtonomnih območjih in desetih avtonomnih okrožjih, kjer so lahko v omejenem obsegu gojile narodno samostojnost. Pred rusko revolucijo se je večina Rusov prištevala k pravoslavnemu krščanstvu, a pod neznanskim pritiskom komunističnih oblastnikov je ruska pravoslavna cerkev izgubila večino vernikov. Po zamenjavi politične oblasti se je vse več ljudi spet začelo vračati k njej (Dežela in Ljudje, 1994, str. 14 - 16).

Od sredine 60-ih let 20.stoletja se je število prebivalcev v Ruski federaciji vsako leto povečevalo, letna stopnja rasti prebivalstva je bila od leta 1965 do 1988 v povprečju 0,5 - 0,7 %. Do konca 80-ih let je ruska populacija zaradi akumulacije prebivalstva v preteklosti rasla enakomerno in v letu 1992 dosegla 148,4 milijona prebivalcev, nato je število prebivalcev začelo upadati. Od leta 1992 do 1996 se je celotno število prebivalcev v Rusiji zmanjšalo za okoli 1.200.000, oziroma 0,8 %, v letu 1996 pa še dodatno za 0,3 %. V Ruski federaciji je bilo v začetku leta 1996 147.976.000 prebivalcev (Recent demographic developments in Europe, 1997). Prebivalstvo Rusije se je od leta 1992 do leta 2000 zmanjšalo za več kot tri milijone prebivalcev. Do leta 2015 naj bi se prebivalstvo Rusije zmanjšalo še za enajst milijonov.

Od leta 1989 do 1998 so bile spremembe v številu ruskega prebivalstva v posameznih regijah različne. Na severu in Daljnem vzhodu se je število prebivalcev zmanjševalo, nasprotno pa se je na jugu in jugozahodu, kot npr. na področju ob Volgi in Kavkazu, povečevalo. Zaradi ukinjenih državnih subvencij za življenje na severnem in vzhodnem področju, so se ljudje iz severa in vzhoda selili na jug in jugovzhod (DaVanzo, Grammich, 2001, str. 12).

V Rusiji od leta 1992 število smrti presega število rojstev. Število smrti je v sredini 90-ih let 20.stoletja začelo upadati. To pa ni trajalo dolgo, saj je že leta 1998 zaradi finančne ekonomske krize, število smrti zopet začelo naraščati (DaVanzo, Grammich, 2001, str. 9 - 10). V Rusiji se je vedno rojevalo več otrok na podeželju kot v mestih, tako je bila stopnja naravne rasti prebivalstva na severu in vzhodu višja kot drugod po Rusiji. Neto imigracije so prispevale k temu, da padec števila prebivalcev v Rusiji ni bil še večji, a vseeno niso mogle nadomestiti velike naravne izgube prebivalcev. Leta 1994 je na primer umrlo 2,3 milijona ljudi, 1,4 milijona ljudi se je rodilo, imigrantov je bilo 1,15 milijona, 340.000 ljudi pa je emigriralo (DaVanzo, Grammich, 2001, str. 15).

Slika 2: Naravna rast prebivalstva in imigracije v Rusiji od leta 1960 do 2002, v tisočih

VIR: Recent demographic developments in Europe 2003, 2003.

Slika 2 kaže, da število imigrantov v Rusiji upada, nadaljuje pa se tudi naravna izguba prebivalcev. V Rusiji je bila od leta 1960 do leta 1992 krivulja naravne rasti prebivalstva pozitivna, od leta 1992 dalje pa je ta krivulja negativna. Od poznih 70-ih let je bilo število imigrantov iz držav bivše Sovjetske zveze v Rusijo večje od števila emigrantov iz Rusije v te

države. To se je nadaljevalo tudi po razpadu Sovjetske zveze. Imigracije v Rusijo so v letu 1994 dosegle maksimum, v naslednjih petih letih pa so padle za četrtno. K temu je močno pripomogla finančno-ekonomska kriza leta 1998, saj so se neto imigracije zmanjšale na manj kot 165.000 ljudi.

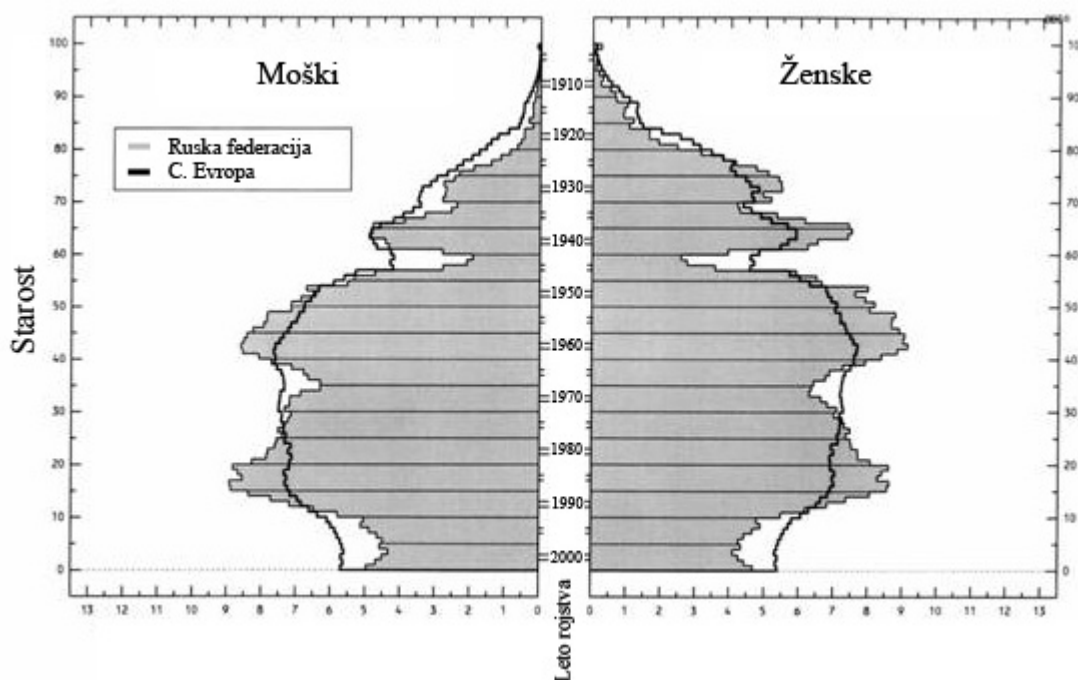
V obdobju od leta 1992 do 1998 je v Rusijo iz držav nekdanje Sovjetske zveze imigriralo 5,545 milijona ljudi, največ iz Kazahstana in Ukrajine. Emigracija iz Rusije v države nekdanje Sovjetske zveze (največ v Ukrajino) je v istem obdobju znašala 1,874 milijona. Iz Rusije je v ostale države, ki niso bile del nekdanje Sovjetske zveze, emigriralo 698.000 ljudi, predvsem v Nemčijo (451.000 ljudi), Izrael (120.000 ljudi) in Združene države (88.000 ljudi). V istem obdobju pa je po podatkih Goskomstata (statistični urad Rusije) v Rusijo iz držav, ki niso bile del nekdanje Sovjetske zveze, imigriralo manj kot 3.000 ljudi. Na rusko vlado se vrši tudi pritisk, da bi zaprla meje in tako bi, po projekcijah Goskomstata, do leta 2010, neto imigracije še bolj upadle, s tem pa bi se seveda zmanjšalo tudi število prebivalcev Rusije (DaVanzo, Grammich, 2001, str. 15).

2.3. Struktura prebivalstva po spolu in starosti

Strukturo prebivalstva po spolu je mogoče izraziti z odstotkom moških ali žensk med celotnim prebivalstvom ali s koeficientoma maskulinitete in feminitete, ki izražata število moških ali žensk na sto oseb nasprotnega spola. Struktura prebivalstva po spolu je odvisna od razvitosti države, saj je med celotnim prebivalstvom v razvitih državah več žensk, v najbolj nerazvitih pa več moških. Starostno strukturo prebivalstva prikazujemo s starostno piramido. Visoka rodnost povzroča mlado prebivalstvo, staranje prebivalstva pa je posledica nizke rodnosti (Malačič, 1996, str. 17 - 20).

Starostna struktura prebivalstva v Rusiji ima nepravilno, nazobčeno obliko piramide, kar je posledica različnih zgodovinskih pretresov (slika 3). Neenakomerna je tudi struktura prebivalstva po spolu, saj je v Rusiji precej več žensk kot moških, kar je delno posledica velikih izgub moških v drugi svetovni vojni. Neenakomerna struktura prebivalstva po spolu je najbolj opazna na vrhu piramide, za osebe rojene pred letom 1930. Za osebe rojene v obdobju med letoma 1930 in 1960, je razlika v neenakomernosti prebivalstva glede na spol manjša, a še vedno očitna. Ta razlika je posledica visoke stopnje umrljivosti ruskih delovno aktivnih moških. Na sliki sta razvidni še dve dejstvi: v Rusiji je danes zelo malo Rusov, starih okoli šestdeset let, in sicer zaradi nizke stopnje rodnosti med drugo svetovno vojno, veliko pa je Rusov, ki so bili rojeni po drugi svetovni vojni in se sedaj tej starosti približujejo. V 60-ih letih se je stopnja rodnosti zmanjševala predvsem zaradi večje urbanizacije. Leta 1969 se je to spremenilo, ko so ljudje, rojeni kmalu po drugi svetovni vojni, prišli v rodno dobo. Od leta 1989 dalje pa število rojstev pada. V petnajstih letih bo v obdobje odraslosti vstopilo pol manj ljudi, kot jih vstopa danes (DaVanzo, Grammich, 2001, str. 63 - 65).

Slika 3: Starostna piramida za Rusko federacijo leta 2003

VIR: Recent demographic developments in Europe 2003, 2003.

Od leta 1959 do 1993 zasledimo enakomeren navzgor obrnjen trend v številu moških na 1000 žensk. Razmerje med spoloma je od leta 1959, ko je bilo 805 moških na 1000 žensk, leta 1993 naraslo na 885 moških na 1000 žensk, do leta 2015 pa naj bi se stanje še malo izboljšalo. Prevlada žensk je posledica visoke stopnje umrljivosti moških. Razlika med pričakovano življenjsko dobo ob rojstvu med moškimi in ženskami je v Rusiji najvišja na svetu. Leta 1985 je bilo razmerje med spoloma v starostni skupini 60 ali več let, le 390 moških na 1000 žensk. Do sredine 90-ih let se je to razmerje povečalo na 500 moških na 1000 žensk, do leta 2015 pa naj bi se to razmerje še povečalo, in sicer 600 moških na 1000 žensk v skupini ljudi, starih 60 ali več let (Vassin, 1995, str. 6).

2.4. Staranje prebivalstva

Staranje prebivalstva je povečevanje deleža starega prebivalstva med celotnim prebivalstvom. Proces staranja prebivalstva prikažemo z naraščanjem odstotka starega prebivalstva, povečevanjem indeksa staranja ali rastjo srednje starosti prebivalstva. Vzroki za staranje so povezani z upadanjem rodnosti in smrtnosti (Malačič, 1996, str. 23 - 24).

V začetku leta 1995 je bil v Rusiji delež moških, starih 60 ali več, in delež žensk, starih 55 in več, skupaj 20,2 %. Od konca 60-ih let se je po mednarodnih kriterijih prebivalstvo Rusije štelo za eno najstarejših prebivalstev. Leta 1997 pa je bil le eden izmed devetih prebivalcev (12 % prebivalcev) star 65 ali več let. Delovno aktivno prebivalstvo pa se v daljšem obdobju ni bistveno spremenilo (Recent demographic developments in Europe, 1997). Mnogo starejših ljudi si je v t.i. sovjetski dobi ustvarilo premoženje in prihranke, ki pa v resnici niso obstajali

oziroma so izginili med finančno-ekonomsko krizo v 90-ih letih. Rusija se tako sooča z velikim problemom revščine starejših ljudi, ki je včasih niso poznali (DaVanzo, Grammich, 2001, str. 66 - 67). Od avgusta 1993 do oktobra 1996 je stopnja revščine močno narasla za ljudi vseh starosti, še posebno za moške, stare več kot 59 let, in za ženske, stare več kot 54 let. Po podatkih za november 1998, je bil eden izmed štirih ljudi v pokoju reven. Rusija se bo kmalu soočila z velikim problemom vzdrževanja starejših ljudi, upokojencev, ko bo število rojenih v petdesetih letih izstopilo iz trga dela in jih bo nadomestilo precej manjše število ljudi, rojenih v 90-ih. Odstotek populacije, stare 65 ali več let, je v zahodni Evropi višji kot v Rusiji in se še povečuje. Ni pa povsem jasno, ali se bo Rusija soočila s prav takim demografskim pritiskom vzdrževanja upokojencev zaradi podaljševanja življenjske dobe kot zahodna Evropa in severna Amerika. V Rusiji se lahko zgodi, da bo zaradi visoke stopnje umrljivosti delovno aktivnega prebivalstva, predvsem moških, problemov v zvezi z vzdrževanjem upokojene populacije manj (DaVanzo, Grammich, 2001, str. 67).

Če primerjamo Rusijo z ostalimi državami sveta, je bilo rusko prebivalstvo leta 1990 na dnu lestvice staranja prebivalstva. Razmere so bile veliko manj dramatične, kot za večino vzhodno evropskih držav, na primer Romunijo, Srbijo, Bolgarijo, pa tudi manj kritične kot za nekatere razvite države, kot so Japonska, Nemčija, Italija, Belgija. V primerjavi z razvitimi državami ima Rusija zmeren tempo staranja in je bila leta 1990 na dnu lestvice po številu starega prebivalstva. Do leta 2015 pa naj bi imeli Rusija in Amerika približno enak vzorec staranja prebivalstva. Prebivalstvo Rusije je bilo leta 1990 med najmlajšimi v Evropi, saj je bila Rusija šele v prvi fazi procesa staranja. V tej fazi se skupina ljudi srednjih let ne spreminja, medtem ko skupina starejših ljudi narašča. Rusija pa je izmed ostalih razvitih držav država z najstarejšim delovno aktivnim prebivalstvom, kar pa za Rusijo predstavlja oviro za prehod v tržno gospodarstvo. Prilagajanje generacij, ki se približujejo upokojitvi, tržnemu sistemu, je zelo težko. Tranzicija je vedno težka in boleča, še posebno za najbolj ranljive socialne skupine, kot so starejši (Vassin, 1995, str. 17 - 18).

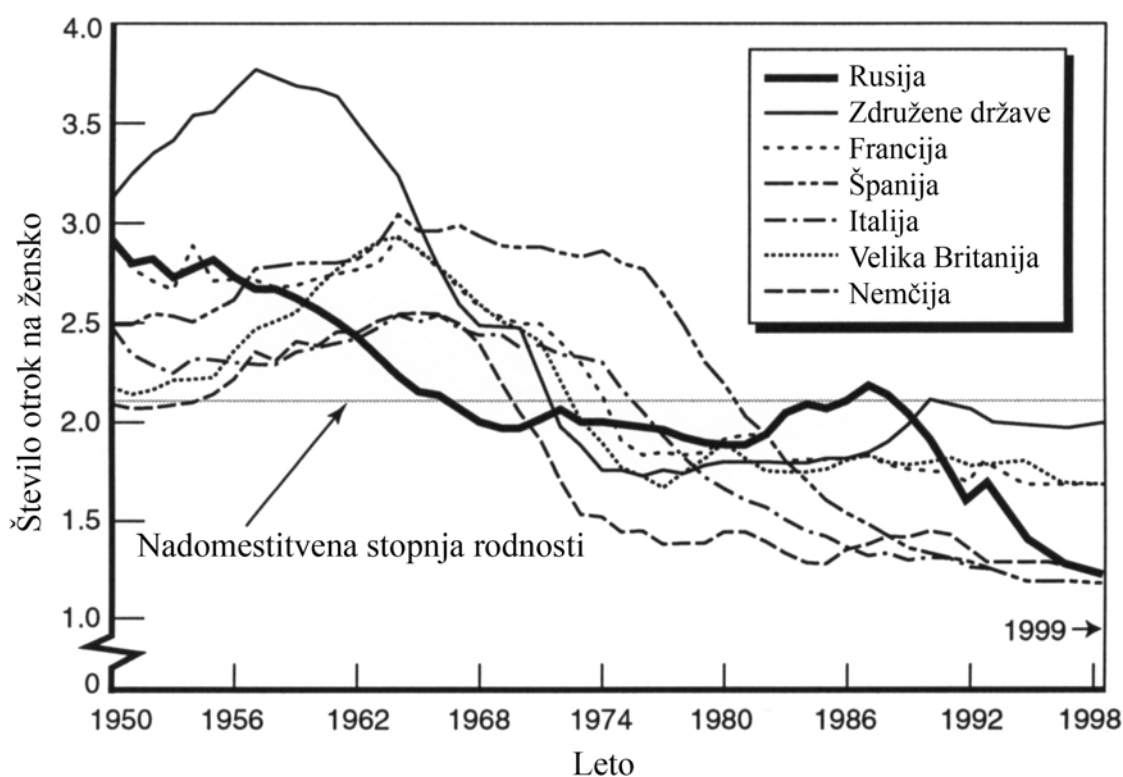
3. RODNOST V RUSIJI

Rodnost je demografski pojav, ki ga dobimo, če povežemo število rojstev v nekem prebivalstvu s številom prebivalstva kot celote ali s posameznimi njegovimi deli. Naravna reprodukcija prebivalstva brez rojevanja ni možna. Rodnost kaže število živorojenih otrok glede na žensko prebivalstvo v rodni dobi, nataliteta pa nam pove, kakšno je število živorojenih otrok v primerjavi s celotnim prebivalstvom. Stopnja totalne rodnosti kaže število otrok, ki jih v povprečju rodi ena ženska v svoji rodni dobi, in sicer, da je doživela 49 let. Z intervali ali časovnimi presledki med porodi proučujemo pogostost rojevanja. Na rodnost vplivajo biološki, družbeni, ekonomski, kulturni, antropološki ter psihološki dejavniki. Reprodukcijski prebivalstva je biološki proces. Nanj vpliva družba. Razlogi za neprimerno rast prebivalstva so v družbenih in psiholoških temeljih rodnosti. Posledica upadanja rodnosti je staranje prebivalstva (Malačič, 1996, str. 83 - 86; Knap, 2002, str. 6).

3.1. Trendi rodnosti

Konec 19.stoletja je stopnja totalne rodnosti v Rusiji oz. povprečno število otrok, ki jih rodi ženska v svoji življenjski dobi, presegalo sedem otrok na eno žensko, kar pomeni, da je prebivalstvo s takšno rodnostjo imelo razširjeno reprodukcijo prebivalstva. Z razpadom Sovjetske zveze pa se je rodnost drastično zmanjševala. Do konca 20.stoletja je prišlo do velikih sprememb, zabeleženih je bilo 1,2 otroka na eno žensko. Padajoča stopnja rodnosti je bila značilna tudi za ostale države Evrope in severne Amerike že od 50-ih let dalje in je pod stopnjo obnavljanja. Povojna Sovjetska zveza je poudarjala ekonomski razvoj z močno industrializacijo. To je vodilo k zmanjšanju rodnosti - čedalje več žensk je bilo zaposlenih; industrijo proizvodov za široko potrošnjo so preusmerili v težko industrijo.

Slika 4: Stopnja totalne rodnosti za Rusijo in šest zahodnih držav

VIR: DaVanzo, Grammich, 2001, str. 22.

Na sliki 4 vidimo, da je od leta 1950 do 1980 stopnja rodnosti vztrajno padala, medtem ko je celotno število rojstev v Rusiji naraščalo. Vzrok za to je večje število žensk v reprodukcijski dobi v primerjavi s prejšnjo generacijo žensk, te ženske pa so rodile manj otrok. Vzrok za zvišanje stopnje rodnosti med letoma 1980 in 1987 lahko iščemo v sovjetski vladi: totalna stopnja rodnosti se je zvišala za 0,36 otroka na žensko in je s tem presegla stopnjo obnavljanja rodnosti. Sovjetska vlada je namreč uvedla različne ukrepe, ki so pripomogli k temu, da so družine postale številčnejše. Med te ukrepe sodijo na primer plačan porodniški dopust, ki so ga iz enega leta podaljšali na tri, ter ugodnosti na področju stanovanjske politike in zdravstva. Zaradi teh spodbud vlade in podpore številčnejšim družinam, so se družine z dvema otrokoma lažje odločile še za kakšnega. Žal pa so te spodbude veljale le nekaj let. Vplivale so predvsem

na čas rojstev: ukrepi vlade so namreč povzročili, da so mnogi pari imeli otroke prej, kot bi jih imeli sicer, in tudi razmaki med porodi so se zmanjšali.

Totalna stopnja rodnosti je bila v Rusiji v zgodnjih 90-ih primerljiva s tisto v drugih evropskih državah, kot sta Francija in Velika Britanija, bila pa je malo nižja od totalne stopnje rodnosti v Združenih državah. Danes pa je med najnižjimi na svetu. K nizki stopnji rodnosti v Rusiji so veliko prispevali slabi ekonomski pogoji v 90-ih (otrok je pomenil ogromen strošek), vendar ti niso bili edini vzrok za padajoče število rojstev. Pari so se na splošno težko odločali za otroke oziroma se zanje sploh niso odločali. Španija in Italija imata, kljub močnemu ekonomskemu napredku v zadnjih desetletjih, stopnjo rodnosti podobno kot Rusija, in sicer, okoli 1,2 otroka na žensko (glej tabelo 1 v prilogi) (DaVanzo, Grammich, 2001, str. 21 - 25). V tabeli 1 v prilogi vidimo, da od leta 1960 dalje v vseh prikazanih državah stopnja totalne rodnosti pada. Ta se je v zadnjih štiridesetih letih v Rusiji skoraj prepolovila, saj je bila leta 2000 1,21 otroka na žensko. Leta 2002 je bila stopnja totalne rodnosti najnižja v Sloveniji, Moldaviji in Armeniji, najvišja pa je bila v Islandiji in Franciji. Skandinavske države imajo od leta 1990 v primerjavi z Rusijo višjo stopnjo totalne rodnosti. Od leta 2000 pa ima Slovenija v primerjavi z Rusijo podobno stopnjo totalne rodnosti (Recent demographic developments in Europe 2003, 2003, str. 70).

Stopnje rodnosti pa se precej razlikujejo znotraj same Rusije: Sibirija in področje Kavkaza imata največjo nataliteto, Moskva in okolica Sankt Peterburga pa imata najnižje število rojstev. Število rojstev je tudi do štirikrat večje na področjih, kjer živijo ljudje islamske vere. Od leta 1993 je povprečna stopnja rodnosti za ženske s podeželja pod stopnjo obnavljanja. Za ženske iz mesta pa je stopnja rodnosti še nižja kot za ženske s podeželja (DaVanzo, Grammich, 2001, str. 21-25).

3.2. Kontracepcija in splav

V današnjih razvitih državah sveta se ljudje zavestno odločajo o tem, kdaj bodo imeli otroke, koliko jih bodo imeli in kakšni bodo razmaki med porodi. Tako v današnjih razvitih državah prevladujejo družine z enim do dvema otrokoma. Ljudje načrtujejo rojstva s pomočjo kontracepcijskih sredstev in splava. V času demografskega prehoda so bila razvita zelo učinkovita kontracepcijska sredstva, razširilo pa se je tudi poznavanje le-teh in njihova uporaba. Kontracepcija in razširjenost splavov vplivata na rodnost (Malačič, 1997, str. 111 - 114).

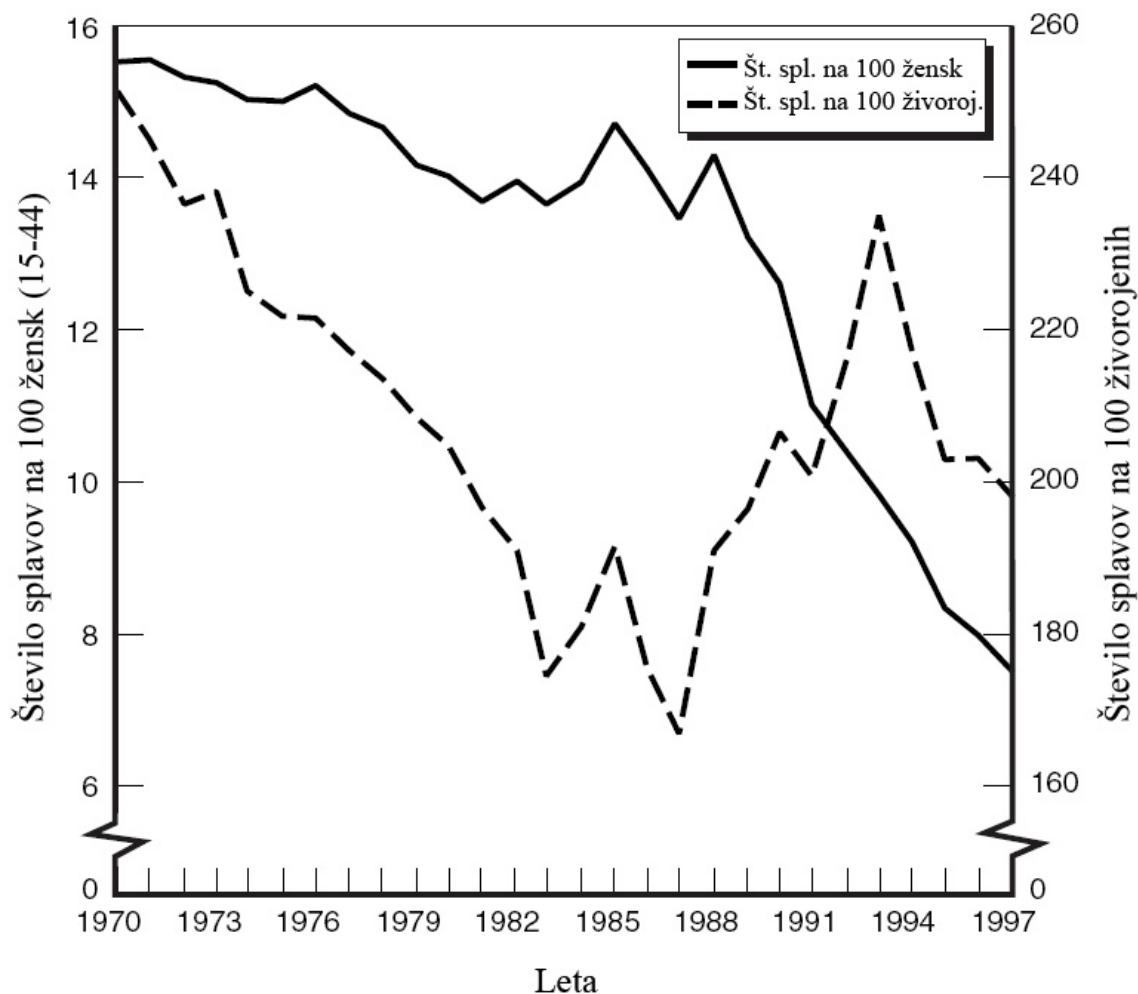
Leta 1920 je Rusija prvič legalizirala splav in v času vsesplošnega pomanjkanja so se mnogi pari, zaradi nedostopnosti kontracepcijskih sredstev zatekli k splavu. Cilj legalizacije splavov je bil predvsem zmanjšati število nelegalnih splavov izven bolnišnic ter s tem zmanjšati umrljivost med materami. Umrljivost zaradi splavov je padla, na število splavov pa to ni vplivalo. Splav je postal najpogostejše sredstvo za regulacijo rojstev, predvsem zaradi dostopnosti, saj je bil brezplačen, izvajali pa so jih zdravniki v državnih bolnicah. V letu 1930 se je število splavov še povečalo. Do sredine 30-ih let so bili v Moskvi trije splavi na eno

rojstvo. Zaradi velikega upadanja prebivalstva, predvsem zaradi prisilne kolektivizacije in stradanja, so v času Stalinove vladavine v letu 1936 splave prepovedali, kar naj bi vplivalo na povečanje števila rojstev. Pod Stalinovo vlado je bila tudi sterilizacija kot način kontracepcije, prepovedana, ker so se trudili, da bi povečali nataliteto. Dve leti po Stalinovi smrti, leta 1955, je Vrhovni Sovjet ukinil prohibicijo na področju splavov. Tako naj bi pripomogli k boljšemu zdravju žensk, ki so zaradi nelegalno opravljenih splavov trpele različne zdravstvene posledice. Socialistična sovjetska vlada je menila, da so pogosti splavi in nizka stopnja rodnosti le začasen fenomen. V času ponovne legalizacije splava, v 50-ih letih, se je torej stopnja splavnosti drastično povečala. Na to je vplivalo tudi preseljevanje ljudi s podeželja v mesta in pari, ki so živeli v mestu, so si želeli manjše družine. Celotno število splavov je do leta 1965 naraslo na 5,5 milijona. V Rusiji je bilo tega leta zabeleženih več kot 16 splavov na 100 žensk v rodni dobi. Lahko rečemo drugače: na leto je v Rusiji ena izmed šestih žensk v rodni dobi splavila, medtem ko je od odločbe o legalizaciji splavov v Združenih državah vsako leto splavila manj kot ena izmed tridesetih žensk v rodni dobi.

Na sliki 5 vidimo, da je bilo v Rusiji leta 1970 okoli 15,5 splava na 100 žensk v rodni dobi. Stopnja splavnosti je tako v poznih 80-ih in zgodnjih 90-ih padala. Do leta 1997 je bilo število splavov na 100 žensk malo manj kot osem splavov. Od leta 1987 do leta 1994 se je število splavov na 100 živorojenih povečevalo, in tako je bilo leta 1994 skoraj 240 splavov na 100 živorojenih. Do leta 1997 se je število splavov na 100 živorojenih zmanjšalo. V Rusiji sta danes na živorojenega otroka povzročena dva splava, kar je v primerjavi z Združenimi državami, kjer imajo le en splav na tri živorojene, sicer slabše, a so razmere v Rusiji veliko boljše kot v sredini 60-ih let, ko so bili na živorojenega povzročeni kar trije splavi (DaVanzo, Grammich, 2001, str. 21-33).

Zaradi različnih težav v zvezi s kontracepcijo so se ženske tudi v 90-ih letih zatekale k splavom. Ker so bile sovjetske bolnišnice financirane deloma glede na število zasedenih postelj, so imeli raje ženske, ki so splavile, saj je bilo zakonsko določeno, da morajo po splavu še tri dni ostati v bolnišnici, kot da bi spodbujali kontracepcijo. Zahteva, da mora ženska po splavu še tri dni ostati v bolnišnici pa je povečala število nelegalnih splavov, saj je bila zagotovljena večja zaupnost. Leta 1988 so tridnevno zahtevo ukinili (DaVanzo, Grammich, 2001, str. 27).

Slika 5: Stopnja splavnosti (število splavov na 100 žensk v rodni dobi, med 15. in 44. letom) in število splavov na 100 živorojenih v Rusiji od leta 1970 do 1997

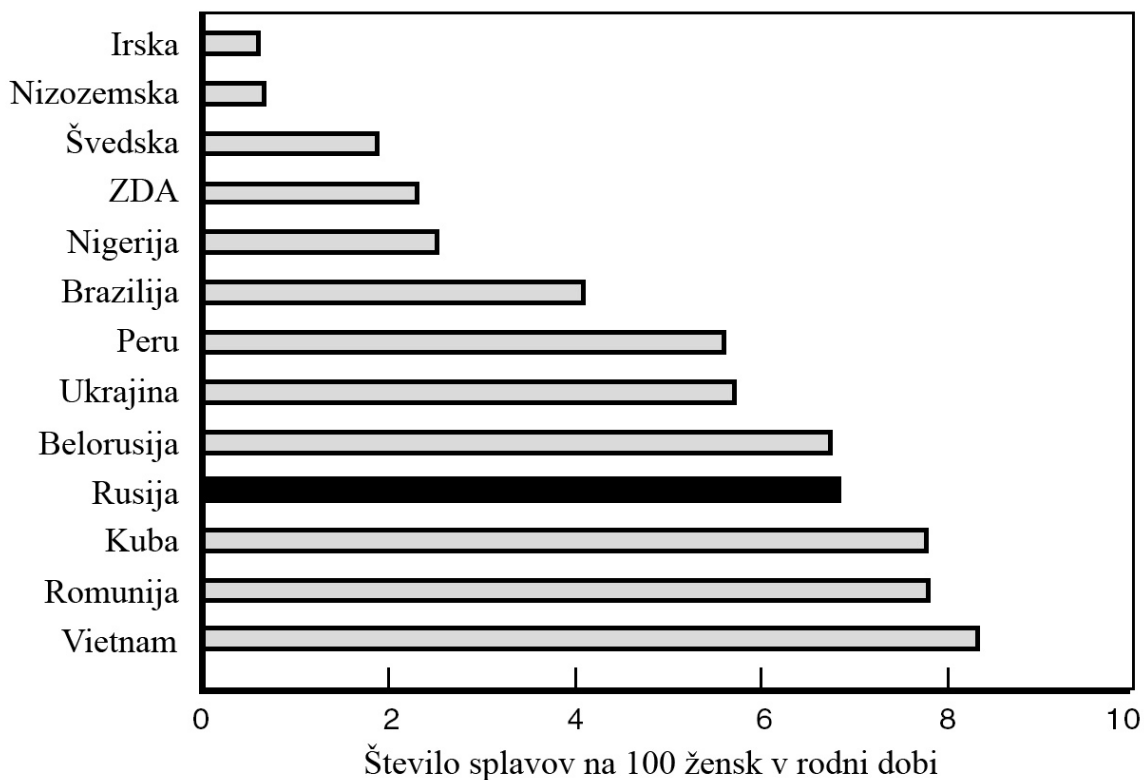

VIR: DaVanzo, Grammich, 2001, str. 31.

V Rusiji so se trudili, da bi splave zamenjala kontracepcija. Postala je dostopna večini. Zaradi slabe kvalitete kontracepcijskih sredstev je bilo veliko stranskih učinkov. Tako kot v 50-ih letih, so tudi v 60-ih obstajali problemi z distribucijo kontracepcijskih sredstev. V zgodnjih 90-ih letih se je Rusija še vedno soočala z velikimi problemi na tem področju, saj sta edini dve tovarni, ki sta proizvajali kondome, prenehali delovati, ker ni bilo sredstev za uvoz lateksa. Šele ko je Rusija postala podobna zahodnim državam, in sicer s poznejšimi sklenitvami zakonskih zvez, je tudi uporaba kontracepcije narasla. Kontracepcijska sredstva so bila dostopnejša. Za to sta se trudili tako ruska vlada kot Agencija za mednarodni razvoj v Združenih državah. Napredek so dosegli tudi na področju zdravstvenega varstva mater, saj se je umrljivost mater v 90-ih letih zmanjšala za tretjino, umrljivost zaradi splavov pa se je zmanjšala za polovico (DaVanzo, Grammich, 2001, str. 35). Do konca 80-ih let je tako več žensk uporabljalo kontracepcijo, kot se zatekalo k splavom, saj se je od leta 1988 do 1997 uporaba materničnega vložka ali IUD in hormonskih tablet približno podvojila, medtem ko se je število splavov v istem obdobju zmanjšalo za polovico. Okoli osem milijonov žensk v Rusiji uporablja IUD, in tudi uporaba hormonskih tabletk je v porastu – dva milijona žensk

nadzira rodnost na ta način. Uporaba kontracepcije ugodno vpliva tudi na zdravje žensk. Hormonalna kontracepcija pa med ruskimi ženskami vseeno ni preveč priljubljena, saj večina meni, da kontracepcijske tabletko povzročajo raka in je zato varnejši splav (DaVanzo, Grammich, 2001, str. 27).

Slika 6: Stopnja splavnosti za Rusijo in nekatere države sveta leta 1996

VIR: DaVanzo, Grammich, 2001, str. 27.

Na sliki 6 vidimo, da je, tako kot mnoge komunistične in post-komunistične države, imela tudi Rusija eno najvišjih stopenj splavnosti na svetu. Ta pa je povzročila hude zdravstvene probleme žensk v Rusiji. V sredini 90-ih let (1995 - 1996) se je vsako leto od 100 žensk 7 žensk v rodni dobi odločilo za splav. Stopnja splavnosti v Rusiji je bila trikrat višja od stopnje splavnosti v Združenih državah. Na sliki vidimo, da so leta 1996 višje stopnje splavnosti kot v Rusiji zasledili le v nekaterih komunističnih in nekdanjih komunističnih državah, kot so Vietnam, Kuba in Romunija. Irska in Nizozemska sta imeli leta 1996 manj kot en splav na 100 žensk v rodni dobi, Švedska pa je imela istega leta okoli dva splava na 100 žensk v rodni dobi (DaVanzo, Grammich, 2001, str. 27).

Nekatere ženske v Rusiji so imele v svojem življenju tudi deset ali več splavov. Več kot tri ženske izmed štirih, ki so bile noseče, so v preteklosti že naredile splav. Dve izmed treh ruskih žensk, ki so naredile splav, pa so imele zdravstvene komplikacije. Splav je tako prispeval tudi k višji stopnji sekundarne sterilnosti. Po ocenah naj bi zaradi splava, ena izmed desetih žensk ostala sterilna, neplodna. Poročilo iz leta 1994 kaže, da so ženske ob koncu svoje rodne dobe, to je pri starosti 49. let, imele v povprečju 3,2 splava (DaVanzo, Grammich,

2001, str. 1-4). V zgodnjih 90-ih je bil splav v Rusiji tudi glavni vzrok za smrt mater. Kar 90 % njihovih smrti je bilo povezano z ilegalnimi splavi, čeprav so bili splavi v Rusiji, za razliko od ostalih držav sveta, v bolnišnicah dovoljeni. V 60-ih in 70-ih pa je bila polovica vseh smrti mater povezana s splavi - več kot 95 % smrti je bilo posledica ilegalnih splavov (DaVanzo, Grammich, 2001, str. 28).

3.3. Poročnost in razvezanost

Prevladujoča oblika poročnosti je povezana s sklenitvijo zakonske zveze oziroma s poroko. Pri poročnosti se obravnava tudi razvezanost in ovdovelost. V demografski literaturi se za poročnost in razvezanost pogosto uporabljata tuja izraza nupcialiteta in divorcialiteta (Malačič, 1997, str. 63).

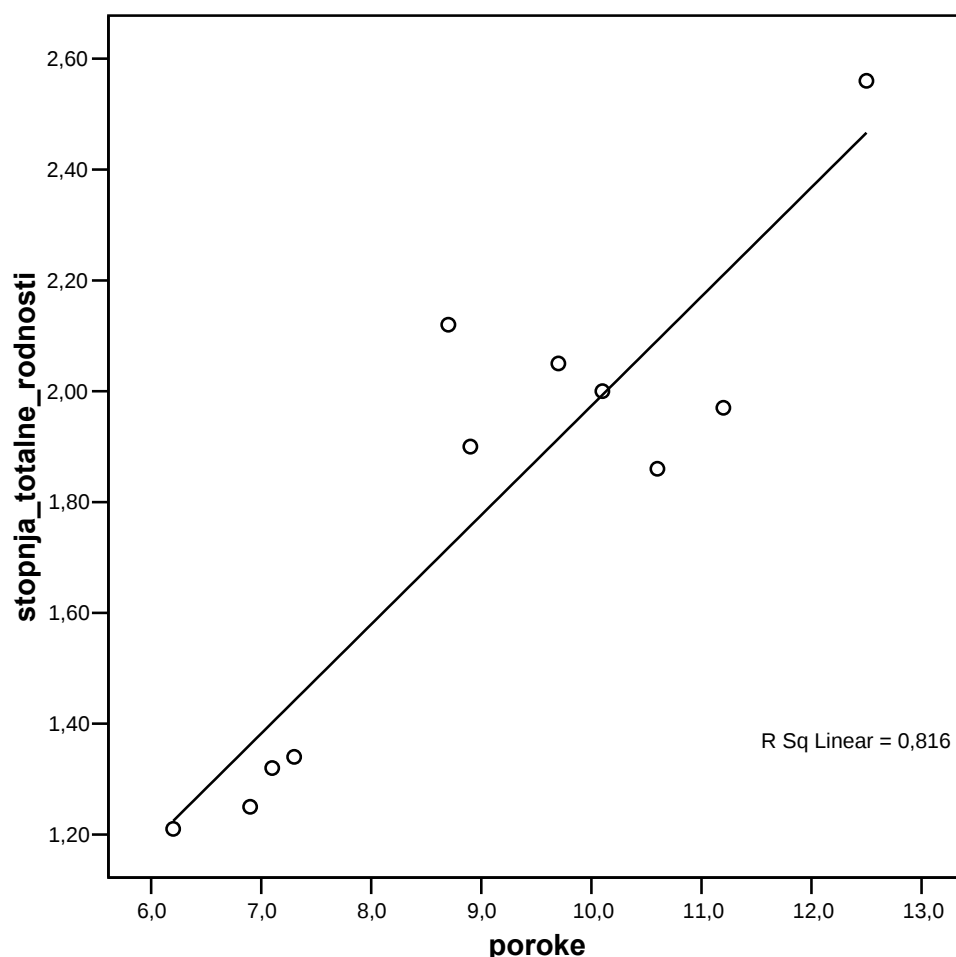
V Rusiji se delež poročenega prebivalstva zmanjšuje. Čedalje več ljudi odlaga prvo poroko in vedno več je tistih, ki se odločijo, da bodo živeli sami. V Rusiji, za razliko od zahoda, še vedno prevladujejo zgodnje in tradicionalne poroke. Skoraj vsi moški in ženske vseh generacij se nazadnje poročijo. Popis iz leta 1979 kaže, da je bilo in ostalo samskih le 1,9 % moških in 4,0 % žensk med 45 in 49 letom. Po popisu 1989 se je število samskih moških povečalo na 3,7 %, število žensk pa zmanjšalo na 3,5 %. Po delnem popisu leta 1994 pa je bilo samskih 4,8 % moških in 4,6 % žensk, 7 % parov pa je živelo skupaj brez poročnega lista. V tabeli 2 v prilogi vidimo, da se je število porok v Rusiji, tako kot v ostalih prikazanih državah, od leta 1960 zmanjševalo. V letu 1960 je bilo v opazovanih državah največ 12,5 poroke (Rusija) in najmanj 6,6 poroke (Norveška). Leta 2002 je bilo v Rusiji 7,1 poroke na 1000 prebivalcev. Rusija je imela leta 2002 v primerjavi z ostalimi evropskimi državami precej višjo stopnjo poročnosti. Na drugem mestu sta bili po številu porok nekdanji državi Sovjetske zveze, Moldavija in Ukrajina. Armenija in Slovenija sta bili leta 2002 po številu porok na 1000 prebivalcev na zadnjem mestu (Recent demographic developments in Europe, 1998) (Recent demographic developments in Europe 2003, 2003).

Od leta 1950 dalje se je število ločitev v Rusiji povečevalo. Razmerje med ločitvami in porokami se je od leta 1980 do 1993 povečalo s 16,1 % na 23,2 % za moške ter s 14,3 % na 21,3 % za ženske. Otroci niso bili več huda ovira za ločitev staršev. Tudi pri odločitvi enega od staršev za ponovno poroko, otroci niso več predstavljali bremena (Vishnevsky, 1995, str. 4 - 8). Število razvez na 1000 prebivalcev je prikazano v tabeli 3 v prilogi. V Rusiji je od leta 1990 do 2002 število razvez močno naraslo. Leta 1995 tretjina zakonov ni trajala več kot pet let. Leta 1996 je bilo 650 ločitev na 1000 porok - stopnja razvezanosti je bila 3,8 ‰. Lahko rečemo, da se veliko parov ni razvezalo samo zaradi otrok. Med 1990 in 1996 je okoli 3.800.000 otrok, mlajših od 18 let, živelo v družini z enim staršem, ta številka pa se povečuje iz leta v leto (Recent demographic developments in Europe, 1998). V tabeli vidimo, da je bilo v Rusiji leta 2002 5,9 razveze na 1000 prebivalcev, kar je veliko več kot v ostalih evropskih državah, na primer na Švedskem, Finskem in Portugalskem. V Sloveniji je bilo leta 2002 1,2 razvez na 1000 prebivalcev, in tako je bila Slovenija, poleg Azerbajdžana in Armenije, po številu razvez na zadnjem mestu (Recent demographic developments in Europe 2003, 2003).

3.3.1. Vpliv porok in razvez na rodnost

S pomočjo razsevnega diagrama (slika 7) bom proučevala linearni vpliv neodvisne spremenljivke (število porok na 1000 prebivalcev) na odvisno spremenljivko (stopnja totalne rodnosti). Slika 8 kaže linearni vpliv neodvisne spremenljivke (število razvez na 1000 prebivalcev) na odvisno (stopnja totalne rodnosti). V obeh primerih govorimo o enostavni linearni regresiji. Ustrezno regresijsko funkcijo se na splošno zapiše kot $Y' = \alpha + \beta X$, pri čemer je α regresijska konstanta, β pa regresijski koeficient. Le-ta pove, za koliko enot se v povprečju spremeni odvisna spremenljivka, če se neodvisna poveča za enoto. Ker praviloma ne poznamo dejanskih razmer v populaciji, ocenimo parametre regresijske funkcije na podlagi vzorčnih podatkov. Ocenjena regresijska funkcija je $Y'' = a + bX$, pri čemer a predstavlja oceno regresijske konstante, b pa regresijskega koeficienta (Rogelj, 1998, str. 3).

Slika 7: Razsevni diagram

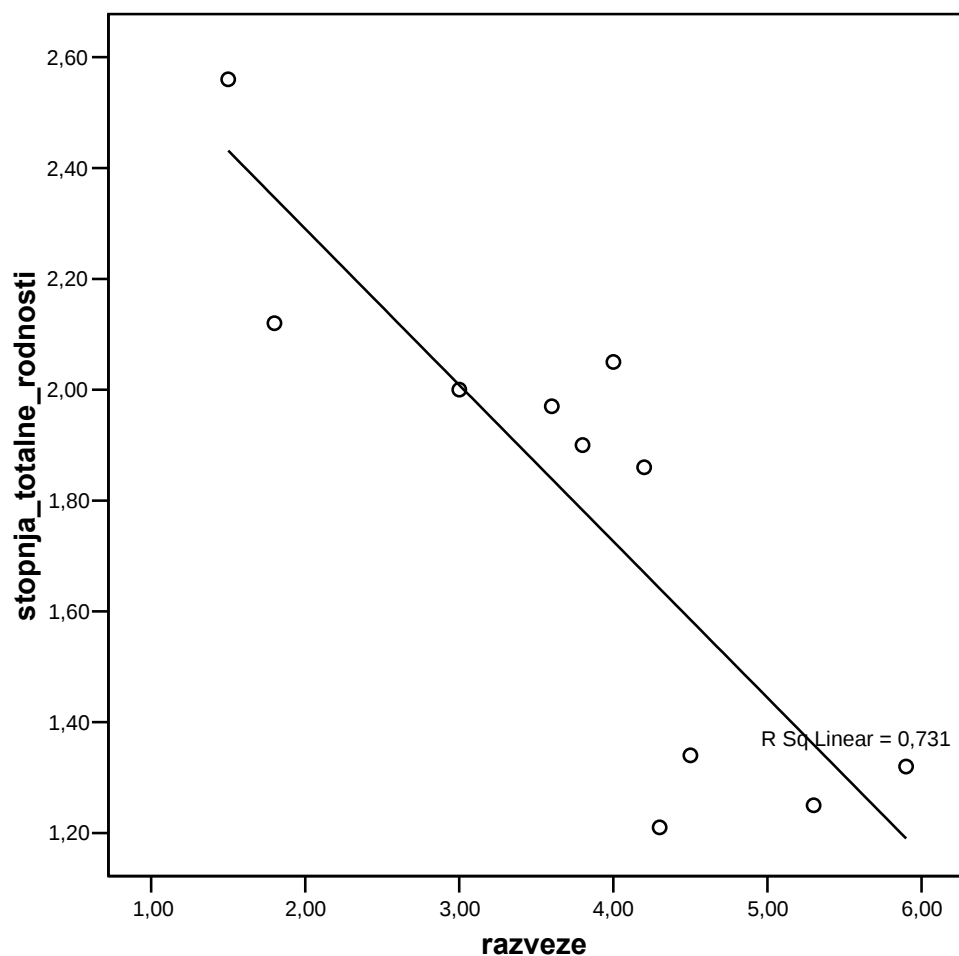

VIR: Priloga izpisek 1.

Na podlagi vzorčnih podatkov ocenjujem, da znaša korelacijski koeficient $r = 0,904$, kar pomeni, da je povezava med stopnjo totalne rodnosti in številom porok na 1000 prebivalcev linearna, močna in pozitivna. Na podlagi vzorčnih podatkov ocenjujem, da znaša ocenjeni determinacijski koeficient $r^2 = 0,816$, kar pomeni, da je 81,6 % variance stopnje totalne rodnosti pojasnjene z linearno odvisnostjo od števila porok na 1000 prebivalcev. Regresijski

koeficient pa znaša $b = 0,197$, kar pomeni, da če se število porok poveča za eno poroko, se stopnja totalne rodnosti poveča za 0,197 otrok na žensko. V izpisku 1 vidimo, da je razlika značilna pri zanemarljivi stopnji značilnosti. Na podlagi vzorčnih podatkov zavrnemo ničelno domnevo pri zanemarljivi stopnji značilnosti, in sprejmemo sklep, da je regresijski koeficient različen od nič. To pomeni, da lahko trdimo, da število porok vpliva na stopnjo totalne rodnosti (glej prilogo, izpisek 1).

Slika 8: Razsevni diagram

VIR: Priloga izpisek 2.

Na podlagi vzorčnih podatkov ocenjujem, da znaša korelacijski koeficient $r = -0,855$, kar pomeni, da je povezava med stopnjo totalne rodnosti in številom razvez na 1000 prebivalcev linearna, močna in negativna. Na podlagi vzorčnih podatkov ocenjujem, da znaša ocenjeni determinacijski koeficient $r^2 = 0,731$, kar pomeni, da je 73,1 % variance stopnje totalne rodnosti pojasnjene z linearnim vplivom števila razvez na 1000 prebivalcev. Regresijski koeficient pa znaša $b = -0,282$, kar pomeni, da če se število razvez poveča za eno razvezo, se stopnja totalne rodnosti zmanjša za 0,282 otroka na žensko. Tudi v tem primeru na podlagi vzorčnih podatkov zavrnemo ničelno domnevo pri zanemarljivi stopnji značilnosti, in sprejmemo sklep, da je regresijski koeficient različen od nič. To pomeni, da lahko trdimo, da število razvez vpliva na stopnjo totalne rodnosti (glej prilogo, izpisek 2).

3.4. Modernizacija družine

Družina je osrednja družbena institucija in ima osrednjo vlogo pri rojevanju otrok. Spremenjen način življenja v industrijsko razviti družbi je omajal njeno trdnost; posledica tega je naraščanje števila nepopolnih in enostarševskih družin. To bo v prihodnosti zahtevalo več družbene pomoči in svetovanja (Malačič, 1992, str. 5).

Z modernizacijo ruske družbe je prišlo tudi do zmanjšanja povprečne družine, iz 3,6 člana leta 1959, na 3,2 člana leta 1989. Leta 1959 je bil delež družin z dvema, tremi, štirimi ali več člani približno enak. Leta 1989 pa je prišlo do sprememb, in sicer se je delež družin z dvema članoma povečal na 34 %, medtem ko se je delež družin s petimi ali več člani zmanjšal na 13 %. Podobne trende zasledimo tako v mestih kot na podeželju. Leta 1989 so imele kmečke družine v primerjavi z mestnimi, več družin s petimi in več člani pa tudi več družin s samo dvema članoma. Okoli 96 % moških in žensk, med 45. in 49. letom, je bilo že poročenih in delež porok pri mladih je naraščal. Med tistimi, rojenimi med letoma 1955 in 1959, se je 32 % žensk poročilo do svojega 20. leta, 49 % moških pa do svojega 23. leta. Ta procent pa je bil precej drugačen za ljudi, rojene trideset let prej, in sicer za ženske 13 % in za moške 24 % (Hollander, 1997, str. 1 - 2).

Tabela 1: Idealna velikost družine v Rusiji leta 1969 in leta 1996, v odstotkih

Število otrok v družini	1969	1996
Brez otrok	1	4
En otrok	2	14
Dva otroka	45	54
Trije otroci	38	17
Štirje ali več otrok	12	5
Ne vedo	2	6
Skupaj	100	100

VIR: Zakharov, 2000, str. 302.

Leta 1996 so na splošno prevladovale družine z dvema otrokoma, sledile so tiste s tremi (odstotek pa je bil manjši kot leta 1969), na tretjem mestu pa so bile družine z enim otrokom. Družine s štirimi ali več otroki, pa tudi družine brez otrok, so bile, tako kot leta 1969, redke (tabela 1) (Zakharov, 2000, str. 302).

Ženske so se v Rusiji, v 80-ih in zgodnjih 90-ih, poročale in rojevale precej zgodaj. Povprečna starost žensk ob prvi poroki je bila okoli 22 let, povprečna starost ob rojstvu prvega otroka pa malo več, in sicer okoli 23 let (Zakharov, 2000, str. 299). V Rusiji pa je tudi skupno življenje izven zakona postalo običajno. »Na koruzi« je kljub vsemu živel večji delež moških kot žensk. V Rusiji je v 90-ih postalo rojevanje med mlajšimi ženskami nekaj vsakdanjega. Povprečna starost ob rojstvu prvega otroka se je zniževala: leta 1980 je bila 23 let, leta 1990 22,6 let (glej tabelo 4 v prilogi). Leta 1991 je bila stopnja rodnosti za ženske, stare od 15 do

19 let višja kot tista, za ženske, stare 30 let in več in se je približala stopnji rodnosti v poznih 20-ih letih. Leto kasneje pa so ženske, mlajše od 18 let, prispevale 4 % k celotnemu številu rojstev. 18 % žensk rojenih v letu 1959, je imelo prvega otroka med 13. in 19. letom, 26 % tistih, rojenih 1972, je rodilo do 20. leta. Tudi delež žensk, ki so imele drugega otroka do 25. leta se je povečalo, in sicer od 18 % žensk, rojenih v letu 1955, na 24 % žensk, ki so bile rojene leta 1965. V 80-ih letih se je vlada z različnimi spodbudami in ugodnostmi trudila povečati rodnost. To pa je bolj kot na večje število rojstev vplivalo na pogostejše rojevanje pri nižji starosti, ter na manjše presledke med porodi. V 80-ih letih pa začne število rojstev izven zakonske zveze naraščati, in do leta 1990 se 18 % otrok rodi neporočenim parom (Hollander, 1997, str. 1 - 2).

Tabela 4 v prilogi kaže, da se je v obdobju od leta 1980 do 1990 v vseh navedenih državah, z izjemo Rusije, povprečna starost žensk ob rojstvu prvega otroka zviševala. V Rusiji se je v tem obdobju povprečna starost žensk ob rojstvu prvega otroka zniževala. Povprečna starost žensk ob rojstvu prvega otroka je bila leta 2000 v nekdanjih državah Sovjetske zveze v primerjavi z ostalimi državami, ki niso bile del nekdanje Sovjetske zveze, veliko nižja, in sicer okoli 24 let. V Sloveniji je bila leta 2002 povprečna starost žensk ob rojstvu prvega otroka 27,2 leta. (Recent demographic developments in Europe 2003, 2003, str. 75). V 90-ih letih je bila v Rusiji najvišja stopnja rodnosti med ženskami, starimi od 20 do 24 let, ki so rodile prvega otroka, sledile so jim ženske, stare od 25 do 29 let, ki so rodile drugega otroka. Povprečna starost žensk ob rojstvu prvega otroka je bila okoli 23 let, medtem ko je bila povprečna starost žensk ob rojstvu drugega otroka 27 let. Povprečni interval med porodi je bil v Rusiji med vsemi ženskami večji kot štiri leta. Dandanes se večina žensk v Rusiji, ki ima otroke, omeji na enega ali dva. Povprečno število otrok med poročenimi ženskami v Rusiji leta 1989 je bilo, po ocenah, 2,2 otroka. 26 % poročenih žensk, starih med 18. in 19. letom, misli, da je idealno imeti več kot dva otroke, in le 4 % bi jih imelo štiri ali več otrok (Turner, 1992, str. 1).

V zadnjih dveh letih v Rusiji, za razliko od večine razvitih držav, narašča delež mladih, ki se poročajo. Povprečna starost ob poroki je ostala praktično nespremenjena od poznega 19. stoletja. Leta 1897 je bila starost moških ob poroki 24,2, žensk pa 21,4 leta, leta 1989 pa je bila zabeležena starost moških ob poroki 24,4, ženske pa so bile stare 21,8 leta. V času popisa 1979 je bila v Rusiji povprečna starost ob prvi poroki 22,4 leta, kar je bila skoraj najnižja starost v Evropi v tistem času. Leta 1990 je bila starost ob prvi poroki 21,9 leta. Med ženskami v starostni skupini od 15 do 19 let je bilo 11 % vsaj enkrat poročenih, ta odstotek pa je bil višji za ženske v starostni skupini med 20. in 24. letom, in sicer 66 %; vsaj enkrat poročenih je bilo 88 % žensk med 25. in 29. letom ter več kot 90 % žensk, starih 30 let in več (Turner, 1992, str. 1). Tabela 5 v prilogi kaže, da so se Rusi poročali vedno prej, saj je povprečna starost žensk ob poroki v dveh desetletjih padla z 24,7 leta (leta 1960), na 22,4 leta (leta 1980). Leta 1995 je bila v Rusiji povprečna starost žensk ob prvi poroki 22 let, kar je še vedno najnižja starost v primerjavi z ostalimi prikazanimi državami. Najvišjo povprečno starost žensk ob prvi poroki so imele leta 1995 Islandija, Danska in Švedska. Tudi v Sloveniji je bila povprečna starost žensk ob prvi poroki višja kot v Rusiji in je bila leta 2002 okoli 27

let (Recent demographic developments in Europe 2003, 2003, str. 54). V zadnjih letih se veliko več parov odloča tudi za življenje v skupnem gospodinjstvu in ne za poroko, čeprav so te stopnje nižje kot na Zahodu. Taka oblika skupnega življenja pa je tudi v družbi bolj sprejeta, kot je bila včasih. Rezultati ankete, ki je bila izvedena leta 1989, kaže, da takih zvez še vedno ne odobravajo predvsem starejši ter ljudje z nižjo izobrazbo (Vishnevsky, 1995, str. 4 - 8).

4. SMRTNOST

Rojstva so pozitivna komponenta gibanja prebivalstva, smrtnost je negativna komponenta, ker zmanjšuje število prebivalstva. Nanjo vplivata starost in spol. V razvitih državah je smrtnost žensk v vseh starostnih skupinah bistveno nižja kot smrtnost moških. V nerazvitih državah je bila smrtnost žensk pri majhnih otrocih in v rodni dobi višja kot smrtnost moških. Na smrtnost vplivajo biološki, družbenoekonomski, geografski in klimatski dejavniki. Dejavnike, ki vplivajo na smrtnost, lahko razdelimo na endogene in eksogene, prvi so odvisni od starosti, spola in individualnega procesa staranja, drugi od fizičnega in družbenega okolja posameznika in celotnega prebivalstva. Najprimernejši kazalnik za primerjavo smrtnosti med različnimi prebivalstvi je življenjsko pričakovanje ob rojstvu. Smrtnost je v zadnjih dvesto letih doživela velik padec, kar je posledica razvoja medicine, izboljšane higiene in izboljšanega socialnega varstva. Na smrtnost pa posredno vpliva tudi hiter razvoj proizvodnih sil, gospodarstva ter naraščanje življenjske ravni. Najpomembnejši kazalec razvitosti neke države je smrtnost dojenčkov. Podatki o smrtnosti so pomembni za ekonomske strokovnjake, in sicer pri izdelavi ocen prihodnjega gospodarskega razvoja, dajejo pa tudi realno oceno zdravstvenega stanja prebivalstva (Malačič, 1996, str. 122 - 153; Knap, 2002, str. 18).

4.1. Življenjsko pričakovanje ob rojstvu

Življenjsko pričakovanje ob rojstvu je najbolj strnjen kazalec smrtnosti. Kazalec je neodvisen od starostne strukture prebivalstva. Življenjsko pričakovanje ob rojstvu ali srednje trajanje življenja je sintetični kazalec, sestavljen iz kazalcev umrljivosti ljudi. Življenjsko pričakovanje pove, koliko let življenja lahko v povprečju pričakuje oseba, stara x let. Najpomembnejša je vrednost e_0 ali življenjsko pričakovanje ob rojstvu, ker je to najbolj sintetičen kazalnik smrtnosti prebivalstva. Srednje trajanje življenja ob rojstvu pove, koliko let življenja lahko v povprečju pričakuje novorojenček, ob pogoju, da bo v vsem svojem življenju izpostavljen zakonitostim umiranja, ki veljajo v proučevanem obdobju (Knap, 2002, str. 26).

V začetku 20. stoletja je bilo v Rusiji življenjsko pričakovanje ob rojstvu zelo nizko. V Rusiji je življenjsko pričakovanje za moške v zadnjih sto letih naraslo za 28,1 leta. V letu 1897 je bilo življenjsko pričakovanje za moške okoli 31 in za ženske 33 let, kar je bilo skoraj petnajst let manj kot pričakovana življenjska doba v Franciji, Angliji in Ameriki. Med letoma 1914 in 1922, po obdobju velikih socialnih šokov, se je pričakovana življenjska doba za moške zvišala za deset let, za ženske pa za 13 let. V 30-ih letih je bilo na področju pričakovane

življenjske dobe storjenega le malo, saj je bilo to obdobje lakote in političnega preganjanja. To se kaže v še večji vrzeli med Rusijo in Združenimi državami, saj je bila pričakovana življenjska doba v Združenih državah kar dvajset let daljša, tako za moške kot za ženske. Malo po drugi svetovni vojni je življenjsko pričakovanje v Rusiji zelo močno naraslo, v zahodnih državah pa je raslo približno z enako hitrostjo kot pred vojno. V Rusiji se je med letoma 1938 in 1958 življenjsko pričakovanje ob rojstvu povečalo za več kot dvajset let za oba spola, in sicer s 40 let na 62 za moške in s 47 na 70 let za ženske. To je bilo obdobje, ko se je sovjetski zdravstveni sistem učinkovito boril proti infekcijskim boleznim z uporabo novih antibiotikov in cepljenji. V 60-ih letih, ko je Rusiji uspelo zajeziiti infekcijske in parazitarne bolezni, so porasle »civilizacijske« bolezni (alkoholizem, kajenje, bolezni zaradi onesnaženega okolja, kardiovaskularne bolezni), tako se življenjsko pričakovanje ob rojstvu ni bistveno spremenilo, niti za Rusijo niti za Združene države. V Združenih državah se je življenjsko pričakovanje v 70-ih letih zopet začelo povečevati, medtem ko je v Rusiji življenjsko pričakovanje upadalo, še posebno za moške. V Rusiji in na Japonskem so bile v tem obdobju razmere na področju življenjskega pričakovanja ob rojstvu precej podobne. Obe državi sta bili namreč pred drugo svetovno vojno precej za Zahodom. V 60-ih letih sta Rusija in Japonska krenili vsaka v svojo smer, na Japonskem se je pričakovanje ob rojstvu povečevalo, v Rusiji pa se je, predvsem zaradi porasta umrljivosti zaradi kardiovaskularnih bolezni in umrljivosti zaradi nesreč, zmanjševalo. V Rusiji, na Japonskem in v Združenih državah pa se sčasoma povečuje razlika med spoloma v življenjskem pričakovanju ob rojstvu (tabela 2) (Shkolnikov, Mesle, 1995, str. 2 - 3).

V Rusiji je danes življenjsko pričakovanje žensk za osem let nižje kot za ženske v Združenih državah, medtem ko je življenjsko pričakovanje ob rojstvu za moške nižje za štirinajst let. Življenjsko pričakovanje za moške v Rusiji je tudi nižje kot v Guatemali, Indoneziji, Iraku, Mehiki, Maroku ter na Filipinih. Vzrokov za take spremembe življenjskega pričakovanja je veliko, predvsem za skupino delovno aktivnih moških. Življenjsko pričakovanje pa se precej razlikuje znotraj same Rusije: na splošno je nižje v Sibiriji, na Daljnem vzhodu ter v severnih regijah. Na področju Kavkaza, Volge ter na jugozahodu pa je pričakovana življenjska doba daljša. Razloge za različno življenjsko pričakovanje lahko iščemo v problemih na področju zdravstva, s katerimi se soočajo posamezne regije. V Sibiriji in na Daljnem vzhodu je višja stopnja umrljivosti dojenčkov, v severnih in severozahodnih regijah pa se soočajo z visoko umrljivostjo delovno aktivnih moških, predvsem zaradi kardiovaskularnih bolezni (DaVanzo, Grammich, 2001, str. 38 - 39).

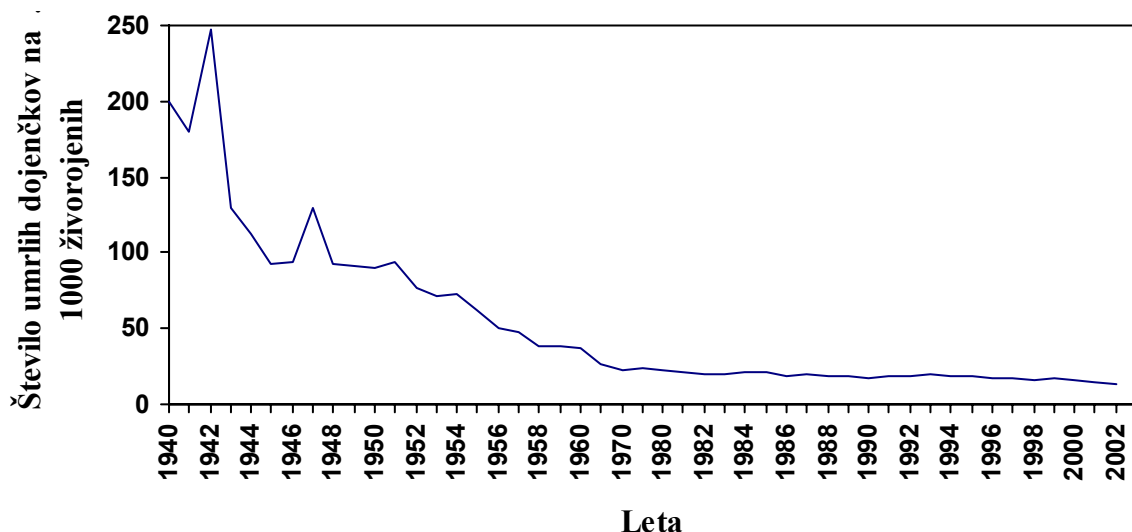
Tabela 2: Življenjsko pričakovanje ob rojstvu za moške in ženske ter razlike med njima za Rusijo, Združene države in Japonsko od leta 1896 do 1993

Leto	Rusija			Združene države			Japonska		
	Moški	Ženske	Razlika	Moški	Ženske	Razlika	Moški	Ženske	Razlika
1896	30,9	33,0	2,1	-	-	-	35,7	37,2	1,5
1910	-	-	-	48,4	51,8	3,4	40,0	40,4	0,4
1926	39,3	44,8	5,5	55,5	58,0	2,5	44,9	46,7	1,8
1938	40,4	46,7	6,3	61,9	65,3	3,4	47,7	50,1	2,4
1958	61,9	69,2	7,3	66,8	73,2	6,4	65,2	69,8	4,6
1965	64,0	72,1	8,1	66,9	73,7	6,8	67,7	72,9	5,2
1970	63,0	73,4	10,4	67,1	74,7	7,6	69,3	74,7	5,4
1980	61,4	73,0	11,6	70,0	77,4	7,4	73,4	78,7	5,3
1987	64,9	74,3	9,4	71,5	78,4	6,9	75,6	81,4	5,8
1990	63,8	74,4	10,6	72,0	78,8	6,8	75,9	81,8	5,9
1991	63,5	74,3	10,8	72,0	7,9	6,9	76,1	82,1	6,0
1992	62,0	73,8	11,8	72,3	79,0	6,7	76,3	83,0	6,7
1993	59,0	72,0	13,0	72,2	78,8	6,6	76,3	82,5	6,2

**VIR: Shkolnikov, Mesle, 1995, str. 2-3,
Demographic Yearbook 1995, 1997,
Demographic Yearbook 1994, 1996.**

Smrtnost dojenčkov je bila v Rusiji v poznih 30-ih letih 200 dojenčkov na tisoč živorojenih, v Združenih državah pa 50 dojenčkov na tisoč živorojenih. Močen padec smrtnosti dojenčkov se pojavi v poznih 40-ih in v 50-ih letih oziroma po drugi svetovni vojni. Med 1940. in 1956. letom se je smrtnost dojenčkov zmanjšala za približno štirikrat – od 200 dojenčkov na tisoč živorojenih na 50 dojenčkov na tisoč živorojenih. V naslednjem desetletju se je umrljivost dojenčkov prepolovila, in sicer leta 1965 na 25,5 dojenčka na tisoč živorojenih (Shkolnikov, Mesle, str. 2 - 3). Od leta 1980 število umrlih dojenčkov počasi upada. Leta 1980 je v Rusiji umrlo 22 dojenčkov na 1000 živorojenih, leta 1990 je umrlo 17,64 dojenčka, leta 2000 15,22 dojenčka, leta 2001 14,57 dojenčka ter leta 2002 13,18 dojenčka na 1000 živorojenih (slika 9) (WHO/Europe, European health for all database, 2004).

Slika 9: Umrljivost dojenčkov na 1000 živorojenih v Rusiji do leta 2002

VIR: WHO/Europe, HFA Database, 2004.

4.2. Naraščajoča smrtnost delovno aktivnih moških in vzroki

Smrtnost delovno aktivnih moških je posledica posebnosti glede na spol. Te se kažejo v hormonskem ravnotežju in razlikah, ki izhajajo iz okolja ter načina življenja. Obstaja nekaj hipotez, da način življenja moških vpliva na prezgodnje umiranje; za določene poklice se npr. bolj zanimajo moški kot ženske, npr. rudarstvo, moški so pogostejše profesionalni vozniki. Moški, ki živijo sami, imajo za razliko od samskih žensk neurejeno življenje (prehrana, alkohol). Pri moških se beleži tudi več samomorov ter slabih navad, kot sta kajenje in alkoholizem, kot pri ženskah. Pri moških se, prej kot pri ženskah, pojavljajo tudi kronične bolezni, npr. neoplazme, kardiovaskularna obolenja. Predpostavlja pa se tudi, da so ženske odpornejše na bolezni in smrtne posledice, še posebno pred menopavzo (Šelb, 1996, str. 5). Delovno aktivni moški so veliko bolj izpostavljeni boleznim, kot so bili v preteklosti, kar kaže tudi visoka starostno specifična stopnja umrljivosti, ki povzroča nižanje življenjskega pričakovanja ob rojstvu (DaVanzo, Grammich, 2001, str. 38). Stopnja umrljivosti delovno aktivnih moških v Rusiji je ena najvišjih na svetu. Med letoma 1959 in 1993 se je umrljivost med moškimi in ženskami razlikovala zaradi dveh skupin vzokov, in sicer umrljivosti zaradi poškodb, zastrupitev in nasilja ter bolezni srca in ožilja. Razlika v umrljivosti zaradi bolezni srca in ožilja je narasla s 25 % leta 1965 na 30 – 32 % v 80-ih in 90-ih letih (Shkolnikov, Mesle, 1995, str. 17 - 18).

Tabela 3: Razlike v življenjskem pričakovanju ob rojstvu med moškimi in ženskami v Rusiji zaradi različnih vzrokov umrljivosti (po posameznih vzrokih in skupno) od 1965 do leta 1993

Vzroki smrti	1965	1970	1975	1980	1984	1987	1992	1993
Infekcijske in parazitarne bolezni	0,68	0,53	0,43	0,39	0,33	0,27	0,29	0,36
Neoplazme	1,57	1,51	1,47	1,51	1,62	1,83	1,86	1,68
Bolezni srca in ožilja	2,31	2,76	3,12	3,46	3,50	3,23	3,68	4,19
Respiratorne bolezni	1,05	1,23	1,19	1,24	1,10	0,84	0,87	1,03
Bolezni prebavil	0,31	0,31	0,34	0,39	0,38	0,28	0,34	0,37
Ostale bolezni	0,35	0,51	0,48	0,53	0,53	0,56	0,50	0,44
Poškodbe, zastrupitve, nasilje	2,95	3,68	3,83	4,09	3,87	2,50	4,26	4,94
Skupaj	9,22	10,53	10,86	11,63	11,33	9,51	11,80	13,01

VIR: Shkolnikov, Mesle, 1995, str. 17.

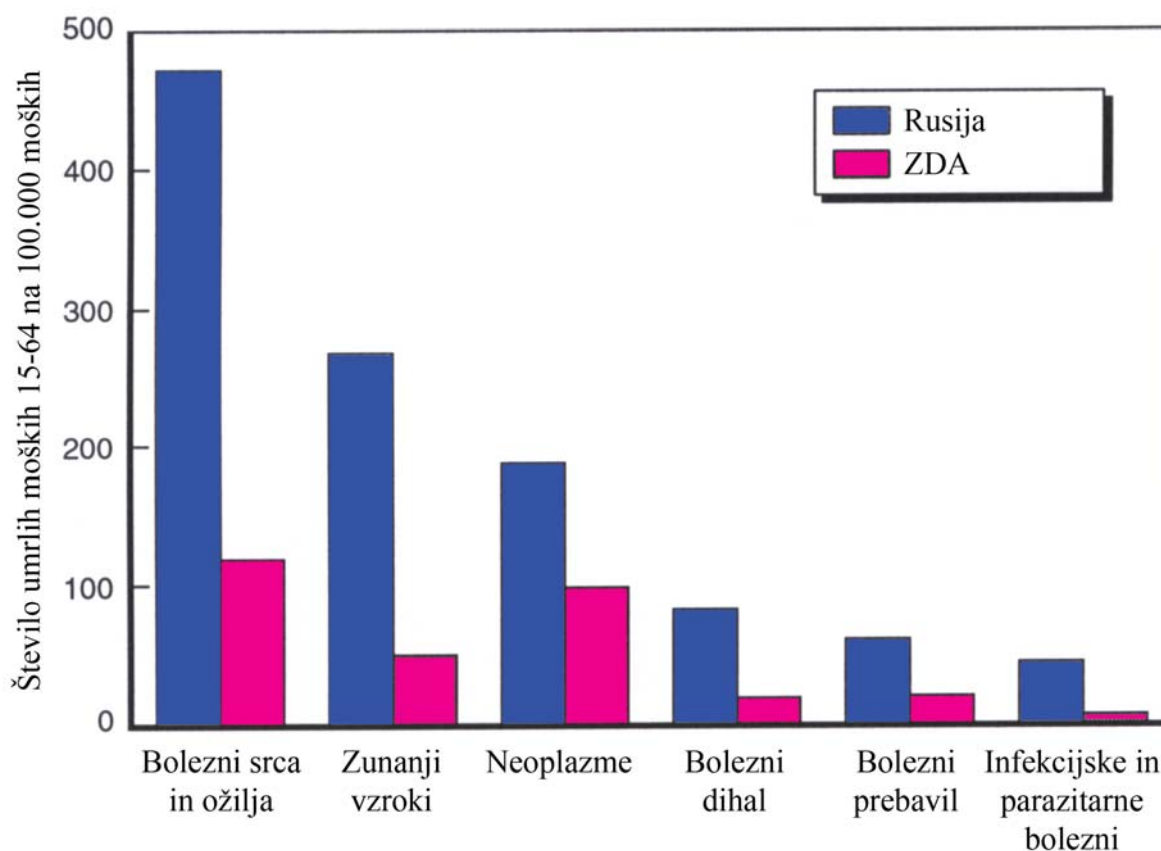
Velika razlika v življenjskem pričakovanju med spoloma v Rusiji, je predvsem posledica naraščajoče umrljivosti delovno aktivnih moških zaradi kardiovaskularnih in rakavih bolezni, pa tudi zaradi različnih zunanjih vzrokov (Shkolnikov, Mesle, 1995, str. 17 - 18). Življenjsko pričakovanje je bolj padlo za moške kot ženske, saj moški v Rusiji, rojeni leta 2000, lahko pričakujejo, da bodo živeli 58,9 leta, ruske ženske pa veliko več, in sicer 72 let. Ta razlika je bila ena med največjimi na svetu, saj je samo v sedmih državah sveta razlika v življenjskem pričakovanju med moškimi in ženskami presegala deset let. Te države, kot so, Belorusija, Estonija, Kazahstan, Latvija, Litva, Ukrajina ter Sejšeli, življenjsko pričakovanje žensk presega življenjsko pričakovanje moških za vsaj deset let. V Rusiji je bila razlika v življenjskem pričakovanju ob rojstvu med moškimi in ženskami leta 1990 10,63 leta, leta 2002 pa 13,15 leta. V evropskih državah je vse od leta 1970 razlika v življenjskem pričakovanju ob rojstvu med moškimi in ženskami nižja kot v Rusiji. Na Švedskem je bila ta razlika leta 2001 4,6 leta, na Finskem pa leta 2002 6,73 leta. V Italiji je bila ta razlika leta 2000 6,18 let, v Sloveniji pa leta 2002 7,99 leta (glej tabelo 6 v prilogi) (WHO/Evropa, HFA Database, January 2004).

Umrljivost delovno aktivnih moških enakomerno narašča že vse od sredine 60-ih let, najbolj pa je narasla v zgodnjih 90-ih. V sredini 80-ih let je prišlo do nenadnega padca umrljivosti delovno aktivnih moških, kar je bilo povezano s protialkoholno kampanjo pod Gorbačovovo taktirko. V tem obdobju se je življenjsko pričakovanje moških povečalo za več kot tri leta. Zmanjšala se je državna proizvodnja alkohola, skušali so prepovedati destilacijo in distribucijo doma narejenih pijač, alkoholne pijače so se podražile, ustanovljenih pa je bilo več institucij za zdravljenje alkoholizma. Pojav perestrojke in njenih idej je obljubljal boljšo prihodnost, saj se je tudi število samomorov, kljub vojni v Afganistanu, v tem obdobju

zmanjšalo. Ko pa se je protialkoholna kampanja končala, so se razmere v Rusiji poslabšale, saj je življenjsko pričakovanje delovno aktivnih moških padlo za skoraj tri leta. Sklepamo lahko, da je kampanja sredi 80-ih let igrala pomembno vlogo pri zniževanju umrljivosti. V zgodnjih 90-ih letih, po razpadu Sovjetske zveze, se je umrljivost delovno aktivnega prebivalstva močno povečala, predvsem na ekonomsko razvitih, urbanih področjih Rusije, saj zasledimo najnižjo stopnjo v življenjskem pričakovanju moških – zmanjšala se je kar za štiri leta in pol. Stres in z njim povezane bolezni, kot so bolezni srca in ožilja, poškodbe pri nesrečah, zastrupitve, nasilje, so bile glavni vzrok za naraščajočo umrljivost. V zadnjih dvajsetih letih je življenjsko pričakovanje moških močno nihalo. Po razpadu Sovjetske zveze so bolezni srca in ožilja, ki jih povezujemo s čustvenim stresom, začele igrati zelo pomembno vlogo na področju umrljivosti. Podatki kažejo, da se je umrljivosti med ljudmi z nižjo stopnjo izobrazbe v zgodnjih 90-ih letih povečala, saj naj bi se ti ljudje težje prilagodili spreminjajočemu se ekonomskemu stanju. Sčasoma pa naj bi se ljudje prilagodili razmeram, v katerih so živeli, tako je bilo med letoma 1994 in 1997 stresa in z njim povezanih bolezni srca in ožilja manj, saj se je življenjsko pričakovanje ob rojstvu za moške povečalo za več kot dve leti. Proces prilagoditve je zahteval svoj čas. Po finančni krizi v Rusiji, avgusta 1998, je stres zopet povzročil močan porast umrljivosti in s tem nižje življenjsko pričakovanje. Julija 1999 je le 32 % Rusov trdilo, da se je prilagodilo spremembam, ki so se zgodile po razpadu Sovjetske zveze, novembra 2000 pa je bilo takih že 48 %.

Ruski delovno aktivni moški so umirali in še vedno umirajo zaradi poškodb, nezgod, zastrupitev ter samomorov, skoraj šestkrat pogostejše, kot moški v Združenih državah. Nalezljive in parazitarne bolezni so pri moških v Rusiji petkrat pogostejše kot v Združenih državah. Prisotnost tuberkuloze kaže na slabo razvit zdravstven sistem. V Rusiji so bolezni srca in ožilja skoraj trikrat pogostejše kot v Združenih državah, medtem ko so rakava obolenja in bolezni prebavil dvakrat pogostejše. Umrljivost delovno aktivnih moških zaradi bolezni dihal je štirikrat večja kot pri delovno aktivnih moških v Združenih državah. Kajenje se je povečalo s 53 % leta 1985 na 67 % leta 1992, poleg tega je eden od vzrokov za visoko obolevnost v kategoriji umrljivosti zaradi bolezni dihal tudi onesnaženje (DaVanzo, Grammich, 2001, str. 40 - 48). Vzrokov za umrljivost delovno aktivnih moških je veliko. Starostno standardizirana stopnja umrljivosti (SDR) za moške, stare od 15 do 64 let v Rusiji, zaradi vseh vzrokov umrljivosti, narašča od leta 1965. Leta 1987 je umrljivost padla na stopnjo iz leta 1965 oziroma je bila le malo višja, leta 1993 pa je bila približno dvakrat višja kot leta 1965. To nihanje je povezano s spremembami umrljivosti zaradi kardiovaskularnih bolezni ter umrljivosti zaradi prometnih nesreč in nasilja. Do leta 1993 je umrljivost zaradi infekcijskih bolezni, revmatizma, hipertenzije, raka na želodcu padla pod stopnjo iz 60-ih let (Shkolnikov, Mesle, 1995, str. 12).

Slika 10: Stopnje umrljivosti zaradi različnih vzrokov za delovno aktivne moške med 15 in 64. letom v Rusiji in Združenih državah leta 1994

VIR: DaVanzo, Grammich, 2001, str. 47.

Leta 1994 je največ moških, tako v Rusiji kot v Združenih državah, umrlo zaradi bolezni srca in ožilja, sledile so smrti zaradi zunanjih vzrokov, kot so nesreče in druge poškodbe. Tretji najpomembnejši vzrok smrti pa so bile novotvorbe, sledile so bolezni dihal in prebavil. Infekcijske bolezni so bile na zadnjem mestu. Opazna je velika razlika med obema državama, saj je umrljivost delovno aktivnih moških v Rusiji precej višja kot v Ameriki (slika 10) (DaVanzo, Grammich, 2001, str. 47).

4.3. Umrljivost zaradi različnih vzrokov

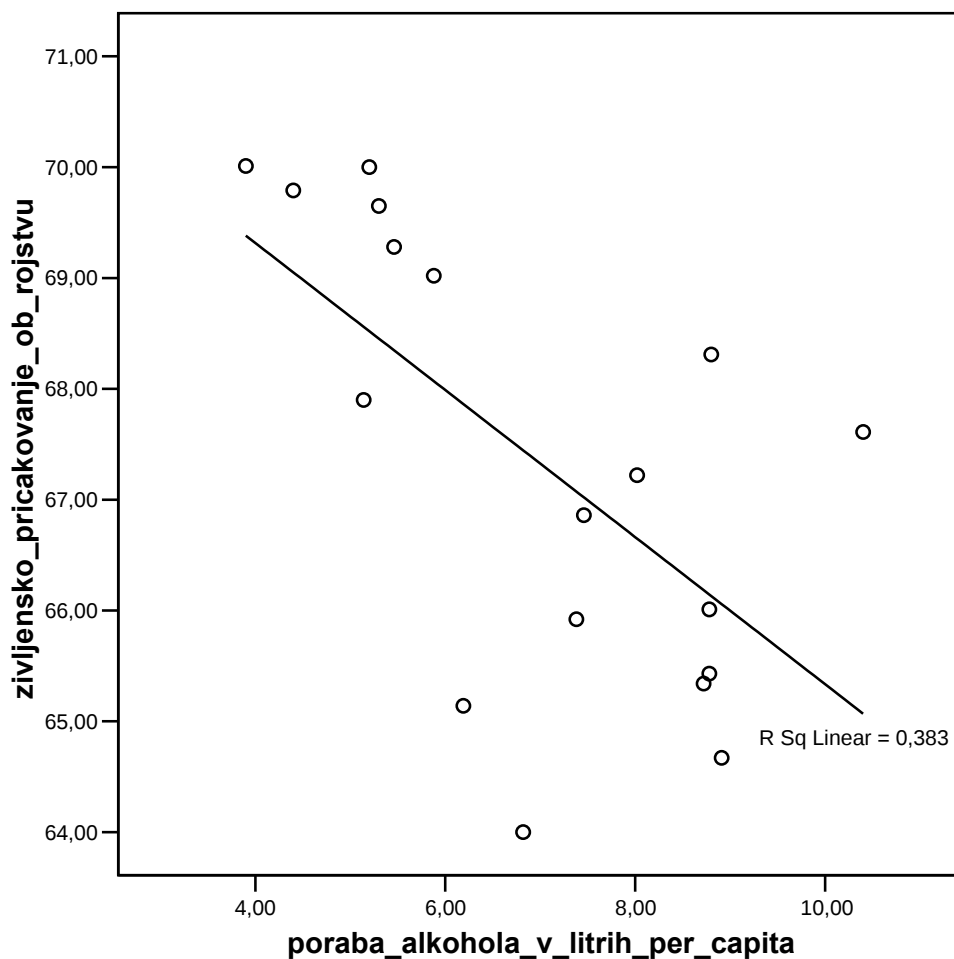
4.3.1. Alkohol in obdobje protialkoholne kampanje

Količina popitega alkohola je po razpadu Sovjetske zveze v zgodnjih 90-ih letih naraščala. Umrljivost delovno aktivnega prebivalstva, predvsem delovno aktivnih moških, povezujemo s pitjem alkoholnih pijač. Nasilje ter nesreče so tesno povezane s pitjem alkohola, saj je v času protialkoholne kampanje umrljivost zaradi teh vzrokov močno padla, po njeni ukinitvi pa zopet zasledimo porast. Na področju, kjer živijo ljudje islamske vere, pa v času in po prenehanju kampanje ni bilo velikega nihanja. Življenjsko pričakovanje ob rojstvu je med protialkoholno kampanjo za ruske moške močno naraslo. V zgodnjih 90-ih letih, ko se je uživanje alkohola povečalo, zasledimo padec življenjskega pričakovanja vseh moških na komaj 57 let. Najbolj so to občutili moški z nizkimi dohodki. Leta 1995 doseže uživanje

alkohola vrh, nato do leta 1998 pade, kar povzroči tudi porast življenjskega pričakovanja vseh moških za okoli tri leta glede na leto 1995. Rusko tradicionalno pitje ogromnih količin alkohola ob vikendih je bilo večkrat in je še vedno tudi usodno. Med vikendi povzroči tako imenovano krokanje, s pitjem pozno v noč, veliko nenadnih smrti zaradi zastrupitve z alkoholom, nesreč ter nasilja. Najpopularnejša pijača v Rusiji je vodka. V 70-ih letih sta imeli Francija in Italija podobno (celo večjo) količino popitega alkohola per capita kot je sedaj v Rusiji, vendar so Francozi in Italijani pili predvsem vino, zato je bilo pri njih manj nenadnih smrti in več smrti zaradi kroničnih bolezni, kot je ciroza jeter (DaVanzo, Grammich, 2001, str. 58 - 61). Leta 2003 je vsak Rus, vključno z otroci, ženskami in starci, po uradnih podatkih popil 9,1 litra čistega alkohola (Delo, 2004). Največ smrti pa ni povzročila količina alkohola sama po sebi, temveč slaba kvaliteta ilegalno (doma) narejenih pijač, ki so vsebovale visoko koncentracijo toksinov (DaVanzo, Grammich, 2001, str. 61).

Na podlagi podatkov Svetovne zdravstvene organizacije (WHO) o porabi alkohola v litrih na osebo in življenjskem pričakovanju ob rojstvu sem z izračunom enostavne linearne regresije dobila pomembne koeficiente, ki dajejo informacijo o povezanosti odvisne in neodvisne spremenljivke. Neodvisna spremenljivka je v tem primeru poraba alkohola v litrih na osebo, odvisna spremenljivka pa življenjsko pričakovanje ob rojstvu. Na podlagi vzorčnih podatkov ocenjujem, da znaša korelacijski koeficient $r = -0,619$, kar pomeni, da je povezava med življenjskim pričakovanjem ob rojstvu in porabo alkohola v litrih na osebo linearna, srednje močna in negativna. Na podlagi ocenjene vrednosti determinacijskega koeficienta ugotavljam, da je 38,3 odstotka variance življenjskega pričakovanja ob rojstvu pojasnjeno z linearnim vplivom porabe alkohola. Na podlagi vzorčnih podatkov je ocenjeni regresijski koeficient $b = -0,664$, kar pomeni, da če se poraba alkohola poveča za en liter, se življenjsko pričakovanje ob rojstvu zmanjša za 0,664 leta. Razlika je značilna pri zanemarljivi stopnji značilnosti. Na podlagi vzorčnih podatkov zavrnamo ničelno domnevo pri zanemarljivi stopnji značilnosti, in sprejememo sklep, da je regresijski koeficient različen od nič. Tako trdimo, da poraba alkohola v litrih per capita vpliva na življenjsko pričakovanje ob rojstvu (glej sliko 11) (glej prilogo, izpisek 3).

Slika 11: Povezanost količine popitega alkohola v litrih per capita in življenjskega pričakovanja ob rojstvu v Rusiji od leta 1984 do 2001

VIR: Priloga izpisek 3.

V Rusiji so bili vzroki za umrljivost v 80ih in 90ih letih predvsem prometne nesreče, zastrupitve in nasilje. Polovica vseh smrti je bila povezana s temi vzroki. V obdobju protialkoholne kampanje, med letoma 1985 in 1988, se je količina popitega alkohola na leto močno zmanjšala, z 8,8 litra per capita (leta 1985), na 4,4 litra per capita (leta 1988). Umrljivost za moške na 100.000 prebivalcev se je v Rusiji prav tako zmanjšala, z 1802,54 umrlega moškega leta 1985 na 1636,35 umrlega moškega leta 1988. Povečalo se je življenjsko pričakovanje ob rojstvu za moške, in sicer z 62,75 leta (1985) na 64,66 leta (1988). Umrljivost za ženske na 100.000 prebivalcev je bila vedno nižja kot za moške. V času protialkoholne kampanje se je umrljivost žensk sicer zmanjšala, a je bilo to zmanjšanje precej manjše, kot za moške. Življenjsko pričakovanje za ženske se je v tem obdobju prav tako povečalo, a za manj kot za moške. Ocenjuje se, da se je od leta 1986 do leta 1991 zaradi protialkoholne kampanje ohranilo okoli 1,22 milijona človeških življenj. Po koncu kampanje in v začetku 90-ih let, se je količina popitega alkohola spet začela povečevati, in leta 1995 je bilo popitih 8,91 litra alkohola per capita. Leta 1999 je bilo v Rusiji popitih okoli 8 litrov alkohola per capita, leta 2001 pa se je količina še povečala na 8,72 litra. Umrljivost je po koncu kampanje in v začetku 90-ih let naraščala tako za moške kot za ženske. Umrljivost

moških na 100.000 prebivalcev je bila leta 1995 2230,82 moškega, umrljivost žensk pa v istem obdobju precej nižja, in sicer 1060,63 ženske. Leta 2002 pa je umrlo 2198,77 moškega in 1054,33 ženske na 100.000 prebivalcev. Življenjsko pričakovanje ob rojstvu za moške se je po koncu protialkoholne kampanje in v 90-ih letih zmanjševalo, in je do leta 1994 padlo na 57,62. Ženske so istega leta dočakale veliko višjo starost, in sicer 71,18 leta. Leta 2002 je bilo življenjsko pričakovanje za moške slabih 59 let, za ženske pa 72 let. Vse spremembe, ki so se dogajale v Rusiji, so močnejše vplivale na moške kot na ženske. Slika 11 kaže, da obstaja močna povezava med količino popitega alkohola in umrljivostjo ruskega prebivalstva, oziroma, med količino popitega alkohola in življenjskim pričakovanjem ob rojstvu tako za moške kot za ženske v Rusiji (WHO/Europe, HFA Database, January 2004) (Nemtsov, 1999, str. 1418).

4.3.2. Onesnaženo okolje

Onesnaženo okolje je veliko bolj prizadelo moške kot ženske, bolj je prizadelo tudi delovno aktivno prebivalstvo kot otroke ter starejše, čeprav naj bi bili slednji bolj občutljivi. V zgodnjih 90-ih letih je koncentracija fenola in nafte v ruskih rekah presegala okoljevarstveno količino od dva- do desetkrat. Za večino prebivalstva je bil to edini vir pitne vode. V Rusiji pa je bil zrak onesnažen tudi z veliko količino težkih, strupenih kovin, količina arzena je bila stokrat, ponekod tudi tisočkrat večja, kot v zraku v Evropi (DaVanzo, Grammich, 2001, str. 57 - 58).

4.3.3. Socialnoekonomske razmere

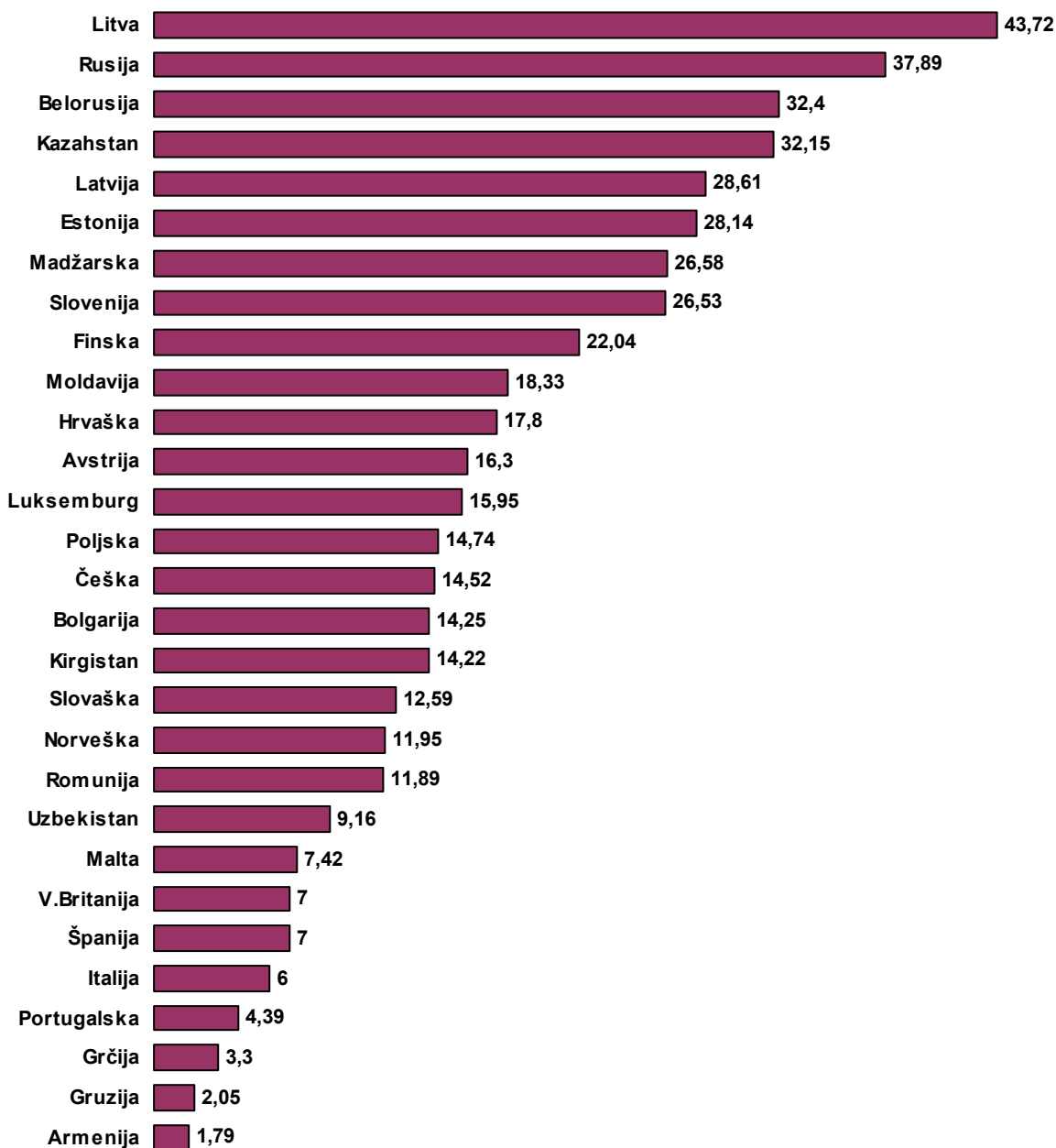
Socialnoekonomske razmere so kratkoročno in dolgoročno vplivale na zdravje in umrljivost ruskega prebivalstva, predvsem moških. V 60-ih letih je na primer sovjetska vlada uvedla spremembe na področju kmetijstva. Povečala je produkcijo in potrošnjo mesa ter mlečnih izdelkov, reducirala pa je potrošnjo krompirja in kruha. Navidezna prosperiteta, ki jo je izvajala sovjetska vlada na področju kmetijske politike, je ironično prispevala k visoki umrljivosti zaradi koronarnih bolezni srca tri desetletja pozneje. Bruto domači proizvod je padel s 6300 \$ leta 1990 na 3600 \$ leta 1998, kar je povzročilo, da večina ljudi v Rusiji ni več mogla skrbeti za svoje zdravje (DaVanzo, Grammich, 2001, str. 62).

4.3.4. Samomori

V Rusiji so bile in so stopnje popitega alkohola in samomorilnosti med najvišjimi na svetu. Po razpadu Sovjetske zveze so se te stopnje še povečale (Pridemore, 2002, str. 1921). Od zgodnjih 70-ih let je Rusija ena izmed držav z najvišjo stopnjo samomorilnosti na svetu. Leta 1994 je stopnja samomorilnosti dosegla vrh. V poznih 90-ih letih se je sicer za malenkost zmanjšala, bilo je 41 samomorov na 100.000 ljudi, a je bila vseeno 50 % višja kot na začetku desetletja. Po podatkih iz leta 2000, ki jih je zbral statistični urad Rusije Goskomstat, je bilo leta 1997 56.660 samomorov, oziroma 38,8 samomora na 100.000 ljudi. Tako je bilo skoraj 3,5-krat več samomorov v Rusiji kot v Združenih državah. V letu 1997 lahko pripišemo kar 83 % vseh samomorov moškim. V istem letu je samomor naredilo le 17 % žensk, kar pa je

2,9-krat več kot v Združenih državah. Stopnja samomorilnosti je za moške okoli 4,2-krat višja kot za ženske v Združenih državah, medtem ko je v Rusiji ta stopnja višja okoli 6-krat. Ruski moški so močnejše občutili negativne posledice politične in ekonomske tranzicije kot ženske v Rusiji. Leta 1997 so bile stopnje samomorilnosti za moške v starostni skupini od 20 do 29 let 2-krat večje kot v starostni skupini od 15 do 19 let, nato pa so enakomerno rasle in dosegle vrh pri moških, starih od 50 do 60 let - 100 samomorov na 100.000 moških. Med moškimi v starostnih skupinah od 60 do 70 ter od 70 do 80 let pa je stopnja samomorilnosti upadla. Med moškimi, starimi 80 let in več, je bilo 120 samomorov na 100.000 moških. Za ruske moške v starostni skupini od 20 do 30 let je bila stopnja tveganja samomorilnosti 3,25-krat večja kot za enako stare moške v Združenih državah, stopnja tveganja samomorilnosti za ruske moške v starostni skupini med 50. in 60. letom je bila kar 4,75-krat večja kot za Američane enake starosti. Med ruskimi ženskami je stopnja samomorilnosti z leti počasi in enakomerno naraščala. Med ženskami, starimi 80 let in več, je bilo okoli 40 samomorov na 100.000 žensk. Verjetno je eden izmed vzrokov za to tudi osamljenost na stara leta, ker ostanejo ženske same zaradi nizkega življenjskega pričakovanja moških. Drugi vzrok pa je poslabšanje življenjskih pogojev za starejše, ki ostanejo brez sredstev za življenje. V Rusiji obstaja velika razlika v stopnji samomorilnosti glede na spol. Ta je za moške v starostni skupini od 20 do 59 let od 6- do 8-krat višja kot primerljiva stopnja za ženske. V Združenih državah pa z izjemo starostnih skupin od 15 do 19 in od 20 do 29 let, stopnja samomorilnosti za moške ni več kot 4-krat višja kot primerljiva stopnja za ženske. Vzrok za tako razliko med državama je višja stopnja umrljivosti moških v Rusiji, še posebno v obdobju tranzicije v 90-ih letih. Letne stopnje samomorilnosti v Rusiji so do sredine 80-ih let skozi tri desetletja naraščale, nato so močno padle, temu pa je v 90-ih letih sledilo veliko povečanje. Padec samomorilnosti v 80-ih letih se je ujema s protialkoholno kampanjo leta 1985. Močan porast samomorov v zgodnjih 90-ih letih pa je bil posledica razpada Sovjetske zveze in boleče tranzicije, saj so stopnje brezposelnosti, revščine in količine zato popitega alkohola močno narasle. Leta 1994 je bilo življenjsko pričakovanje ob rojstvu za moške zelo nizko, manj kot 58 let. Ob koncu protialkoholne kampanje leta 1988 pa so se stopnje samomorilnosti začele spet povečevati. Leta 1994 je stopnja samomorilnosti za moške dosegla vrh s 77 samomori na 100.000 prebivalcev, ta stopnja pa je bila 6-krat višja kot stopnja samomorilnosti za ženske (Pridemore, Spivak, 2003, str. 132 - 139).

Slika 12: Število samomorov na 100.000 prebivalcev za Rusko federacijo, Slovenijo ter druge evropske države leta 2001

■ 2001

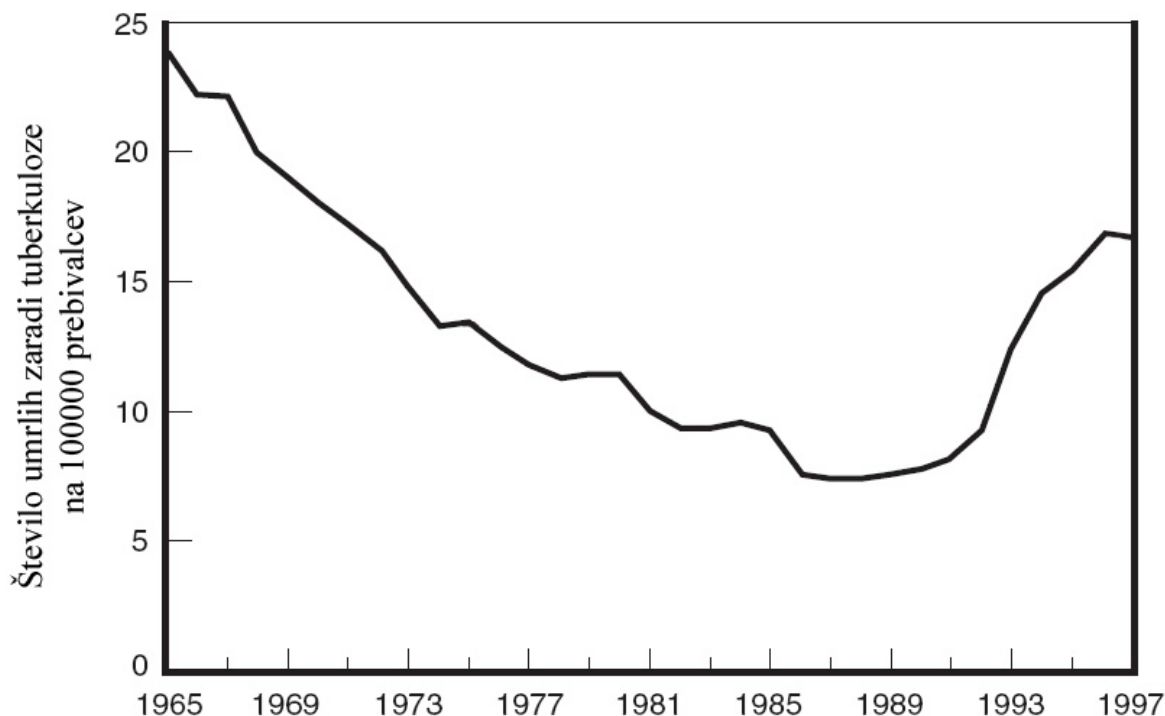
VIR: WHO/ Europe, European health for all database, 2003, Grah, 2003.

Na sliki 12 vidimo, da je bilo leta 2001 število samomorov največje v nekdanjih državah Sovjetske zveze. Leta 2001 je imela Ruska federacija 37,9 samomora na 100.000 prebivalcev. V Sloveniji je bilo število samomorov na 100.000 prebivalcev manjše kot v Rusiji. Velika Britanija in Španija sta imeli leta 2001 7 samomorov na 100.000 prebivalcev, Italija okoli 6.

Najmanj samomorov je bilo na Portugalskem, 4, in v Grčiji, 3 na 100.000 prebivalcev (Grah, 2003) (WHO/ Europe, European health for all database, 2003).

4.3.5. Tuberkuloza

Slika 13: Umrljivost zaradi tuberkuloze v Rusiji od leta 1965 do leta 1997

VIR: DaVanzo, Grammich, 2001, str. 53.

Ponoven porast tuberkuloze v Rusiji kaže na probleme v zdravstvenem sistemu (slika 13). Za tuberkulozo na svetu umre več ljudi kot za malarijo in aidsom. Stopnje tuberkuloze so v Rusiji višje kot na primer na Kitajskem, Braziliji in v Mehiki. Stopnje so 3-krat višje v Rusiji kot drugod po Evropi in okoli 10-krat višje kot v Združenih državah in Kanadi. Leta 1917 je bila Rusija ena izmed držav z najvišjo stopnjo tuberkuloze v Evropi. Med prvo svetovno vojno je bilo število smrti zaradi tuberkuloze celo višje, kot so bile izgube sovjetskih vojakov v vojni. Po naporih je sovjetska vlada leta 1960 napovedala izkoreninjenje te bolezni. Od sredine 60-ih let do poznih 80-ih let je število smrti zaradi tuberkuloze padlo za dve tretjini. Poslabšanje socialnih in ekonomskih razmer v 90-ih letih je povzročilo, da se je število primerov tuberkuloze povečalo. V začetku 90-ih let se je tuberkuloza skoraj podvojila in je do konca stoletja dosegla enako raven kot v zgodnjih 70-ih letih. Razširjenost tuberkuloze v zaporih pa predstavlja dodaten oziroma največji problem pri nadzorovanju te bolezni. Od 145 milijonov ljudi v Rusiji jih skoraj milijon prestaja zaporno kazen. Zaporna stopnja je v Rusiji najvišja na svetu, zapori pa so leglo tuberkuloze, zato bi potrebovali ogromno denarja, več kot ga je letno namenjenega iz ruskega proračuna za celotni zaporniški sistem, da bi zmagali v boju s to boleznijo. Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) je predlagala DOTS (Directly

Observed Therapy Shortcourse), cenovno ugodno metodo za zdravljenje tuberkuloze, v Rusiji pa bolj zagovarjajo individualno metodo zdravljenja, ki je za pacienta 3-krat dražja. WHO in Rusi pa so razvili program DOTS Plus, ki naj bi bil učinkovitejši (DaVanzo, Grammich, 2001, str. 53 - 54).

4.3.6. HIV/aids

Med celotno populacijo število okuženih z virusom HIV in obolelih za aidsom strmo narašča. V letu 1999 je v Rusiji zaradi aidsa umrlo 1000 ljudi, v Združenih državah 20.000. V Rusiji naj bi živel od 130.000 do 500.000 ljudi, okuženih z virusom HIV oziroma obolelih za aidsom, po nekaterih podatkih pa so številke še večje. Virus in bolezen sta najbolj razširjena na področju Moskve ali njene okolice ter Sankt Peterburga. Največ okuženih in obolelih je moških ter ljudi v starostni skupini med 20. in 30. letom. Združene države naj bi imele 850.000 okuženih in bolnih. Zaradi uporabe intravenoznih drog se je število obolelih in bolnih močno povečalo. Pomanjkanje sredstev za zdravila in opremo pa razmere v Rusiji le še poslabšuje (DaVanzo, Grammich, 2001, str. 55 - 56). Po podatkih iz leta 2003 naj bi za enega bolnika z aidsom potrebovali od 4.000 \$ do 7.000 \$ letno. Leta 2003 je bilo uradno registriranih 232.258 ljudi, okuženih s HIV, dejansko naj bi bilo okuženih približno milijon ljudi. Velika mesta, kot na primer Moskva, Sankt Peterburg, imajo največje število okuženih s HIV-om (20.000 okuženih v vsakem mestu). Manjša mesta pa imajo 1 % okuženih (okužen je vsak stoti državljani). Te stopnje so v Rusiji precej višje od stopenj v Ameriki in v Evropi ter dohitevajo stopnje v Afriki (AIDS outbreak a threat to Russia's demography, 2003).

4.3.7. Slab zdravstveni sistem Rusije in izobraževanje na tem področju

Visoka umrljivost kaže na temeljne probleme v ruskem zdravstvenem sistemu, ki se je razvijal vrsto let. Sovjetski zdravstveni sistem je nadziral predvsem nalezljive in prenosljive bolezni, ki so razsajale v Rusiji. Tak sistem, ki je poudarjal kvantiteto namesto kvalitete, ni zahteval visoko izobraženega osebja, ko pa je to bilo potrebno, se je le s težavo prilagodil zdravljenju vedno večjega števila novih »civilizacijskih« bolezni, kot so rak, kardiovaskularne bolezni in bolezni, povezane z uživanjem alkohola in kajenjem. V času centraliziranega zdravstvenega planiranja je prišlo do neučinkovitega investiranja v izobraževanje in opremo. Tako je sovjetski sistem v nekaj letih ustvaril več ozko specializiranih medicinskih strokovnjakov, premalo pa je bilo specialistov na področju preventive, kot so zdravniki in medicinske sestre splošne prakse. Ta problem se je v zadnjih letih še poslabšal. Od leta 1992 se je razmerje med zdravniki, glede na celotno prebivalstvo, povečalo skoraj za 10 %, in je skoraj 55 % (per capita) večje kot v Združenih državah, razmerje med medicinskimi sestrami, glede na celotno prebivalstvo pa rahlo upada in je za 25 % manjše kot v Združenih državah. Investicije v rusko zdravstvo že nekaj časa upadajo. V 60-ih letih je financiranje zdravstvenih storitev doseglo vrh s 6 % bruto domačega proizvoda, sedaj pa je postavljeno na zadnje mesto, saj se vsi ostali državni projekti financirajo prej. V Združenih državah zdravniki zaslužijo močno nad narodnim povprečjem, medtem ko ruski zdravniki zaslužijo precej pod povprečjem. Sredi 90-ih let je mnogo zdravnikov v Rusiji

zaslužilo manj kot poklicni vozniki in varuške. Takim okoliščinam lahko dodamo le še zastarele bolnišnice, nekatere so bile zgrajene še pred prvo svetovno vojno. Bolezen, kot je tuberkuloza, za katero je nekoč veljalo, da je pod nadzorom, se spet vrača in je v zadnjih tridesetih letih na najvišji stopnji. Grozeče narašča tudi aids, tudi zaradi neprimerne medicinske opreme. Alkohol za sterilizacijo že tako neprimerne medicinske opreme pogosto izgine, ker se ga uporabi za druge namene – pitje. Najučinkovitejše sredstvo za izboljšanje ruskega zdravstva naj bi bilo izobraževanje javnosti, podobno kot so ga deležni v Združenih državah Amerike. Rusija bi lahko v marsičem posnemala Zahod, predvsem pri odpravljanju različnih slabih navad, kot je na primer kajenje. Stopnja kajenja je pri moških v Rusiji 2-krat večja kot pri moških v Združenih državah Amerike. Problem je visoka stopnja zaužitega alkohola. Zaužitje alkohola per capita v Rusiji je začelo presegati stopnjo, za katero Svetovna zdravstvena organizacija pravi, da ogroža zdravje v državi. Napor vlade, da bi uživanje alkohola omejila s povišanjem davkov, je bil kritično sprejet. Nujno je potrebna zdravstvena reforma. S časom lahko slabo zdravstvo vpliva na produktivnost in na število aktivnega prebivalstva, kar lahko oslabi rusko ekonomijo in povzroči ogromno socialno in politično krizo (DaVanzo, Grammich, 2001b, str. 48 - 51).

5. MIGRACIJE

Selitve običajno opredelimo kot prostorske premike posameznih prebivalcev iz odselitvenega v priselitveno območje (Malačič, 2000, str. 155). Pri migracijah ljudje prestopijo določeno administrativno mejo zaradi ekonomskih, verskih ali političnih razlogov. Ta proces imenujemo selitveni tok. Ločimo notranje in zunanje migracije. Pri notranjih migracijah gre za svobodno gibanje prebivalstva znotraj nacionalnega prostora. Notranje migracije so odvisne od družbenega in gospodarskega razvoja posameznih delov znotraj države. Imamo več vrst notranjih selitev, in sicer selitve med naselji v občini, med občinami in med regijami. Zunanje migracije pa potekajo preko državnih meja. Nanje vplivajo predvsem ekonomski dejavniki, kot so razlike v dohodkih in v gospodarski razvitosti posamezne države. Ponavadi so posledica določenih nacionalnih interesov države. Zaradi domačih ekonomskih problemov so nekatere države uvedle različne omejitve za preprečevanje priseljevanja tujcev. Nekatere države imajo status tranzitne države, druge predstavljajo končni cilj. Migracije lahko razdelimo še na ekonomske in neekonomske, na prostovoljne in prisilne ali posamične in skupinske. Migracije razdelimo tudi na primarne, sekundarne in povratne (Knap, 2002, str. 29).

Spopad Rusije z novimi izzivi na področju migracij bo imel velik vpliv na ekonomsko, politično in socialno podobo države. Obstajajo različni trendi na področju migracij, in sicer: povratne selitve Rusov in ljudi drugih narodnosti iz republik nekdanje Sovjetske zveze v Rusijo, selitve najbolj izobraženih ljudi, strokovnjakov iz Rusije na Zahod - »beg možganov«, imigracije v Rusijo iz daljnjih držav (npr. iz Kitajske, Afrike, Azije) ter depopulacija Sibirije in Daljnega vzhoda (DaVanzo, Grammich, 2001, str. 52).

5.1. Imigracije in emigracije

Rusija se je na pragu 21. stoletja začela soočati z vrsto migracijskih vprašanj, s katerimi se še pred desetletjem ni soočala. V času tranzicije se je vzorec migracij bistveno spremenil. Največ imigracij v Rusijo je bilo iz držav bivše Sovjetske zveze, medtem ko so se ljudje iz Rusije selili predvsem v Nemčijo, Združene države, Izrael in Kanado. Razmerje med tistimi, ki so migrirali v Rusijo iz držav nekdanje Sovjetske zveze, in tistimi, ki so odšli iz Rusije, je bilo 4 : 1. Po letu 1992 je bila socialna politika vseh novo nastalih držav nekdanje Sovjetske zveze usmerjena proti tujcem, tudi Rusom. Politični voditelji novo nastalih držav so z raznimi gesli o več vrednem »domačem« narodu spodbujali nestrpnost in nacionalne prepire. Med letoma 1992 in 2001 je iz nekdanjih držav Sovjetske zveze prav zato nazaj v Rusijo migriralo, okoli 6,4 milijona ljudi. Med temi emigranti je bilo 70 % Rusov (glej tabelo 7 v prilogi).

5.2. Zunanje migracije

5.2.1. Emigracije iz Rusije

Ljudje so odhajali iz Rusije v druge države. Med emigranti iz Rusije je bilo v obdobju od leta 1993 do 1995 skoraj polovica Nemcev. Židov je emigriralo okoli 12 %. V letu 2000 je med emigranti delež Nemcev padel na tretjino. V istem času je v primerjavi z letom 1993 emigracija Rusov iz Rusije narasla za 1,5-krat. Med emigranti iz Rusije je bilo 40 % Rusov, presegli so število nemških emigrantov iz Rusije in skoraj za 5-krat presegli število Židov, ki so emigrirali (glej tabelo 8 v prilogi). Pri emigriranju iz Rusije v Izrael je bil delež Rusov glede na Žide 2-krat večji. Emigracija Rusov iz Rusije v Nemčijo je prav tako narasla in je v letu 2001 znašala 35 % celotnega števila emigrantov iz Rusije. Obstaja nekaj razlogov za povečan odstotek Rusov, ki odhajajo iz Rusije. Začasne migracije ruskih državljanov v Evropo zaradi šolanja, dela, raznih poslov, turizma, se lahko hitro spremenijo v nepovratne selitve. Pogosto se diplomanti, ki končajo šolanje v neki evropski državi, odločijo za zaposlitev v tej državi. Ljudje, ki najdejo delo in so s tem delom zadovoljni, poskušajo ostati in si urediti stalno bivališče v določeni državi, pa tudi pri turistih se velikokrat izkaže, da so le ilegalna delovna sila. Emigriranje iz Rusije ima negativne posledice, kadar emigrirajo predvsem visoko izobraženi strokovnjaki, znanstveniki, nadarjeni igralci, pisatelji in glasbeniki. V zadnjih dveh letih je iz Rusije odšlo več kot 100.000 strokovnjakov z univerzitetno diplomom. Poleg visoko izobraženih ljudi pa naj bi odhajal tudi kapital, saj je v zadnjem desetletju emigriralo okoli 300.000 družin, ki so s seboj vzele okoli 30 milijard dolarjev, ki so jih pridobile s prodajo svojih nepremičnin (Iontsev, Ivakhniouk, 2002, str. 56 - 61).

5.2.1.1. »Beg možganov« iz Rusije

Veliko število izobraženih ljudi, kot so znanstveniki, inženirji ter univerzitetni profesorji, je torej odhajalo iz Rusije v druge države nekdanje Sovjetske zveze in v ostale države sveta. Ta negativni pojav imenujemo »beg možganov«. V drugi polovici 90-ih let je bil delež emigrantov z univerzitetno diplomom, ki so odšli iz Rusije v Nemčijo, relativno majhen. V teh letih pa je emigriralo veliko število Nemcev in njihovih družin, ki so bili zaposleni v

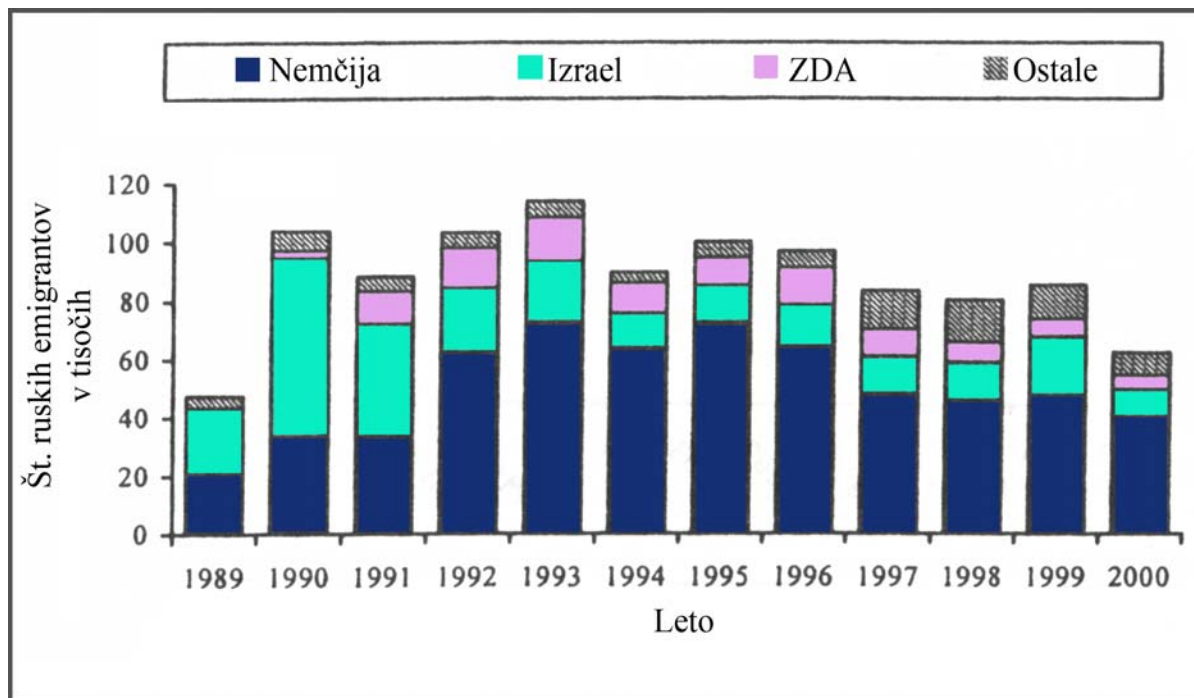
kmetijstvu in industriji. Delež emigrantov, ki se iz Rusije seli v Izrael in je zaposlen na področju raziskav in razvoja, izobraževanja in kulture, je velik. V začetku 90-ih let je bil delež emigrantov še večji. Združene države imajo v primerjavi z Nemčijo in Izraelom največji delež visoko izobraženih emigrantov ruske nacionalnosti. Opazili so tudi konstantno visoko stopnjo strokovnosti med emigranti, ki prihajajo v Združene države. Ta stopnja pa še narašča. Leta 1996 so v Združenih državah znanstvenikom in ostalim visoko specializiranim ljudem, ki jih je ameriška ekonomija potrebovala, odobrili določene ugodnosti in s tem zanje ustvarili še privlačnejše pogoje. V države Evropske unije, Kanado in Avstralijo pa je emigriralo manjše število visoko izobraženih ljudi. Evropska zakonodaja na tem področju namreč omejuje priseljevanje, da lahko ohranja ravnotežje na trgu delovne sile. Kanada in Avstralija imata sicer podobno zakonodajo in privilegije kot Amerika, vendar ti dve državi nista vodilni na področju raziskav in razvoja, zato delež znanstvenikov, ki emigrira v ti dve državi ni prav velik. V prvi polovici 90-ih let naj bi se, po ocenah strokovnjakov, iz Rusije odselilo okoli 6.000 znanstvenikov in univerzitetnih profesorjev, v drugi polovici pa okoli 4.000 visoko izobraženih ljudi. V obdobju od leta 1992 do 2000 je tako iz Rusije skupaj emigriralo okoli 10.000 znanstvenikov in univerzitetnih profesorjev. Razlog za odseljevanje iz Rusije je predvsem pomanjkanje finančnih sredstev za znanstveno raziskovanje. Zadnja leta mladi emigrirajo šele potem, ko so končali univerzo in pridobili univerzitetno diplomo. V razvitih državah iščejo možnosti za zaposlitev v raziskovalnih centrih ter možnosti za nadaljnje izobraževanje (Malakha, 2002, str. 132 - 140).

5.2.1.2. Emigracije v Nemčijo, Izrael, Združene države Amerike in ostale države

Leta 1997 in 1998 je Rusijo zapustilo okoli 80.000 ljudi, leta 1999 okoli 85.200 ljudi, leta 2000 pa se je število zmanjšalo na 62.300 ljudi. V zadnjih nekaj letih torej opazimo padajoči trend v številu emigrantov iz Rusije. Nemčija, Izrael in ZDA ostajajo od začetka 90-ih let največje prejemnice emigrantov iz Rusije. Število ljudi, ki se je odselilo v Združene države, se je od leta 1993 (15.000 emigrantov) do leta 2000 zmanjšalo, in sicer na 4.800 emigrantov (Malakha, 2002, str. 132).

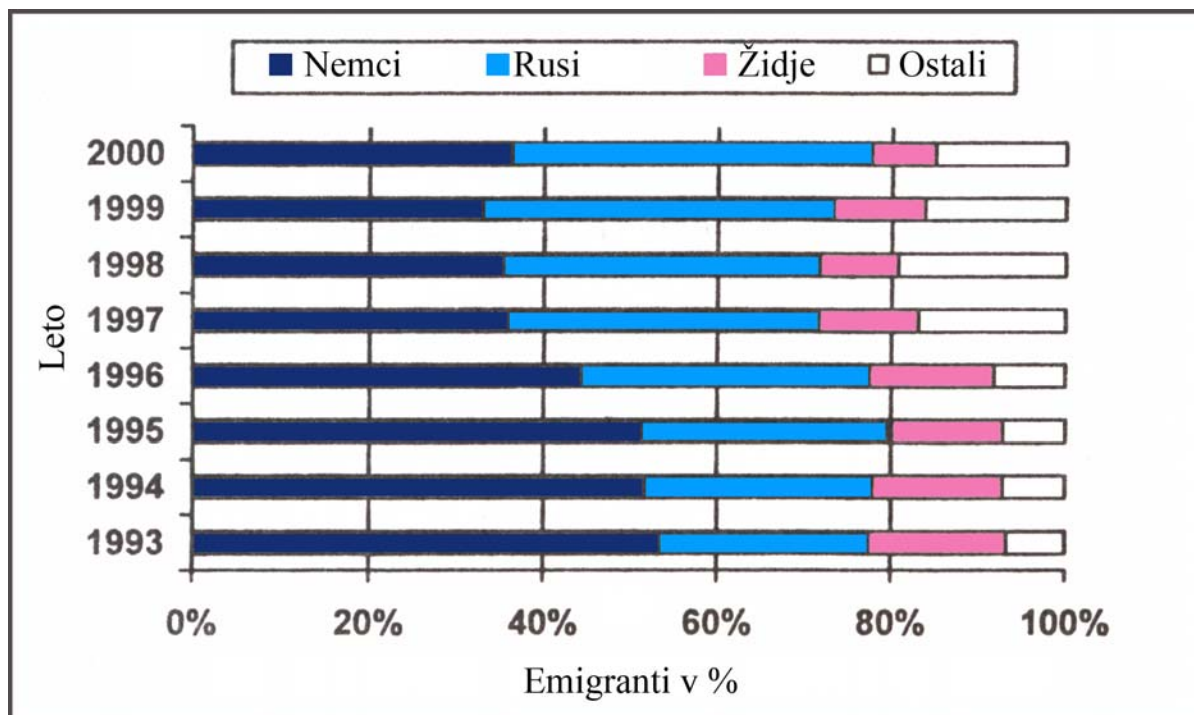
Leta 1999 se je število emigrantov iz Rusije v Izrael povečalo, a je bil ta porast precej manjši kot leta 1990. Porast leta 1999 je bil v veliki meri posledica finančne krize leta 1998; število emigrantov se je podvojilo. Položaj pa se je leta 2000 spremenil, saj je bil zabeležen velik padec števila emigrantov v Izrael. V obdobju, ko se je število emigrantov iz Rusije v Izrael povečevalo, je ostalo število emigrantov iz Rusije v Nemčijo na enaki stopnji, medtem ko se je število ljudi, ki so emigrirali v Združene države, zmanjšalo. Vse od druge polovice 90-ih let se je število emigrantov iz Rusije v Nemčijo zmanjševalo, in tako je leta 2000 emigriralo malo več kot 40.000 ljudi. Eden izmed razlogov za to zmanjšanje je tudi spremenjena imigracijska politika nemške vlade. Število emigrantov iz Rusije v druge države, na primer v Grčijo, Avstralijo in Kanado, se je v 90-ih letih zelo spreminjalo, saj je leta 1996 iz Rusije emigriralo 5.600 ljudi, leta 1998 je število naraslo na 14.400 emigrantov, leta 1999 je padlo na 11.300 emigrantov in leta 2000 na 7.600. Rusi, Židje in Nemci so predstavljali največji delež emigrantov iz Rusije, okoli 90 % (slika 14) (Malakha, 2002, str. 132).

Slika 14: Porazdelitev ruskih emigrantov v države, ki niso bile del nekdanje Sovjetske zveze (predvsem v Nemčijo, Izrael in ZDA) v tisočih

VIR: Malakha, 2002, str. 132.

Slika 15: Porazdelitev emigrantov glede na nacionalnost v odstotkih

VIR: Malakha, 2002, str. 134.

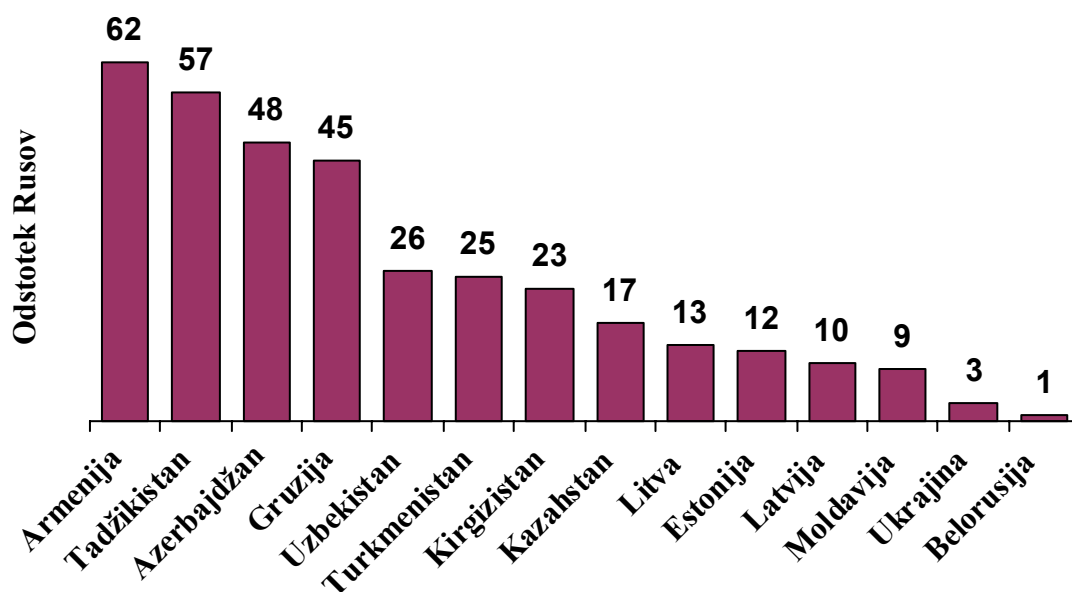
Na sliki 15 se vidi zmerna rast deleža ruskih emigrantov in ostalih etničnih skupin, ki živijo v Rusiji, medtem ko se delež nemških in židovskih emigrantov zmanjšuje. Skoraj vsi Nemci, ki so zapustili Rusijo, so odšli v Nemčijo - leta 1994 99,8 % in leta 2000 99,6 %. V Izrael je odšla le polovica vseh Židov, ki so emigrirali iz Rusije – leta 1994 51% in leta 2000 54,4 %. Delež Židov, ki so emigrirali iz Rusije v ZDA se je zmanjšal. Delež Židov, ki so emigrirali iz Rusije v Nemčijo, se je leta 1995 zmanjšal glede na prejšnje leto, leta 1997 je delež dosegel maksimum, nato se je do leta 2000 le ta zmanjšal. Med vsemi Rusi, ki so emigrirali, je 50 % Rusov odšlo v Nemčijo, 20 % v Izrael in 12 % v Združene države (Malakha, 2002, str. 132-140).

5.2.2. Imigracije v Rusijo

5.2.2.1. Migracije v Rusijo iz držav nekdanje Sovjetske zveze

V 90-ih letih je v Rusijo migriralo povprečno milijon ljudi na leto. Migracije so postale pomemben faktor pri političnem, ekonomskem in demografskem razvoju države. Do konca 80-ih let imigracije niso imele velikega vpliva na število ruskega prebivalstva. V letu 1987, ko se je začela rodnost hitro zmanjševati in stopnja smrtnosti naraščati, se je pomen imigracij povečal. V letih 1990/91 je delež imigracij predstavljal tretjino celotnega porasta prebivalcev. V zadnjih letih neto imigracije nadomeščajo izgube prebivalstva. Od leta 1994 je bil porast imigracij v Rusijo rezultat vračanja ljudi iz držav nekdanje Sovjetske zveze. Emigriranje iz Rusije v Nemčijo, Izrael in Združene države pa je preseglo imigriranje iz teh držav. Od leta 1992 se je emigracija v te države stabilizirala, na okoli 100.000 ljudi na leto (Recent demographic developments in Europe, 1998). Po letu 1992, ko so se republike nekdanje Sovjetske zveze osamosvojile, so do tedaj notranje migracije postale zunanje. Neto imigracije v Rusijo med letoma 1992 in 2000 so bile malo več kot tri milijone ljudi, kar pa ni bilo dovolj za preprečitev zmanjšanja števila prebivalcev v Rusiji za 2,8 milijona – od 148,7 milijona leta 1992, na 145,9 milijona leta 2000. Presežek smrti nad rojstvi je bil namreč prevelik, in sicer, 5,9 milijona. Imigracije v Rusijo so leta 1994 dosegle vrh. Od zadnjega popisa, leta 1989, do leta 1998 je okoli 12 % od 25,2 milijona Rusov, ki so živeli v republikah nekdanje Sovjetske zveze, imigriralo nazaj v Rusijo. Odstotek tistih, ki so se vrnil, pa je močno nihal od države do države ter od regije do regije. Manj kot 3 % Rusov se je v Rusijo vrnilo iz Ukrajine in Belorusije, le 9 % Rusov je v Rusijo prišlo iz Moldavije. Okoli 17 % Rusov je iz Kazahstana migriralo nazaj v Rusijo. Kirgizijo, Turkmenistan in Uzbekistan pa je zapustilo okoli 25 % Rusov. Največje število Rusov je emigriralo v Rusijo iz Armenije, Tadžikistana, Azerbajdžana in Gruzije – 45 % in več. Zaradi propada gospodarstva teh držav ter s tem povezanih etničnih nemirov, je v Rusijo prišlo tudi zelo veliko neetničnih Rusov - Čečenci, Azerbajdžanci, Tadžiki in Turkmeni (slika 16) (Heleniak, 2001).

Slika 16: Migracije Rusov iz nekdanjih držav SZ nazaj v Rusijo od leta 1989 do 1998, v odstotkih

VIR: Heleniak, 2003.

Glavni razlog za migriranje iz nekdanjih držav Sovjetske zveze v Rusijo je bil ekonomski. Rusija je bila med vsemi državami nekdanje Sovjetske zveze ekonomsko najprivlačnejša, saj je bil leta 1996 bruto domači proizvod 6.742 \$ per capita. Bruto domači proizvod je bil v Rusiji tako dvakrat večji kot v Ukrajini (3.325 \$), trikrat večji kot v Moldaviji (2.100 \$) ter petkrat večji kot v Tadžikistanu. V Rusiji pa je bila, glede na ostale novonastale države, precej višja tudi povprečna plača. Razlog za migriranje v Rusijo pa je bilo tudi neravnotežje med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili; obstajalo je veliko povpraševanje po nizko kvalificiranih delavcih v kmetijstvu, gradbeništvu ter transportu, saj ruski prebivalci teh del niso hoteli opravljati, saj so bile plače nizke, delovni pogoji težki, navedena dela pa podcenjena. Prostih delovnih mest na tem področju je bilo zelo veliko. V Rusiji tako ob visoki stopnji brezposelnosti obstaja veliko povpraševanje po tujih nizko kvalificiranih fizičnih delavcih za delo v proizvodnji (Iontsev, Ivakhniouk, 2002, str. 61-62).

5.2.2.2. Migriranje Kitajcev v Rusijo

Med ostalimi imigranti predstavljajo poseben problem Kitajci. Ocene števila kitajskih migrantov v Rusiji so zelo različne, najpogostejša je okoli dva do tri milijone. Rusija se močno boji množičnih migracij iz Kitajske. Samo na severu Rusije, na Daljnem vzhodu, naj bi po neuradnih ocenah nelegalno živelo do dva milijona Kitajcev. Strah, da bi Kitajci migrirali v Rusijo, pa temelji na dejstvu, da okoli 110 milijonov Kitajcev živi na meji z Rusijo in da je na tem področju, na drugi strani meje, le pet milijonov ljudi. Nasprotniki večjih migracij Kitajcev v Rusijo poudarjajo, da je Daljnji vzhod strateško pomembna regija, saj predstavlja izhod na Tihi ocean in je zakladnica rudnin in mineralov. Strah naj bi bil vseeno

prevelik. Natančnejše ocene kažejo, da naj bi bilo v Rusiji, v obdobju od leta 1998 do 1999, od 200.000 do 450.000 kitajskih migrantov. Nekateri, ki zagovarjajo večje emigriranje Kitajcev v Rusijo, trdijo, da so Kitajci v Rusiji našli le ekonomsko nišo za uvoz poceni hrane, oblačil in ostalih potrošniških dobrin, poleg tega opravljajo dela v gradbeništvu in kmetijstvu in s tem zapolnjujejo nišo tudi na področju trga dela. Drugi so mnenja, da migranti nimajo potrebnih znanj, predvsem pa se ne želijo zaposlovati drugod kot v trgovini in gostinstvu. Tabela 4 kaže, zakaj in s kakšnim namenom so kitajski državljani prečkali meje Rusije, od leta 1998 do 2000.

Tabela 4: Razlogi za migriranje kitajskih državljanov preko ruske meje od leta 1998 do 2000, v tisočih

Leto	Namen potovanja							
		Posel	Turizem	Zasebno	Stalno prebivališče	Tranzit	Zap.	Skupaj
1998	Prihodi	190,2	198,5	19,5	0,01	8,8	56,0	473,1
	Odhodi	175,5	185,5	29,7	-	4,0	56,5	451,2
	Neto mig.	14,7	13,0	-10,2	0,01	4,8	-0,5	21,8
1999	Prihodi	184,6	178,8	24,3	0,01	1,7	58,2	447,6
	Odhodi	177,0	172,5	33,1	0,01	1,1	57,1	440,8
	Neto mig.	7,6	6,3	-8,8	-	0,6	1,1	6,8
2000	Prihodi	239,8	172,2	29,6	0,02	2,7	49,5	493,8
	Odhodi	239,5	165,5	33,5	-	1,3	50,4	490,8
	Neto mig.	0,3	6,7	-3,9	0,02	1,4	-9,9	2,9

VIR: Gelbras, 2002, str. 25.

V Rusijo je v letih 1999 in 2000 legalno prispelo 941.400 Kitajcev, odšlo pa jih je 931.600. Torej je le 9.700 Kitajcev, ki so legalno prečkali mejo, ostalo v Rusiji. Tabela 10 kaže, da je omenjeni strah o večmilijonskih migracijah Kitajcev v Rusijo neutemeljen. Seveda lahko kdor koli, ki prispe v Rusijo, zaradi kakršnega koli vzroka in z vizumom postane migrant (potovanja, na primer, s turističnim vizumom, se lahko izkoristijo tako za privatne posle kot za dostavo blaga; prav tako lahko podjetja, ki so registrirana v državi gostiteljici, povabijo osebe, le-ti pa povabijo svoje družine in tako naprej). Veliko Kitajcev, ki prispe v Rusijo, nima interesa ostati na dolgi rok. Večina kitajskih migrantov pride v Rusijo legalno, največji problem pa je ugotoviti, ali so njihovi potni listi in vizumi neponarejeni. Tudi v začetku leta 2002 ni bilo vzroka za skrb glede kitajskih migracij v Rusijo. Število kitajskih migrantov ni preseglo 400.000 Kitajcev. V primerjavi z letom 1989 se je število migrantov sicer močno povečalo, vendar stanje ni kritično. Ruska meja s Kazahstanom je mogoče bolj nevarna, saj je prosto prehodna in precej daljša kot rusko-kitajska. Nemogoče pa je oceniti, v kolikšni meri se ta meja uporablja za ilegalne migracije Kitajcev v Rusijo (Gelbras, 2002, str. 24 - 25).

5.2.2.3. Ilegalne imigracije v Rusijo

Rusija je postala magnet tako za legalne kot za nelegalne imigrante. Ocenjujejo, da je v Rusiji okoli 3 do 3,5 milijona (lahko tudi do 6 milijonov) ilegalnih imigrantov. Če so te ocene pravilne, se lahko zgodi, da se rusko prebivalstvo ne bo zmanjšalo. Za nekatere je Rusija cilj, za druge le tranzicijska država na poti v zahodno Evropo. Ljudje emigrirajo v Rusijo predvsem iz Afrike, Azije, Srednjega vzhoda. Rusija se tako kot zahodne države sooča z nizko stopnjo rodnosti in staranjem prebivalstva. Rusija bi tako potrebovala več ljudi, ki bi jih lahko dobila z imigranti. V primeru, da tega ne bo storila in se bo število imigrantov zmanjšalo, bo lahko sedanje razmerje med delovno aktivnim prebivalstvom in upokojenci ohranila le z dvigom starosti ob upokojitvi, kar pomeni, da bi se ljudje upokojili pri 73. letih. Ob pričakovani življenjski dobi, ki je okoli 65 let, je to tvegana poteza. Druga rešitev za stabilnost prebivalstva, ki pa zahteva čas, je povečanje rodnosti in zmanjšanje umrljivosti.

Maja 2002 je bil v Rusiji sprejet nov zakon o državljanstvu, ki naj bi omejil ilegalne migracije. Po novem zakonu morajo imeti ljudje, ki želijo pridobiti državljanstvo, vsaj pet let stalno prebivališče v Rusiji, tekoče govoriti ruski jezik in imeti zaposlitev. Odgovorni predvidevajo, da so se vsi Rusi ali pa vsaj večina, ki so se želeli vrniti v Rusijo iz nekdanjih republik Sovjetske zveze, že vrnili in zato prebivalci teh republik nimajo nobenih prednosti in ugodnosti (Heleniak, 2002).

5.3. Notranje migracije

5.3.1. Sibirija in Daljnji vzhod (medregijske selitve)

V času sovjetske vlade in njene regionalne politike je severni predel Rusije, Sibirija in Daljnji vzhod, dobival precej državnih subvencij, saj je bilo to področje, bogato z nafto, zlatom in diamanti. To področje je bilo zato naseljeno gosteje kot druge primerljive severne regije, na primer Aljaska ali severni del Kanade in Grenlandija. V času tržnega gospodarstva, ko se je ekonomski in socialni položaj poslabšal, se je višina subvencij močno zmanjšala in severni del Rusije je doživel veliko sprememb. Visoki življenjski stroški in slabši gospodarski rezultati so sprožili množično odhajanje ljudi iz severnih regij v osrednji del Rusije, pa tudi v države nekdanje Sovjetske zveze. Mnogo ljudi je želelo zapustiti severni del Rusije, a niso imeli sredstev. S tem problemom so se soočali predvsem starejši ljudje in ljudje brez zaposlitve, kar je Rusiji povzročilo velik socialni problem. Zaradi omenjenih notranjih migracijskih tokov obstaja realna možnost depopulacije Sibirije in Daljnega vzhoda (Heleniak, 2002).

6. PROJEKCIJE RUSKEGA PREBIVALSTVA

6.1. Projekcije prebivalstva po treh različicah

V tabelah 9 - 14 v prilogi, lahko vidimo projekcije ruskega prebivalstva do leta 2050 v treh različicah, srednji, nizki in visoki. V tabeli 9 je prikazana srednja različica, po kateri naj bi bilo v Rusiji leta 2005 141.553.000 prebivalcev, leta 2020 129.018.000 prebivalcev, leta 2030

119.713.000 prebivalcev in leta 2050 101.456.000 prebivalcev. Število prebivalcev v Rusiji se zmanjšuje in ta trend naj bi se nadaljeval tudi v prihodnje. Rusija je in bo ostala država z negativno rastjo prebivalstva. Stopnja rasti prebivalstva je bila v obdobju od leta 1995 do 2000 negativna in je znašala -0,36 %. V letih od 2000 do 2005 bo po predvidevanjih stopnja rasti prebivalstva negativna, in sicer -0,64 %. Negativna stopnja rasti prebivalstva, in sicer manj kot 1 %, pa se bo nadaljevala in bo v obdobju od 2045 do 2050 enaka -0,82%. Po projekcijah naj bi se število moških na sto žensk zmanjšalo z 88,1 v letu 1990 na 86,9 moškega na sto žensk leta 2050. Gostota prebivalstva naj bi se zmanjšala, od 9 prebivalcev na km² leta 1990 na 6 prebivalcev na km² v letu 2050. Umrljivost dojenčkov se bo po tej projekciji zmanjšala, od 17 ‰ v obdobju od 2000 do 2005 na 7 ‰ do leta 2050. Življenjsko pričakovanje ob rojstvu naj bi se povečalo do leta 2050 z današnjih 66 let na 76,9 let. Razlika med spoloma v življenjskem pričakovanju bo do leta 2050 še vedno prisotna, a manjša za približno pet let v korist žensk.

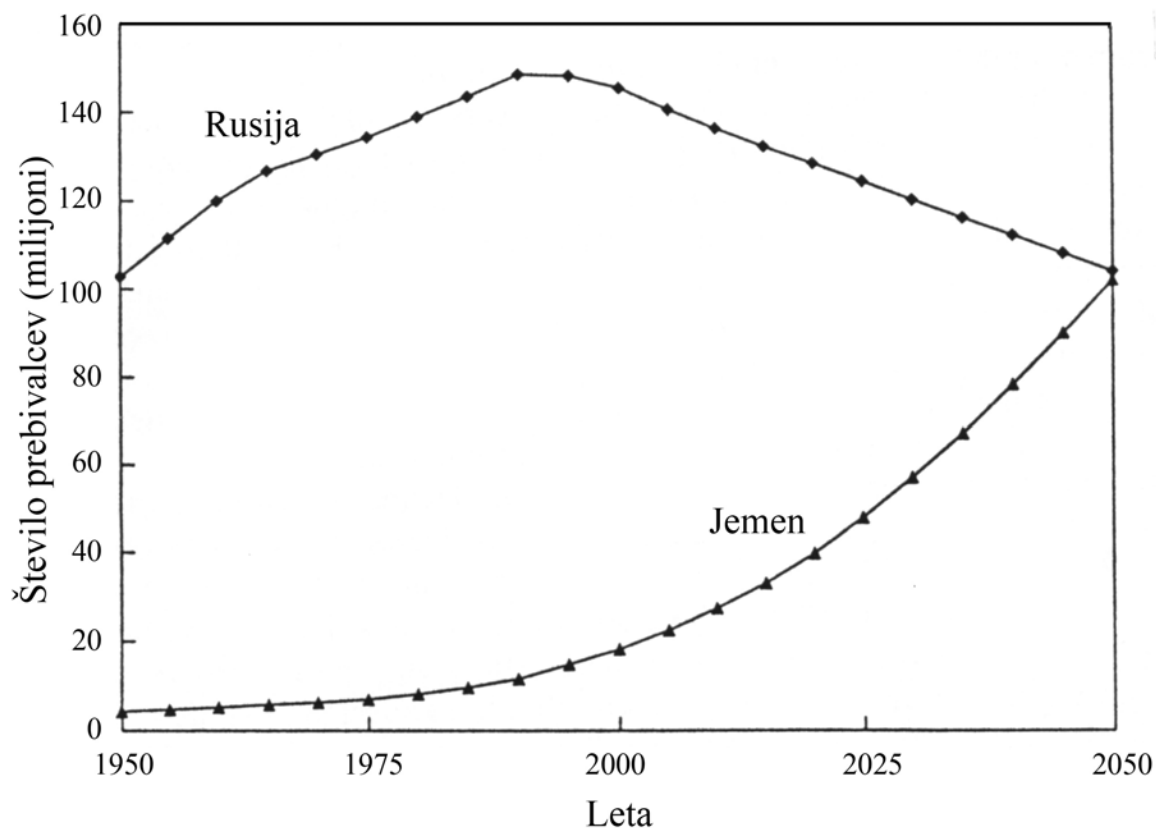
Po višji različici (glej tabeli 11 in 12 v prilogi) projekcije Združenih narodov kažejo, da bo v Rusiji do leta 2050 111.921.000 ljudi, kar je za 10,5 milijona več kot po srednji različici. Stopnja rasti prebivalstva bo tudi po tej projekciji negativna in se bo znižala z -0,62 % na -0,48 %. Stopnja rasti prebivalstva bo tako negativna, a nižja kot po srednji različici, po kateri naj bi znašala -0,82. Nataliteta naj bi rasla, in sicer z 8,8 ‰ v obdobju od 2000 do 2005 na 10,9 ‰ v obdobju od leta 2045 do 2050. V primerjavi s srednjo različico je nataliteta po tej projekciji precej bolj optimistična. Mortaliteta naj bi po obeh različicah narasla, a manj po višji različici (16,2 ‰ v obdobju od leta 2045 do 2050) v primerjavi s srednjo različico (17,3 ‰ v obdobju od leta 2045 do 2050). Stopnja totalne rodnosti naj bi po tej projekciji od 1,17 otroka na žensko v njeni rodni dobi, v obdobju od 2000 do 2005, narasla na 2,15 otroka na žensko do leta 2050. Po srednji različici naj bi se stopnja totalne rodnosti prav tako povečala, a za manj kot po višji različici.

Nižja različica (glej tabeli 13 in 14 v prilogi) predvideva, da se bo število prebivalcev v Rusiji zmanjševalo, in sicer bo do leta 2050 tudi po tej projekciji stopnja rasti prebivalstva negativna. Negativna stopnja rasti prebivalstva, -1,16 %, v letu 2050 bo glede na ostali dve različici manj optimistična. Prebivalstvo Rusije naj bi po nižji različici v obdobju od leta 2045 do 2050, štelo le 91.940.000 ljudi, kar je v primerjavi s prejšnjima različicama, ki napovedujeta 101.456.000 ljudi (srednja različica) in 111.921.000 ljudi (višja različica), precej manj. Do leta 2050 naj bi bila nataliteta še vedno nižja kot mortaliteta, razlika med njima pa naj bi se še povečala. Nataliteta naj bi v obdobju od 2045 do 2050 dosegla 6,4 ‰, mortaliteta pa 18,6 ‰. Mortaliteta bi dosegla od vseh treh različic najvišjo raven, nataliteta pa najnižjo. Stopnja totalne rodnosti bi bila po tej različici v obdobju od 2045 do 2050 le 1,35 otroka na žensko, kar je v primerjavi s srednjo in višjo različico, ki napovedujeta stopnji totalne rodnosti 1,75 otroka na žensko in 2,15 otroka na žensko, nizka (World Population Prospects, 2002, str. 744-747) (World Population Prospects, 2000, str. 388 - 389).

6.2. Projekcije prebivalstva v Jemnu in Rusiji

Velikost populacije ter starostno strukturo ruskega prebivalstva po spolu za leti 1950 in 2000, pa tudi projekcije prebivalstva za Rusijo za leto 2050, lahko primerjamo z analizami teh podatkov za državo, ki je neprimerljivo manjša od Rusije za Jemen. V Rusiji je bilo leta 1950 razmerje med spoloma, se pravi število moških glede na število žensk, nizko, saj je bila to tudi posledica velikih izgub v drugi svetovni vojni. Število žensk med 25. in 55. letom je leta 1950 krepko preseglo število moških v isti starostni skupini, in sicer za več kot dve tretjini. Na vsakih 1000 moških je bilo 1676 žensk. V Rusiji je bilo takrat približno 103 milijone prebivalcev. Če Rusijo primerjamo z žepno državico Jemen, ki je imela leta 1950 precej drugačno število in strukturo prebivalstva kot Rusija, pridemo do zanimivih rezultatov. Leta 1950 je imel Jemen 4,3 milijona prebivalcev. Do leta 2000 je število prebivalcev v Rusiji močno naraslo, in sicer na 145 milijonov, zaradi upadanja rodnosti pa opazimo precejšnje zmanjšanje števila mladih. Okoli leta 2000 je bilo življenjsko pričakovanje ob rojstvu za ženske v Rusiji precej visoko, malo nad 72 letom, moški v Rusiji pa so dočakali le 60 let, celo manj kot v Indiji ali Indoneziji. Število prebivalcev je v Jemnu do leta 2000 naraslo s 4,3 na 18,3 milijona, kar pomeni, da se je 4-krat povečalo. Ob koncu stoletja je bila v Rusiji stopnja totalne rodnosti 1,14, saj je ena ženska v povprečju rodila 1,14 otroka. Neto stopnja obnavljanja je bila 0,54, stopnja rasti pa malo manj kot -2 % na leto. Taka dinamika bo prebivalstvo v petdesetih letih skrčila za eno tretjino. Do leta 2050 naj bi se število prebivalcev zmanjšalo na 104 milijone, kar bi bilo zelo blizu srednji različici, ki predvideva približno 101,5 milijona, in bi bilo skoraj na stopnji iz leta 1950. Predvsem padec rodnosti naj bi bil vzrok za izgubo 41 milijonov prebivalcev, saj se bo rusko prebivalstvo močno postaralo. Do leta 2050 naj bi bila več kot polovica prebivalstva stara več kot 50 let, 28 % pa bo starejših od 65 let. Populacija Jemna bo narasla z 18,3 na 102 milijona, prebivalcev bo 24-krat več, kot jih je bilo leta 1950. Starostna piramida pa naj bi se povečevala tudi po letu 2050, tudi če bi rodnost padla pod stopnjo obnavljanja. Rodnost in smrtnost sta glavni spremenljivki, ki sta vplivali na to, da populacija Jemna narašča vse od leta 1950. Okoli leta 1950 je bilo življenjsko pričakovanje ob rojstvu v Rusiji nižje kot v Evropi pred dvesto leti, in sicer 32 let za oba spola. Do leta 2000 pa se je pričakovanje ob rojstvu skoraj podvojilo - na 62 let. Življenjsko pričakovanje ob rojstvu za moške je bilo v Jemnu za dve leti višje kot v Rusiji. Rodnost v Jemnu je še vedno na zelo visoki stopnji, v povprečju rodi ena ženska 7,6 otroka. Tako visoka stopnja rodnosti pa zagotavlja nadaljnjo rast prebivalstva Jemna, lahko celo naraste na 159 milijonov, kar je 37-kratnik velikosti populacije prejšnjega stoletja. V Jemnu so ženske še vedno v podrejenem položaju ter imajo nizko izobrazbo, tako da naglega padca rodnosti ne moremo pričakovati. Projekcije do leta 2050 predvidevajo zmanjšanje totalne stopnje rodnosti na 3,35, to je manj kot polovica stopnje iz leta 2000. Med 2000 in 2050 pa se pričakuje porast v življenjskem pričakovanju za približno 14 let. Tako naj bi imel Jemen leta 2050 102 milijona prebivalcev, 50 % naj bi jih bilo mlajših od 21 let. Populacija Jemna, ki je bila leta 1950 ena štiriindvajsetina ruske populacije, naj bi po projekcijah Združenih narodov po številu prebivalcev do 2050 dohitela eno največjih evropskih držav – Rusijo (slika 17) (Demeny, 2003, str. 4 - 9).

Slika 17: Primerjava števila prebivalstva v Rusiji in Jemnu od leta 1950 do 2050

VIR: Demeny, 2003, str. 8.

Ker pa so to projekcije za prihodnost, so negotove. V petdesetih letih se lahko zgodi marsikaj nepričakovanega, država pa je tista, ki se bo morala s temi spremembami soočiti (Pakiž, 1996, str. 40). Rusija relativno hitro izgublja število prebivalcev glede na ostale države sveta. USSR je bila tretja in znotraj nje Rusija četrta najbolj poseljena država na svetu. Pred njo so bile le Kitajska, Indija in Združene države Amerike. Leta 2000 je bila Rusija šele šesta država na svetu po številu prebivalcev. Prehitele so jo že Indonezija, Brazilija, pa tudi Kitajska, Indija in Združene države. Do leta 2010 se glede na poseljenost ostalih držav sveta pričakuje zdrs Rusije na deveto mesto. Po projekcijah naj bi jo prehiteli tudi Pakistan, Bangladeš in Nigerija. Položaj Rusije pa naj bi se še poslabšal do leta 2040, ko naj bi Rusija pristala na trinajstem mestu, in sicer za vsemi prej naštetimi, po številu prebivalcev pa naj bi jo prehitele tudi Etiopija, Demokratična republika Kongo, Mehika ter Filipini (glej tabelo 15 v prilogi) (DaVanzo, Grammich, 2001, str. 4).

7. SKLEP

Po vseh projekcijah naj bi se prebivalstvo Rusije v prihodnjih letih močno zmanjšalo. Med vzroki sta najvažnejša nizka rodnost, ki je med najnižjimi na svetu, in visoka umrljivost delovno aktivnih moških. Na rodnost močno vpliva tudi visoka splavnost, vzroke za visoko

smrtnost moških pa lahko iščemo v alkoholizmu, visoki samomorilnosti in vedno pogostejšemu obolevanju za srčno-žilnimi boleznimi zaradi stresa. Struktura prebivalstva po spolu je iz navedenih razlogov neugodna v škodo moških, saj število žensk močno presega število moških. Razlika med pričakovano življenjsko dobo ob rojstvu med moškimi in ženskami je v svetovnem merilu med največjimi. Tudi zmeren tempo staranja je za vzdrževanje števila prebivalstva neugoden.

Če se bodo ti trendi nadaljevali, bi lahko na povečanje števila prebivalcev pozitivno vplivale migracije v Rusijo, vendar pa statistika kaže, da se migracije zmanjšujejo. Istočasno iz Rusije odhaja na zahod veliko število najbolj izobraženih ljudi. Kaj se bo z migracijami v in iz Rusije dogajalo v prihodnje, ni jasno. Rusija bi se morala bolj truditi za izboljšanje splošnega ekonomskega položaja prebivalstva in za izboljšanje zdravstvenega sistema. S takimi ukrepi bi ji uspelo povečati rodnost, zmanjšati umrljivost in podaljšati življenjsko dobo prebivalstva.

8. LITERATURA

1. Čibej Boris: Vsega je kriv Džingis Kan. Delo, Ljubljana, 29. marca 2004, str. 24.
2. DaVanzo Julie, Grammich Clifford: Dire Demographics: Population Trends in the Russian Federation. Santa Monica: Rand, 2001. 101 str.
3. Demeny Paul: Population Policy Dilemmas in Europe at the Dawn of the Twenty-First Century. Population and Development Review, New York, 2003, 29, str. 4-9.
4. Gelbras Vilia: Chinese Migration and Chinese Ethnic Communities in Russia. World in the Mirror of International Migration, Moscow, MAX Press, 2002, 10, str. 24-25.
5. Grah Matija: Moški se ustrelijo, ženske utopijo. Delo, Sobotna priloga, Ljubljana, 22. november 2003, str. 22-23.
6. Heleniak Timothy: Russia's Modest Migration Gains Unlikely to Stop population Decline. [URL:<http://www.prb.org/Template.cfm?Section=PRB&template=/ContentManagement/ContentDisplay.cfm&ContentID=5898>], 2001.
7. Heleniak Timothy: Migration Dilemmas Haunt Post-Soviet Russia. [URL:<http://www.migrationinformation.com/Profiles/display.cfm?id=62>], 2002.
8. Hollander D.: In post-soviet Russia, fertility is on the decline; marriage and childbearing are occurring earlier. Family Planning Perspectives, 1997, 29, str. 1-4.
9. Iontsev Vladimir, Ivakhniouk Irina: Russia in the World Migration Flows: Trends of the Last Decade (1992-2001). World in the Mirror of International Migration, Moscow, MAX Press, 2002, 10, str. 56-61.
10. Knap Tomaž: Novejši demografski razvoj in prebivalstvena politika v Republiki Sloveniji. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2002. 43 str.
11. Malačič Janez: Demografija. 3. izdaja. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1996. 370 str.
12. Malakha Irina: On »brain drain« in Russia during the second half of the 1900's. World in the Mirror of International Migration, Moscow, MAX Press, 2002, 10, str. 132.
13. Nemtsov A.V.: Alcohol-related human losses in Russia in the 1980s and 1990s. Addiction, 1997, str. 1413.

14. Pakiž Helenca: Demografski razvoj Indije. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1996. 52 str.
15. Pridemore Alex William: Vodka and Violence: Alcohol Consumption and Homicide Rates in Russia. *American Journal of Public Health*, 2002, 92, str. 1921-1928.
16. Pridemore Alex William, Spivak L. Andrew: Patterns of Suicide Mortality in Russia. *The American Association of Suicidology*, 2003, str. 132-138.
17. Rogelj Roman: Analiza odvisnosti. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta, 1998. 63 str.
18. Shkolnikov M. Vladimir, Mesle France: The Russian Epidemiological Crisis as Mirrored by Mortality Trends. [URL:<http://www.rand.org/publications/CF/CF124/cf124.chap4.html>], 8.10.2003.
19. Šelb Jožica: Smrtnost odraslih osoba u Sloveniji. Magistarski rad. Zagreb: Medicinski fakultet sveučilišta u Zagrebu, 1996. 87 str.
20. Turner R.: Russian fertility is low, despite early age at first birth and lack of effective contraceptive methods. *Family Planning Perspectives*, 1992, 24, str. 1-3.
21. Vishnevsky G. Anatoly: Family, Fertility, and Demographic Dynamics in Russia: Analysis and Forecast. [URL: <http://www.rand.org/publications/CF/CF124/CF124.chap1.html>], 8.10.2003.
22. Zakharov V. Sergei: Fertility trends in Russia and the European newly independent States: crisis or turning point? *Population Bulletin of the United Nations*, New York, 2000, 40/41, str. 299-302.
23. Zakharov V. Sergei, Ivanova I. Elena: Fertility Decline and Recent Changes in Russia: On the Threshold of the Second Demographic Transition. [URL: <http://www.rand.org/publications/CF/CF124/CF124.chap2.html>], 8.10.2003.

9. VIRI

1. AIDS outbreak a threat to Russia`s demography. [URL:http://web9.epnet.com/citation.asp?tb=1&_ug=db+1%2C2%2C3%2C4%2C5%2C6+], 18.1.2003.
2. *Demographic Yearbook 1995*. New York: United Nations, 1997.

3. Demographic Yearbook 1994. New York: United Nations, 1996.
4. Dežela in ljudje. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga, 1994. 171 str.
5. Recent Demographic Developments in Europe 1997. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 1997. 700 str.
6. Recent Demographic Developments in Europe 2003, 2003, CD-rom.
7. SPSS for Windows version 12.0, CD-rom.
8. WHO/Europe, European health for all database, 2003.
[URL: <http://www.euro.who.int>], 22.12.2003.
9. WHO/Europe, HFA Database, January 2004.
[URL: <http://www.euro.who.int/hfadb>], 18.2.2004.
10. World Population Prospects 2000. New York: United Nations, 2001. 745 str.
11. World Population Prospects 2002. New York: United Nations, 2003. 939 str.

PRILOGA

Tabela 1: Stopnja totalne rodnosti v Rusiji in ostalih evropskih državah do leta 2002

Država	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2001	2002
Armenija	...	3,91	3,17	2,79	2,33	2,56	2,63	1,63	1,11	1,02	1,21
Azerba.	5,01	5,27	4,56	3,92	3,23	2,94	2,62	2,30	1,71	1,60	1,58
Belgija	2,56	2,62	2,25	1,74	1,68	1,51	1,62	1,56	1,66	1,64	1,62
Danska	2,57	2,61	1,99	1,92	1,55	1,45	1,67	1,80	1,77	1,74	1,72
Estonija	1,96	1,93	2,16	2,04	2,02	2,12	2,04	1,32	1,34	1,34	1,37
Finska	2,72	2,48	1,83	1,68	1,63	1,64	1,78	1,81	1,73	1,73	1,72
Francija	2,73	2,84	2,47	1,93	1,95	1,81	1,78	1,71	1,88	1,89	1,89
Islandija	4,17	3,72	2,81	2,65	2,48	1,94	2,30	2,08	2,08	1,95	1,93
Italija	2,41	2,66	2,43	2,21	1,64	1,42	1,33	1,20	1,24	1,23	...
Latvija	1,94	1,74	2,02	1,97	1,90	2,09	2,01	1,26	1,24	1,21	1,24
Litva	2,59	2,21	2,39	2,18	1,99	2,09	2,03	1,55	1,39	1,30	1,24
Moldavija	...	2,68	2,56	2,52	2,41	2,75	2,39	1,74	1,30	1,25	1,21
Nizozems.	3,12	3,04	2,57	1,66	1,60	1,51	1,62	1,53	1,72	1,71	1,73
Norveška	2,91	2,95	2,50	1,98	1,72	1,68	1,93	1,87	1,85	1,78	1,75
Portugal.	3,16	3,15	3,01	2,75	2,25	1,72	1,57	1,41	1,55	1,45	1,47
Rusija	2,56	2,12	2,00	1,97	1,86	2,05	1,90	1,34	1,21	1,25	1,32
Slovenija	2,18	2,46	2,12	2,17	2,10	1,71	1,46	1,29	1,26	1,21	1,21
Španija	2,77	2,94	2,88	2,80	2,20	1,64	1,36	1,18	1,24	1,26	1,25
Švedska	2,20	2,42	1,92	1,77	1,68	1,74	2,13	1,73	1,54	1,57	1,65
Turčija	6,18	5,82	5,68	5,09	4,36	3,59	2,99	2,62	2,57	2,52	...
VB	2,71	2,86	2,43	1,81	1,89	1,79	1,83	1,71	1,64	1,63	1,64

VIR: Recent demographic developments in Europe 2003, 2003, str. 70.

Tabela 2: Število porok na 1000 prebivalcev v Rusiji in nekaterih evropskih državah od 1960 do 2002

Država	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2001	2002
Armenija	11,2	8,5	7,3	8,9	10,4	9,9	8,0	4,2	2,9	3,2	3,2
Azerba.	12,0	8,5	6,8	8,3	9,8	10,5	10,2	5,6	4,9	5,2	5,1
Belgija	7,1	7,0	7,6	7,3	6,7	5,8	6,5	5,1	4,4	4,1	3,9
Hrvaška	8,9	9,0	8,5	8,0	7,2	6,6	6,0	5,1	4,8	5,0	5,1
Danska	7,8	8,8	7,4	6,3	5,2	5,7	6,1	6,6	7,2	6,8	6,9
Estonija	10,0	8,2	9,1	8,7	8,8	8,4	7,5	4,9	4,0	4,1	4,3
Finska	7,4	7,9	8,8	6,7	6,1	5,3	5,0	4,6	5,1	4,8	5,2
Francija	7,0	7,1	7,8	7,4	6,2	4,9	5,1	4,4	5,1	4,9	4,7
Islandija	7,4	8,1	7,8	7,7	5,7	5,2	4,5	4,6	6,3	5,2	5,6
Italija	7,7	7,7	7,3	6,7	5,7	5,3	5,6	5,1	4,9	4,5	...
Latvija	11,0	8,8	10,2	10,0	9,8	9,3	8,9	4,5	3,9	3,9	4,2
Litva	10,1	8,4	9,5	9,0	9,2	9,7	9,8	6,1	4,8	4,5	4,7
Moldova	9,3	6,9	9,4	10,6	11,5	9,7	9,4	7,6	6,0	5,8	6,0
Nizozemska	7,8	8,8	9,5	7,3	6,4	5,7	6,4	5,3	5,5	5,1	5,2
Norveška	6,6	6,5	7,6	6,5	5,4	4,9	5,2	5,0	5,6	5,1	5,3
Portugalska	7,8	8,4	9,4	11,3	7,4	6,8	7,2	6,6	6,2	5,7	5,4
Rusija	12,5	8,7	10,1	11,2	10,6	9,7	8,9	7,3	6,2	6,9	7,1
Slovenija	8,8	9,2	8,3	8,5	6,5	5,4	4,3	4,1	3,6	3,5	3,5
Španija	7,8	7,1	7,3	7,6	5,9	5,2	5,7	5,1	5,4	5,1	...
Švedska	6,7	7,8	5,4	5,4	4,5	4,6	4,7	3,8	4,5	4,0	4,3
Turčija	...	...	...	...	8,2	7,3	8,2	7,5	6,8	6,6	...
Ukrajina	10,7	9,0	9,8	10,9	9,3	9,6	9,3	8,4	5,6	6,4	6,6
VB	7,5	7,8	8,5	7,7	7,4	6,9	6,5	5,5	5,1	4,8	...

VIR: Recent demographic developments in Europe 2003, 2003.

Tabela 3: Število razvez na 1000 prebivalcev v Rusiji in v nekaterih evropskih državah.

Država	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2001	2002
Armenija	0,3	0,5	1,0	1,0	1,1	1,1	1,2	0,7	0,4	0,5	0,5
Azerba.	0,7	0,8	1,3	1,2	1,2	1,2	2,0	0,7	0,7	0,7	0,7
Belgija	0,5	0,6	0,7	1,1	1,5	1,9	2,0	3,5	2,6	2,8	3,0
Danska	1,5	1,4	1,9	2,6	2,7	2,8	2,7	2,5	2,7	2,7	2,8
Estonija	2,1	2,3	3,2	3,4	4,1	4,0	3,7	5,2	3,1	3,2	3,0
Finska	0,8	1,0	1,3	2,0	2,0	1,8	2,6	2,7	2,7	2,6	2,6
Francija	0,7	0,7	0,8	1,2	1,5	1,9	1,9	2,1	1,9	1,9	...
Islandija	0,7	0,9	1,2	1,8	1,9	2,2	1,9	1,8	1,9	1,9	1,9
Italija	...	...	...	0,2	0,2	0,3	0,5	0,5	0,7	...	...
Latvija	2,4	2,8	4,6	4,8	5,0	4,5	4,0	3,1	2,6	2,4	2,5
Litva	0,9	0,9	2,2	2,7	3,2	3,2	3,4	2,8	3,1	3,2	3,0
Moldavija	0,9	1,1	2,1	2,3	2,8	2,7	3,0	3,4	2,7	3,0	3,5
Nizozemska	0,5	0,5	0,8	1,5	1,8	2,3	1,9	2,2	2,2	2,3	2,1
Norveška	0,7	0,7	0,9	1,4	1,6	2,0	2,4	2,4	2,2	2,3	2,3
Portugalska	0,1	0,1	0,1	0,2	0,6	0,9	0,9	1,2	1,9	1,8	2,7
Rusija	1,5	1,8	3,0	3,6	4,2	4,0	3,8	4,5	4,3	5,3	5,9
Slovenija	1,0	1,1	1,1	1,2	1,2	1,3	0,9	0,8	1,1	1,1	1,2
Španija	...	...	...	...	...	0,5	0,6	0,8	1,0	0,9	...
Švedska	1,2	1,2	1,6	3,1	2,4	2,4	2,3	2,6	2,4	2,4	2,4
Turčija	0,4	0,4	0,3	0,3	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,7	...
VB	0,5	0,7	1,1	2,3	2,8	3,1	2,9	2,9	2,6	2,6	...

VIR: Recent demographic developments in Europe 2003, 2003.

Tabela 4: Povprečna starost žensk ob rojstvu prvega otroka v Rusiji in ostalih evropskih državah

Država	1960	1970	1980	1985	1990	1995	2000	2001	2002
Armenija	...	...	22,1	22,5	22,8	22,5	23,0	...	...
Azerba.	...	...	...	...	...	...	24,7	24,7	24,6
Belgija	24,8	24,3	24,7	25,5	26,4	27,3	...	...	...
Danska	23,1	23,9	24,6	25,6	26,4	27,4	...	...	...
Estonija	...	24,1	23,2	23,2	22,9	23,0	24,0	24,2	24,6
Finska	24,7	24,4	25,6	25,9	26,5	27,2	27,4	27,5	27,6
Francija	24,8	24,4	25,0	25,9	27,0	28,1	27,9	28,0	...
Islandija	...	21,3	21,9	23,1	24,0	25,0	25,5	25,8	26,0
Italija	25,7	25,0	25,0	25,9	26,9	28,0	...	...	...
Latvija	...	...	22,9	23,0	23,0	23,3	24,4	24,6	24,9
Litva	...	...	23,8	24,1	23,2	23,1	23,9	24,2	24,3
Moldavija	...	...	...	...	...	...	...	22,8	23,0
Nizozemska	25,7	24,8	25,7	26,6	27,6	28,4	28,6	28,6	28,7
Norveška	...	...	...	...	25,6	26,4	26,9	27,0	27,2
Portugalska	...	...	24,0	24,2	24,9	25,7	26,5	26,6	26,8
Rusija	...	...	23,0	22,9	22,6	22,7	...	...	...
Slovenija	24,8	23,7	22,9	23,1	23,7	24,9	26,5	26,7	27,2
Španija	...	...	25,0	25,8	26,8	28,4	29,1	...	...
Švedska	25,5	25,9	25,3	26,1	26,3	27,2	27,9	28,2	28,3
Turčija	...	20,1	20,8	21,7	...	...	...	...	...
VB	...	...	...	...	27,3	28,3	29,1	...	...

VIR: Recent demographic developments in Europe 2003, 2003, str. 75.

Tabela 5: Povprečna starost žensk ob prvi poroki v Rusiji in ostalih državah

Država	1960	1970	1980	1985	1990	1995	2000	2001	2002
Armenija	...	...	...	...	22,4	22,2	23,1	23,4	23,1
Azerba.	...	...	...	...	24,0	22,9	23,7	23,9	...
Belgija	22,8	22,4	22,2	23,1	24,2	25,4	26,3	26,5	26,7
Danska	22,8	22,8	24,6	26,2	27,6	29,0	29,5	29,5	29,6
Estonija	...	23,5	22,6	22,8	22,5	23,5	24,8	25,2	25,5
Finska	23,8	23,3	24,3	25,1	26,0	27,0	28,0	28,1	28,5
Francija	23,0	22,6	23,0	24,2	25,6	26,9	28,0	28,1	...
Islandija	...	23,2	23,7	25,6	26,7	28,3	29,9	29,6	29,5
Italija	24,8	23,9	23,8	24,5	25,5	26,6	27,4	...	...
Latvija	...	...	22,8	22,7	22,3	22,9	24,5	24,7	24,8
Litva	...	24,0	23,0	23,2	22,4	22,3	23,6	23,9	24,1
Moldavija	...	...	...	22,8	22,3	21,9	21,5	21,9	...
Nizozemska	24,2	22,9	23,2	24,4	25,9	27,1	27,8	27,9	28,2
Norveška	23,7	22,8	23,5	24,9	26,2	27,3	28,3	28,5	28,6
Portugalska	24,8	24,2	23,2	23,4	23,9	24,7	25,3	25,6	25,9
Rusija	24,7	23,2	22,4	22,2	21,9	22,0	...	...	...
Slovenija	...	23,1	22,5	22,8	23,7	25,1	26,7	27,0	27,4
Španija	26,0	24,9	23,4	24,2	25,3	26,8	27,8	...	...
Švedska	24,0	23,9	26,0	27,2	27,5	28,7	30,2	29,9	30,1
Turčija	...	19,9	20,7	21,5	21,5	22,2	22,6	22,6	...
VB	23,3	22,4	23,0	23,9	25,0	26,3	27,2	...	...

VIR: Recent demographic developments in Europe 2003, 2003, str. 54.

Tabela 6: Razlike v življenjskem pričakovanju ob rojstvu med moškimi in ženskami v Rusiji in ostalih državah zaradi različnih vzrokov umrljivosti (skupaj), od leta 1970 do 2002

Leto	Danska	Finska	Francija	Italija	Kazahstan	Litva	Rusija	Slo	Šved.
1970	5,14	8,29	7,58	6,01	-	8,2	10,53	-	5,06
1971	5,4	8,22	7,7	6,23	-	8,4	10,6	-	5,54
1972	5,48	8,48	7,9	6,29	-	8,6	10,4	-	5,61
1973	5,55	8,79	7,79	6,2	-	8,3	10,4	-	5,66
1974	5,95	8,69	8,04	6,15	-	8,6	10,8	-	5,82
1975	5,68	8,82	7,96	6,29	-	9,1	10,86	-	5,89
1976	5,82	8,93	8,13	6,33	-	9,5	10,9	-	5,89
1977	6,04	9,18	8,27	6,51	-	9,4	11,4	-	6,29
1978	5,97	9,03	8,25	6,65	-	-	11,4	-	6,38
1979	6,26	8,73	8,33	6,7	-	9,8	11,6	-	6,35
1980	6,15	8,78	8,32	6,67	-	10	11,63	-	6,21
1981	6,19	8,64	8,18	6,68	10,52	10,15	11,61	-	6,17
1982	6,12	8,57	8,31	6,62	10,39	10,12	11,45	-	6,12
1983	6,18	8,32	8,17	6,56	-	10	11,32	-	6,17
1984	6,03	8,44	8,34	6,68	-	10,21	11,33	-	6,25
1985	6	8,54	8,31	6,58	9,56	9,74	10,57	8,34	6,06
1986	5,85	8,34	8,26	6,57	8,88	8,6	9,49	7,97	6,19
1987	6,1	8,15	8,45	6,64	8,72	8,7	9,51	8,25	6,15
1988	5,63	8,14	8,36	6,61	8,74	8,86	9,66	8,12	5,92
1989	5,8	8,15	8,4	6,71	9,34	9,47	10,36	8,18	5,95
1990	5,75	8,05	8,4	6,72	9,5	9,84	10,63	8,04	5,72
1991	5,57	8,1	8,45	6,81	9,74	10,82	10,87	8,02	5,74
1992	5,44	7,86	8,47	6,71	9,67	11,21	11,80	7,97	5,61
1993	5,17	7,43	8,33	6,5	10,38	11,88	13,01	8,24	5,39
1994	5,42	7,46	8,41	6,52	10,22	12,31	13,56	7,77	5,49
1995	5,11	7,54	8,18	6,59	11,1	11,81	13,41	7,71	5,44
1996	5,19	7,62	8,06	6,37	11,4	11,29	12,75	7,87	5,13
1997	4,92	7,2	7,86	6,2	11,16	11,18	11,94	7,99	5,24
1998	5	7,48	7,7	6,39	11,52	10,67	11,88	7,92	5,23
1999	4,74	7,43	7,66	8,34	10,64	10,72	12,51	7,7	4,95
2000	-	6,99	-	6,18	11,47	10,74	13,21	7,75	4,75
2001	-	7,09	-	-	10,8	11,72	13,2	8,2	4,6
2002	-	6,73	-	-	10,7	11,39	13,15	7,99	-

VIR: WHO/Europe, HFA Database, January 2004.

Tabela 7: Zunanje migracije, v devetdesetih, v Rusiji (v tisočih)

Smer selitvenega toka	Leta											
	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Pritok mig.– skupaj	913,2	692,2	926,0	923,3	1146,7	842,1	633,6	584,6	498,8	369,6	359,3	193,4
vključno z:												
bivšimi državami Sovjetske zveze	912,0	690,9	924,3	920,0	1142,4	839,7	631,2	581,0	494,8	366,7	350,3	186,2
države, ki niso bile del bivše SZ	1,2	1,3	1,7	2,4	3,3	2,4	2,4	3,6	3,2	2,9	9,0	7,2
Odtok mig.– skupaj	729,5	675,5	673,1	483,0	337,1	339,6	290,0	235,6	213,3	215,0	145,7	121,1
vključno z:												
bivšimi državami Sovjetske zveze	625,8	587,1	562,8	369,2	231,7	229,3	191,4	151,2	133,0	129,7	83,4	62,5
države, ki niso bile del bivše SZ	103,7	88,4	110,3	113,8	105,4	110,3	-98,6	-84,4	80,3	85,3	62,2	58,6
Neto migracije – skupaj	183,7	16,7	252,9	440,3	809,6	502,5	343,6	349,0	284,7	154,6	213,6	72,3
vključno z:												
bivšimi državami Sovjetske zveze	286,2	103,8	361,5	551,7	910,7	610,4	439,8	429,8	361,8	237,0	266,8	123,7
države, ki niso bile del bivše SZ	-102,5	-87,1	-108,6	-111,4	-102,1	-107,9	-96,2	-80,8	-77,1	-82,4	-53,2	-51,4

VIR: Iontsev, Ivakhniouk, 2002, str. 58.

Tabela 8: Emigracije etničnih skupin iz Rusije v države, ki niso bile del Sovjetske zveze, od leta 1993 do 2002

Etnične skupine	1993		1994		1995		1996		1997		1998		1999		2000	
	‘000	%	‘000	%	‘000	%	‘000	%	‘000	%	‘000	%	‘000	%	‘000	%
Rusi	21,3	18,7	24,1	22,8	28,8	26,1	29,2	29,5	29,8	35,3	29,3	36,4	34,5	40,4	25,8	41,5
Nemci	47,5	41,7	47,1	44,6	51,3	46,5	38,6	39,1	30,0	35,5	28,3	35,2	28,0	32,8	22,6	36,2
Židje	14,0	12,4	13,6	12,8	12,8	11,6	12,5	12,6	9,5	11,4	7,3	9,3	9,0	10,7	4,5	7,2
Ostali	31,0	27,2	20,6	19,8	17,4	15,8	18,3	17,8	15,1	17,8	15,4	19,1	13,8	16,1	9,4	19,1
SKUPAJ	113,8	100,0	105,4	100,0	110,3	100,0	98,6	100,0	84,4	100,0	80,3	100,0	85,3	100,0	62,3	100,0

VIR: Iontsev, Ivakhniouk, 2002, str. 58.

Tabela 9: Projekcije ruskega prebivalstva – srednja različica

Leto		1990	1995	2000	2005	2010	2020	2030	2040	2050
Prebivalstvo v 1000	skupaj	148292	148141	145612	141553	137501	129018	119713	110428	101456
	moški	69444	69560	68199	66058	63947	59782	55413	51268	47511
	ženske	78848	78581	77413	75494	73553	69237	64300	59160	53944
Št. moških na 100 žensk		88,1	88,5	88,1	87,3	86,9	86,6	86,3	86,2	86,9
Gostota prebivalstva na km ²		9	9	9	8	8	8	7	7	6

VIR: United Nations, World Population Prospects, 2002, str. 744-745.

Tabela 10: Projekcije ruskega prebivalstva – srednja različica

Leto		1995 - 2000	2000 - 2005	2005 - 2010	2010 - 2015	2015 - 2020	2020 - 2025	2025 - 2030	2030 - 2035	2035 - 2040	2040 - 2045	2045 - 2050
Stopnja rasti prebivalstva v %		-0,36	-0,64	-0,57	-0,54	-0,55	-0,63	-0,69	-0,72	-0,74	-0,76	-0,82
Nataliteta (na 1000 preb.)		8,8	8,6	9,0	9,0	8,6	8,0	7,6	7,8	8,3	8,7	8,7
Mortaliteta (na 1000 preb.)		14,3	15,3	15,0	14,7	14,5	14,6	14,9	15,4	16,1	16,8	17,3
Stopnja total. rod. (na žensko)		1,23	1,14	1,14	1,18	1,27	1,36	1,44	1,53	1,62	1,71	1,75
Umrljivost dojenč. na 1000 rojst.		17	17	15	14	13	11	10	9	9	8	7
Življenjsko pričakovanje ob rojstvu v letih	skupaj	60,2	60,0	62,0	64,0	66,0	67,5	68,7	69,9	71,1	72,1	73,1
	moški	72,5	72,5	73,6	74,6	75,6	76,4	77,4	78,4	79,2	80,0	80,5
	ženske	66,1	66,0	67,7	69,3	70,9	72,0	73,2	74,3	75,3	76,2	76,9

VIR: United Nations, World Population Prospects, 2000, str. 388.

Tabela 11: Projekcije ruskega prebivalstva – višja različica

Leto		1990	1995	2000	2005	2010	2020	2030	2040	2050
Prebivalstvo v 1000	skupaj	148292	148141	145612	141718	138107	130883	123252	117026	111921
	moški	69444	69560	68199	66143	64258	60739	57230	54656	52885
	ženske	78848	78581	77413	75575	73848	70143	66022	62369	59036

VIR: United Nations, World Population Prospects, 2002, str. 746.

Tabela 12: Projekcije ruskega prebivalstva – višja različica

Leto	2000 - 2005	2005 - 2010	2010 - 2015	2015 - 2020	2020 - 2025	2025 - 2030	2030 – 2035	2035 - 2040	2040 - 2045	2045 – 2050
Stopnja rasti prebivalstva v %	-0,62	-0,50	-0,45	-0,46	-0,52	-0,55	-0,52	-0,48	-0,46	-0,48
Nataliteta (na 1000 preb.)	8,8	9,6	9,8	9,4	8,8	8,7	9,4	10,3	10,9	10,9
Mortaliteta (na 1000 preb.)	15,3	15,0	14,7	14,3	14,4	14,6	15,0	15,5	15,9	16,2
Stopnja total. rod. (na žensko)	1,17	1,22	1,31	1,43	1,56	1,68	1,81	1,95	2,08	2,15

VIR: United Nations, World Population Prospects, 2000, str. 389.

Tabela 13: Projekcije ruskega prebivalstva – nižja različica

Leto		1990	1995	2000	2005	2010	2020	2030	2040	2050
Prebivalstvo v 1000	skupaj	148292	148141	145612	1417390	136843	127100	116172	104166	91940
	moški	69444	69560	68199	65975	63610	58796	53594	48053	42626
	ženske	78848	78581	77413	75415	73234	68303	62578	56113	49314

VIR: United Nations, World Population Prospects, 2002, str. 747.

Tabela 14: Projekcije ruskega prebivalstva – nižja različica

Leto	2000 - 2005	2005 - 2010	2010 - 2015	2015 - 2020	2020 - 2025	2025 - 2030	2030 – 2035	2035 - 2040	2040 - 2045	2045 – 2050
Stopnja rasti prebivalstva v %	-0,66	-0,64	-0,64	-0,66	-0,74	-0,83	-0,91	-0,99	-1,07	-1,16
Nataliteta (na 1000 preb.)	8,4	8,3	8,1	7,7	7,1	6,5	6,4	6,4	6,5	6,4
Mortaliteta (na 1000 preb.)	15,3	15,0	14,8	14,6	14,9	15,3	15,9	16,8	17,7	18,6
Stopnja total. rod. (na žensko)	1,11	1,05	1,05	1,11	1,16	1,21	1,25	1,29	1,33	1,35

VIR: United Nations, World Population Prospects, 2000, str. 389.

IZPISEK 1 - Regression

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
stopnja_totalne_rodnosti	1,7800	,43740	11
poroke	9,018	2,0049	11

Correlations

		stopnja_totalne_rodnosti	poroke
Pearson Correlation	stopnja_totalne_rodnosti	1,000	,904
	poroke	,904	1,000
Sig. (1-tailed)	stopnja_totalne_rodnosti	.	,000
	poroke	,000	.
N	stopnja_totalne_rodnosti	11	11
	poroke	11	11

Variables Entered/Removed(b)

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	poroke(a)	.	Enter

a All requested variables entered.

b Dependent Variable: stopnja_totalne_rodnosti

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,904(a)	,816	,796	,19752

a Predictors: (Constant), poroke

ANOVA(b)

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1,562	1	1,562	40,039	,000(a)
	Residual	,351	9	,039		
	Total	1,913	10			

a Predictors: (Constant), poroke

b Dependent Variable: stopnja_totalne_rodnosti

Coefficients(a)

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	,002	,287		,008	,994
	poroke	,197	,031	,904	6,328	,000

a Dependent Variable: stopnja_totalne_rodnosti

IZPISEK 2 - Regression

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
stopnja_totalne_rodnosti	1,7800	,43740	11
razveze	3,8091	1,32548	11

Correlations

		stopnja_totalne_rodnosti	razveze
Pearson Correlation	stopnja_totalne_rodnosti	1,000	-,855
	razveze	-,855	1,000
Sig. (1-tailed)	stopnja_totalne_rodnosti	.	,000
	razveze	,000	.
N	stopnja_totalne_rodnosti	11	11
	razveze	11	11

Variables Entered/Removed(b)

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	razveze(a)	.	Enter

a All requested variables entered.

b Dependent Variable: stopnja_totalne_rodnosti

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,855(a)	,731	,701	,23925

a Predictors: (Constant), razveze

ANOVA(b)

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1,398	1	1,398	24,423	,001(a)
	Residual	,515	9	,057		
	Total	1,913	10			

a Predictors: (Constant), razveze

b Dependent Variable: stopnja_totalne_rodnosti

Coefficients(a)

Model		Unstandardized Coefficients	Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta	
1	(Constant)	2,854	,229		,000
	razveze	-,282	,057	-,855	,001

a Dependent Variable: stopnja_totalne_rodnosti

IZPISEK 3 - Regression

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
ziviljensko_pricakovanje_ob_rojstvu	67,3422	2,00381	18
poraba_alkohola_v_litrih_per_capita	6,9744	1,86929	18

Correlations

		ziviljensko_pricakovanje_ob_rojstvu	poraba_alkohola_v_litrih_per_capita
Pearson Correlation	ziviljensko_pricakovanje_ob_rojstvu	1,000	-,619
	poraba_alkohola_v_litrih_per_capita	-,619	1,000
Sig. (1-tailed)	ziviljensko_pricakovanje_ob_rojstvu	.	,003
	poraba_alkohola_v_litrih_per_capita	,003	.
N	ziviljensko_pricakovanje_ob_rojstvu	18	18
	poraba_alkohola_v_litrih_per_capita	18	18

Variables Entered/Removed(b)

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	poraba_alkohola_v_litrih_per_capita (a)	.	Enter

a All requested variables entered.

b Dependent Variable: ziviljensko_pricakovanje_ob_rojstvu

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,619(a)	,383	,345	1,62225

a Predictors: (Constant), poraba_alkohola_v_litrih_per_capita

ANOVA(b)

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	26,152	1	26,152	9,937	,006(a)
	Residual	42,107	16	2,632		
	Total	68,259	17			

a Predictors: (Constant), poraba_alkohola_v_litrih_per_capita

b Dependent Variable: zivljensko_pricakovanje_ob_rojstvu

Coefficients(a)

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	71,970	1,517		47,443	,000
	poraba_alkohola_v_litrih_per_capita	-,664	,210	-,619	-3,152	,006

a Dependent Variable: zivljensko_pricakovanje_ob_rojstvu

*podatki za izračun regresije vzeti iz WHO/Europe, HFA Database, January 2004

*podatki za izračun regresije vzeti iz Recent Demographic Developments in Europe 2003, CDrom

Tabela 15: Število prebivalcev leta 2000 in projekcije prebivalstva za Rusijo ter 15 najgosteje naseljenih držav sveta v letih 2000, 2010 in 2040 v milijonih

2000			2010			2040		
Zap. št.	Država	Preb.	Zap. št.	Država	Preb.	Zap. št.	Država	Preb.
1	Kitajska	1,262	1	Kitajska	1,359	1	Indija	1,540
2	Indija	1,014	2	Indija	1,168	2	Kitajska	1,492
3	ZDA	281	3	ZDA	300	3	ZDA	378
4	Indonezija	225	4	Indonezija	260	4	Indonezija	329
5	Brazilijska	173	5	Brazilijska	187	5	Nigerija	261
6	Rusija	145	6	Pakistan	171	6	Pakistan	249
7	Pakistan	142	7	Nigerija	156	7	Brazilijska	207
8	Bangladeš	129	8	Bangladeš	150	8	Bangladeš	197
9	Japonska	127	9	Rusija	142	9	Etiopija	156
10	Nigerija	123	10	Japonska	127	10	Kongo	149
11	Mehika	100	11	Mehika	115	11	Mehika	148
12	Nemčija	83	12	Filipini	98	12	Filipini	143
13	Filipini	81	13	Vietnam	90	13	Rusija	127
14	Vietnam	79	14	Nemčija	85	14	Vietnam	116
15	Egipt	68	15	Etiopija	82	15	Japonska	109

VIR: DaVanzo, Grammich, 2001, str. 4.